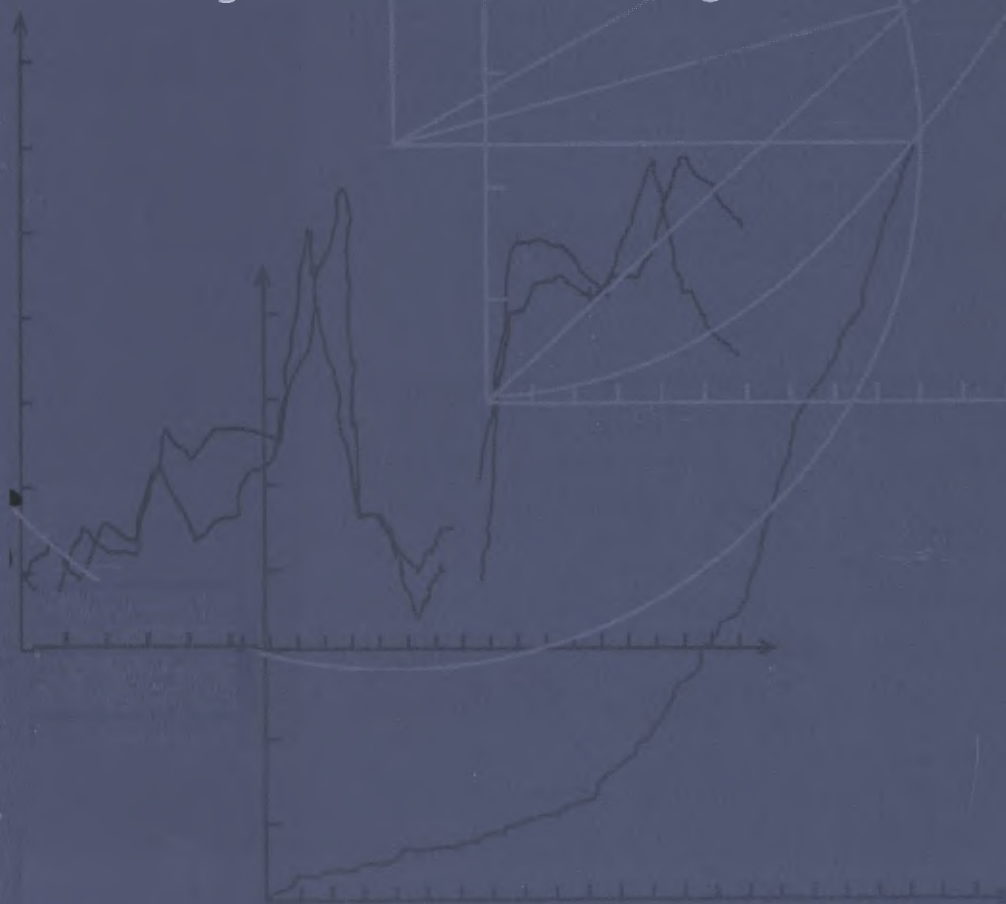

Økonomiske analyser

Artikler

- Omlegging av konsumprisindeksen
- Frynsegoder og inntektsfordeling
- Inntektsutvikling for landbruksbefolkningen

8/2000

Økonomiske
analyser

Økonomiske analyser

8/2000

19. årgang

Innhold

Randi Johannessen, Per Espen Lilleås og Lasse Sandberg:

Omlegging av konsumprisindeksen gir økt målt prisvekst i 2000

3

Mads Ivar Kirkeberg og Jon Epland:

Frynsegoder – mer populære, men påvirker de inntektsfordelingen?

9

Kari Skrede og Torkil Løwe:

Inntektsutvikling for landbruksbefolkningen 1989-1995

18

Høringsuttalelser fra Statistisk sentralbyrå

36

Forskningspublikasjoner

42

**Innholdsfortegnelse for Økonomiske analyser
og Economic Survey de siste 12 måneder**

47

Tabell- og diagramvedlegg

Konjunkturindikatorer for Norge

1*

Nasjonalregnskap og prognoser for Norge og utvalgte OECD-land

16*

Makroøkonomiske hovedstørrelser for Norge, regnskap og prognose

20*

Redaksjonell merkad:

Forskningsavdelingen i Statistisk sentralbyrå ble opprettet i 1950, og feirer sitt 50-års-jubileum i år. Den offisielle markering av dette vil skje i forbindelse med utgivelsen av "...en ny, sterkt forskningsbetont avdeling." Om opprettelsen av Forskningsavdelingen i Statistisk sentralbyrå.

Boken er skrevet av professor Olav Bjerkholt ved Universitetet i Oslo, tidligere forskningsdirektør i SSB, og drøfter historien bak opprettelsen av avdelingen. Det var to avsnitt fra denne boka som ble gjengitt i Økonomiske analyser 7/2000. Boka utgis i serien Sosiale og økonomiske studier nr. 103 og vil foreligge i midten av november.

Redaksjonen ble avsluttet tirsdag 31. oktober 2000.

Spørsmål om konjunkturutviklingen i Norge og utlandet kan rettes til:

Torbjørn Eika, tlf. 22 86 48 07, e-post: Torbjorn.Eika@ssb.no,

Knut Moum, tlf. 22 86 48 20, e-post: Knut.Moum@ssb.no eller

Ingvild Strømshim Wold, tlf. 22 86 48 45, e-post: Ingvild.Stromsheim.Wold@ssb.no

Konjunkturtendensene og artiklene er tilgjengelig på internett: www.ssb.no/oa

Redaksjonen: Ådne Cappelen (ansv.), Helge Brunborg, Trude Nygård Evensen, Erik Fjærli, Audun Langørger, Annegrete Bruvoll, Erling Røed Larsen, Knut Moum og Bjørn Naug

Redaksjonssekretær: Aud Walseth, tlf.: 22 86 47 57 (artikkelstoff),

Lisbeth Lerskau, tlf.: 22 86 48 06 (konjunkturoversikter mv.), telefax: 22 11 12 38

Redaksjonens adresse: Statistisk sentralbyrå, Forskningsavdelingen, P.b. 8131 Dep., N-0033 Oslo

Salg og abonnementservice: N-2225 Kongsvinger, tlf.: 62 88 55 00, telefax: 62 88 55 95, salg-abonnement@ssb.no

Trykk: GCS as.

Økonomiske analyser

utgis av Forskningsavdelingen i Statistisk sentralbyrå. Forskningsavdelingen ble opprettet i 1950 og har vel 80 ansatte. Ca. 45 prosent av virksomheten finansieres av eksterne oppdragsgivere, hovedsakelig forskningsråd og departementer. Avdelingen er delt i 4 seksjoner og ledes av *forskningsdirektør Ådne Cappelen*.

- Seksjon for offentlig økonomi og personmodeller
Forskningsjef Nils Martin Stølen

- Skatteberegninger
- Arbeidsmarked
- Mikrosimuleringsmodeller

- Seksjon for ressurs- og miljøøkonomi
Forskningsjef Torstein A. Bye

- Miljø og samfunn
- Internasjonale energimarkeder
- Olje- og energianalyse

- Seksjon for makroøkonomi
Forskningsjef Knut Moum

- Konjunkturanalyse
- Makroøkonomiske beregninger
- Likevektsmodeller

- Seksjon for mikroøkonometri
Forskningsjef Jørgen Aasness

- Konsument- og bedriftsatferd
- Fordelingsanalyse
- Økonometriske metoder

**Økonomiske analyser utkommer med 9 nummer i året.
Neste utgave publiseres i begynnelsen av desember.**

Standardtegn i tabeller	Symbol
Oppgave mangler	..
Tall kan ikke offentliggjøres	:
Null	0
Foreløpige tall	*

Omlegging av konsumprisindeksen gir økt målt prisvekst i 2000

Randi Johannessen, Per Espen Lilleås
og Lasse Sandberg

Denne artikkelen analyserer virkninger av omleggingene som ble foretatt i konsumprisindeksen i august 1999 og i januar 2000. Beregninger viser at vekstratene til konsumprisindeksen spesielt har blitt påvirket av omleggingen til ny metode for beregning av selveiernes bokostnader og hyppigere innarbeiding av husleieendringer. Totalt sett vil denne omleggingen trolig bidra til at årsveksten for konsumprisindeksen blir 0,2 prosentpoeng høyere i 2000, enn hvis det ikke var foretatt noen endring. Innføring av ny formel for beregning av mikroindekser synes ikke å ha påvirket totalindeksen.

Innledning

Konsumprisindeksen har gjennomgått vesentlig omlegginger i 1999 og 2000. Behandlingen av selveiernes bokostnader ble endret i august i fjor, og fra og med januar 2000 ble en av de viktigste komponentene i konsumprisindeksen – husholdningenes husleie – innarbeidet på månedsbasis mot tidligere hvert kvartal. Andre endringer som ble gjort fra august 1999 var at man gikk fra bruk av aritmetisk gjennomsnitt til geometrisk gjennomsnitt ved beregning av såkalte mikroindekser. På samme tidspunkt ble referanseåret endret fra 1979 til 1998, og det ble tatt i bruk en ny konsumgruppering, COICOP. Artikkelen viser hva disse endringene har bestått av og konsekvensene de har hatt for utviklingen i konsumprisindeksen frem til september 2000 tallfestes.

Beregningene viser at konsumprisindeksen først og fremst har blitt påvirket av omleggingen til ny metode for beregning av selveiernes bokostnader og av hyppigere innarbeiding av husleieendringer. Derimot synes innføring av ny formel for beregning av mikroindekser ikke å ha hatt noen nevneverdig effekt på totalindeksen.

Den nye metoden for beregning av selveiernes bokostnader gir i enkeltmåneders vekstrater i konsumprisindeksen regnet på tolv månedersbasis som er opptil 0,2 prosentpoeng høyere enn om det ikke var foretatt

noen omlegging. Overgang til månedlig innarbeiding av husleieindeksen, har hatt en effekt i samme størrelsesorden. I de første 9 månedene i 2000 er veksten i konsumprisindeksen 3,1 prosent sammenlignet med samme periode i fjor. Dersom vi ikke hadde lagt om til ny metode for selveiere ville veksten isolert sett vært 0,1 prosentpoeng lavere. Hvis vi også korrejerer for omlegging til månedlige husleieindekser ville denne veksten vært ytterligere 0,1 prosentpoeng lavere, altså 2,9 prosent.

Selveiernes bokostnader

Konsumprisindeksen bygger som en hovedregel på kjøpsprinsippet, det vil si at varer og tjenester som inngår regnes som konsumert av husholdningene ved anskaffelse. Imidlertid er det gjort et viktig unntak fra dette prinsippet. Kjøp av bolig betraktes som en investering i boligkapital som yter husholdningen bolig-tjenester over boligens levetid. Samme prinsipielle behandling av boligkjøp gjøres for øvrig også i nasjonalregnskapet. Tjenesten som selveiere mottar av boligen sin omsettes ikke, men kan verdsettes gjennom de observerte prisene i leiemarkedet for tilsvarende boliger¹.

Prisen på bolig tjenester betegnes i konsumprisindeksen som husleie, og består av

- *betalt husleie* for husholdninger i andelsboliger og leieboliger
- *beregnet husleie* for selveiere

I august 1999 ble det gjort endringer i behandlingen av selveiernes bokostnader - *beregnet husleie*. Før endringen ble *vektandelen* for selveiernes bokostnader (*beregnet husleie*) bestemt ut fra deres renteutgifter til boligformål. Fra august 1999 er *vektandelen* for selveiernes bokostnader bestemt ut fra leien for tilsvarende bolig i leiemarkedet. Renteutgifter som uttrykk for

Randi Johannessen er prosjektleder ved Seksjon for økonomiske indikatorer (randi.johannessen@ssb.no)

Per Espen Lilleås er førstekonsulent ved Seksjon for økonomiske indikatorer (per.espen.lilleas@ssb.no)

Lasse Sandberg er rådgiver ved Seksjon for økonomiske indikatorer (lasse.sandberg@ssb.no)

1 Dette omtales som prinsippet om leieekvivalens.

Tabell 1. Vektandeler i konsumprisindeksen. Prosent

	Aug.94- jul.95	Aug.98- jul.99	Aug.99- jul.00	Aug.00- jul.01
Bolig, lys og brensel	25,9	21,3	26,4	26,2
herunder:				
- Betalt husleie	5,4	5,2	4,1	4,1
- Beregnet husleie	12,6	5,7	12,3	12,3
- Vedlikehold og reparasjon av bolig og fritidsbolig	3,3	4,3	4,4	4,4
- Andre tjenester knyttet til bolig og fritidsbolig	ND	1,3	1,3	1,3
- Elektrisitet, fyringsoljer og annet brensel	4,6	4,8	4,4	4,2

selveiernes bokostnader inngår dermed ikke lenger i vektgrunnlaget i konsumprisindeksen.

Utviklingen i selveiernes bokostnader gjennom året ble tidligere forutsatt å stige i takt med den gjennomsnittlige veksten i husleiene i både borettslag og i det ordinære leiemarkedet. Fra august 1999 ble dette endret, og utviklingen i selveiernes bokostnader gjennom året forutsettes nå å stige i takt med leiene for tilsvarende bolig i leiemarkedet.

Tabell 1 viser noen vektandeler i konsumprisindeksen gjennom fire perioder. Som en ser av tabellen økte andelen for husholdningenes utgifter til *bolig, lys og brensel* vesentlig i august i fjor, fra 21,3 til 26,4 prosent. Dette skyldes i all hovedsak en kraftig oppjustering av selveiernes bokostnader, som etter omleggingen ble mer enn doblet og vektandelen kom opp på vel 12 prosent. Vektandelen for selveiernes bokostnader ble dermed omtrent den samme som den var gjennom første halvdel av 1990 årene. Siden vektandelen før august 1999 var bestemt av renteutgiftene på lån til boligformål og rentenivået hadde vært avtakende gjennom flere år, var vektandelen historisk sett ganske lav på det tidspunktet hvor endringen ble gjennomført. På grunn av antatt større stabilitet i husleiene enn for renteutgiftene vil vi sannsynligvis over tid oppleve mindre endringer i vektandelen etter denne omleggingen.

Det er to momenter som er betydningsfulle for virkningen av omleggingen;

- hvor mye veksten i ny prisindikator avviker fra prisveksten for resten av konsumprisindeksen
- hvor mye veksten i husleiene i leiemarkedet avviker fra veksten i husleiene i borettslag

Det første momentet kan knyttes til endringer i vektandelen. Hvis den nye prisindikatoren har samme utviklingsrate som resten av konsumprisindeksen har endringer i vektstrukturen ingen innvirkning på total-

Tabell 2. Konsumprisindeksen og to alternative fremskrivninger. Tolv månedersvekst i prosent. August 1999 - september 2000

	KPI	Alt.1	Alt.2
1999			
August	1,9	1,9	1,9
September	2,1	2,1	2,1
Oktober	2,5	2,5	2,5
November	2,8	2,8	2,8
Desember	2,8	2,8	2,8
2000			
Januar	2,9	2,9	2,9
Februar	3,2	3,1	3,1
Mars	2,5	2,5	2,5
April	2,6	2,5	2,5
Mai	2,8	2,8	2,7
Juni	3,3	3,3	3,3
Juli	3,3	3,2	3,2
August	3,5	3,3	3,3
September	3,5	3,4	3,3
Snitt	3,1	3,0	3,0

indeksen. Det andre momentet skyldes overgangen fra å bruke betalte husleier fra både leiemarked og borettslag til bare å bruke utviklingen i leiemarkedet. Hvis veksten i husleiene i leiemarkedet er den samme som for borettslag har skiftet av metode ingen betydning, se for øvrig tabell 3.

For å tallfeste betydningen av endringen i måling av vektandel og prisutvikling for selveiernes bokostnader fra august 1999 hver for seg, har vi gjort følgende alternative beregninger for hvordan konsumprisindeksen kunne ha utviklet seg: I det første alternativet (alt. 1) ser vi på hvordan konsumprisindeksen hadde utviklet seg, hvis metoden for å tallfeste vektandelen for selveiernes bokostnader *ikke* var endret. I det andre alternativet (alt.2) ser vi på hvordan konsumprisindeksen hadde utviklet seg hvis verken metoden for å tallfeste vektandelen eller måling av *prisutviklingen* i selveiernes bokostnader var endret i august 1999².

Tabell 2 viser utviklingen i tolv månedersveksten for konsumprisindeksen og de to alternative fremskrivningene for perioden august 1999 til september 2000.

I alternativ 1 har vi innført ny metode for beregning av husleieutviklingen. Siden veksten i husleiene i leiemarkedet har steget noe mer det siste året enn husleiene i borettslag - se tabell 3, har innføring av ny metode isolert sett ført til noe sterkere vekst enn om vi hadde brukt den gamle metoden. Dette ser vi ved å sammenligne *alternativ 1* og *alternativ 2* i tabell 2.

Hvorvidt det er grunn til å anta en systematisk forskjell i husleieutviklingen mellom ulike delmarkeder innenfor boligmarkedet kan være vanskelig å si noe

2 Selveiernes bokostnader forutsettes å stige i takt *bare* med leiene i leiemarkedet.

Tabell 3. Månedlig husleieendring i prosent. Januar - september 2000

	Borettslag	Leid bolig
Januar	0,9	1,7
Februar	0,0	0,1
Mars	0,6	0,1
April	0,0	0,8
Mai	0,0	-0,2
Juni	0,0	0,8
Juli	0,5	0,2
August	0,0	1,2
September	0,5	0,5

sikkert om. Men den relativt korte tidsserien presentert i tabell 3 gir noe støtte til en hypotese om større variasjon i gjennomsnittlig endringsrate i leiemarkedet enn i borettslag. Dermed kan det synes som om konsumprisindeksen etter omleggingen vil få noe større variasjon.

Ettersom husleieveksten i leiemarkedet har ligget noe høyere enn i borettslag som igjen har ligget høyere enn gjennomsnittet for resten av konsumprisindeksen, har innføring av ny metode for beregning av vektandel og prisutvikling virket i retning av å øke veksten i konsumprisindeksen. Dette ser vi ved å sammenligne tolv månedersveksten for konsumprisindeksen med *alternativ 2* i tabell 2, hvor tolv månedersveksten er inntil 0,2 prosentpoeng lavere for enkelte måneder – august og september i år.

Hittil i år er veksten i konsumprisindeksen 3,1 prosent sammenlignet med samme periode i fjor. Hadde man beholdt "gammel" vektandel og prisindikator (alt. 2) ville veksten vært 3,0 prosent.

Månedlig husleieundersøkelse

Fra januar 2000 er endringer i husleiene innarbeidet i konsumprisindeksen hver måned - mot tidligere siste måned i hvert kvartal. I tillegg ble innsamling av husleier for andelsboliger skilt ut, og hentes nå utelukkende fra administrative registre hos et utvalg boligbyggelag. Bakgrunnen for endringene i husleieundersøkelsen er å bedre kvaliteten på husleieindeksen og den totale konsumprisindeksen. Av endringene som har funnet sted, er det først og fremst endret hyppighet som har betydning for veksten i husleiene og den totale veksten i konsumprisindeksen. Ettersom hverken konsumprisindeksen eller delindekser revideres tilbake i tid, vil omleggingen systematisk påvirke vekst-ratene for betalt- og beregnet husleie og dermed konsumprisindeksen gjennom 2000. Fra og med januar 2001 vil imidlertid denne omleggingseffekten forsvinne.

Overgang fra kvartalsvis til månedlig husleieindeks gir bedre samsvar mellom konsumprisindeksens frekvens for beregning og publisering. Endringen medfører også at konsumprisindeksen på en bedre måte

Tabell 4. Månedlig husleieendring i prosent. 1999 og 2000

	Betalt husleie ¹		Beregnet husleie ²	
	1999	2000	1999	2000
Januar	-	1,3	-	1,5
Februar	-	0,1	-	0,2
Mars	2,0	0,3	2,1	0,2
April	-	0,4	-	0,6
Mai	-	-0,1	-	-0,1
Juni	0,4	0,5	0,3	0,4
Juli	-	0,4	-	0,2
August	-	0,7	-	1,2
September	0,7	0,5	0,7	0,6
Oktober				
November				
Desember	0,2		0,2	

1 Husleie for husholdninger i andelsboliger og leieboliger.

2 Husleie for selveiere beregnet som leien for tilsvarende bolig i leiemarkedet.

Tabell 5. Faktisk og stipulert husleievekst. Tolv månedersvekst i prosent. Januar - september 2000

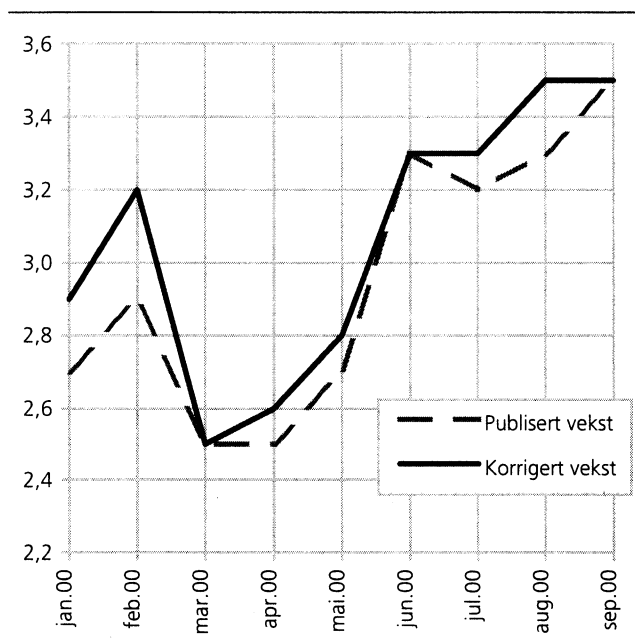
	Betalt husleie		Beregnet husleie	
	Faktisk	Stipulert	Faktisk	Stipulert
Januar	4,8	3,3	5,0	3,4
Februar	4,8	3,3	5,2	3,4
Mars	3,0	3,0	3,2	3,2
April	3,5	3,0	3,8	3,2
Mai	3,4	3,0	3,8	3,2
Juni	3,5	3,5	3,8	3,8
Juli	3,9	3,5	4,0	3,8
August	4,6	3,5	5,3	3,8
September	4,4	4,4	5,3	5,3

Kvartalsvis innarbeiding av husleieindeksen gjennom 2000.

reflekterer når endringene i husleiene faktisk finner sted. I tillegg gir månedlig datafangst bedre oppfølging av flyttemønsteret, noe som trekker i retning av økt presisjon på estimatene.

Frem til desember 1999 ble husleietallene innarbeidet i konsumprisindeksen i mars, juni, september og desember. Overgang til månedlig indeks vil kunne påvirke veksten i konsumprisindeksen i de to første månedene i hvert kvartal, men ikke i den tredje. Dette vil gjøre seg gjeldende kun det første året etter omleggingen. Tabell 4 viser månedsutviklingen i betalt og beregnet husleie fra januar 1999 til og med september 2000. Spesielt ser vi effekten av endret innarbeidingshyppighet i 1. kvartal 2000. Størsteparten av leieendringene som tidligere ble registrert i mars, fant sted allerede i overgangen fra desember til januar. Det faktum at en del av husleieendringen som finner sted i løpet av et kvartal inntreffer i første eller andre måned, får systematiske konsekvenser for tolv månedersveksten ved at den blir høyere i en overgangsperiode.

En måte å isolere effektene av overgang til månedlig undersøkelse er å holde husleieindeksen uendret i de to første månedene i hvert kvartal. Tabell 5 gir en

Figur 1. Offisiell og korrigert¹ konsumprisindeks. Tolv-månedersvekst i prosent. Januar - september 2000

1 Indeks med kvartalsvis innarbeiding av husleier

oversikt over tolvmånedersratene som følger når husleieindeksene innarbeides kvartalsvis (stipulert), sammen med de offisielle vekstratene i de 9 første månedene i år (faktisk). Tabellen viser at dersom kvartalsvis innarbeiding var blitt videreført i 2000, ville dette gitt markert lavere vekstrater. Tabellen viser også at veksten i januar, februar og august er særlig påvirket.

Figur 1 viser hvordan utviklingen i tolvmånedersveksten for konsumprisindeksen i 2000 hadde vært med en videreføring av kvartalsvis innarbeiding av husleieindeksen. Heltrukket linje angir offisiell tolvmånedersvekst og stiplet linje viser korrigert tolvmånedersvekst. Figuren viser at overgangen til månedlig innarbeiding så langt i år har gitt utslag i den totale konsumprisindeksen i alle måneder bortsett fra mars, juni og september. Påvirkningen var sterkest i januar, februar og august hvor veksten i den totale konsumprisindeksen var henholdsvis 0,2, 0,3 og 0,2 prosentpoeng høyere enn om kvartalsvis innarbeiding var blitt videreført i 2000.

For å fastslå effekten på konsumprisindeksen som følge av overgang til månedlig undersøkelse, kunne en alternativt ha anslått hva månedsindeksene for 1999 for betalt og beregnet husleie ville ha vært ved en omlegging allerede i 1999³. Denne metoden gir omlag samme utslag i konsumprisindeksen som hvis den kvartalsvise innarbeidingen hadde blitt videreført for 2000.

Tabell 6. Konsumprisindeksen og alternativ beregning hvor de gamle metodene for behandling av bokostnader beholdes. Tolvmånedersvekst i prosent. August 1999 - september 2000

	KPI	Ingen omlegging
1999		
August	1,9	1,9
September	2,1	2,1
Oktober	2,5	2,5
November	2,8	2,8
Desember	2,8	2,8
2000		
Januar	2,9	2,7
Februar	3,2	3,0
Mars	2,5	2,5
April	2,6	2,4
Mai	2,8	2,7
Juni	3,3	3,3
Juli	3,3	3,2
August	3,5	3,2
September	3,5	3,3
Snitt	3,1	2,9

Begge metodene gir en årsvekst hittil i år for totalindeksen som er 0,1 prosentpoeng lavere enn den offisielle årsveksten på 3,1 prosent

For å finne den samlede virkningen av omleggingen i behandlingen av bokostnader i konsumprisindeksen, har vi gjort ytterligere en beregning hvor vi beholder det gamle opplegget for å beregne vektandel og utviklingen i bokostnadene til selveierne i tillegg til å beholde den kvartalsvise innarbeidingen av husleieindeksen. Resultatet for tolvmånedersveksten er gitt i kolonnen "Ingen omlegging" i tabell 6.

Under disse forutsetningene ville tolvmånedersveksten ligget opptil 0,3 prosentpoeng lavere – august i år. Hittil i år ville veksten i konsumprisindeksen vært 2,9 prosent, hvis det gamle opplegget var beholdt.

Ny beregningsmetode på mikronivå

Ved utarbeidingen av augustindeksen i 1999 ble det innført en ny beregningsmetode på mikronivå i konsumprisindeksen. Indeksene på mikronivå beregnes utelukkende på basis av prisdata, da det ikke eksisterer relevant vektinformasjon om endringer i forbruksmønsteret brutt ned på produktnivå. Tidligere ble det utelukkende benyttet en metode som beregnet mikroindekser ved hjelp av et aritmetisk gjennomsnitt. I tråd med internasjonale anbefalinger ble dette fra og med august 1999 lagt om til en metode hvor indeksene beregnes ved bruk av geometrisk gjennomsnitt.

Den nye metoden fanger på en bedre måte opp løpende endringer i forbruksmønsteret som følge av prisendringer på produkt av tilnærmet lik kvalitet. I kon-

3 De stipulerte månedsindeksene for 1999 er beregnet på bakgrunn av tallmaterialet fra det forberedende arbeidet til månedlig husleieundersøkelse. Det må legges til at dette tallmaterialet er heftet med noe større usikkerhet enn det publiserte materialet for 1999.

sumprisindeksen inngår imidlertid også en rekke varer og kanskje spesielt tjenester hvor det ikke finnes nære substitutter innenfor et geografisk område. Det er lite som tilsier at forbruksmønsteret endrer seg ved prisendringer på slike varer og tjenester simpelthen fordi gode alternativer mangler. En prisendring vil sannsynligvis bare føre til endring i etterspurt mengde etter det aktuelle produktet. Det er valgt å beholde aritmetisk gjennomsnitt ved beregning av indekser for slike varer og tjenester. Målt ved vektandeler i konsumprisindeksen benyttes nå geometrisk gjennomsnitt på rundt 60 prosent av prismaterialet, mens man har beholdt aritmetisk gjennomsnitt som beregningsmetode på de resterende 40 prosentene. Tilsvarende forholdstall finnes forøvrig også i den amerikanske konsumprisindeksen.

For å kartlegge effekten av denne metodeendringen er det gjort egne beregninger fra august 1999 til september 2000 med bruk av aritmetisk gjennomsnitt på hele prismaterialet. Sammenstilling av disse resultatene og indeksene fra de offisielle beregningene viser at omleggingen har hatt liten effekt på utviklingen i totalindeksen. Differansen ligger mellom 0,01 og 0,09 indekspoeng. Avrundes tidsseriene ned til en desimal, slik konvensjonen er i konsumprisindeksen, blir totalindeksen utregnet med aritmetisk gjennomsnitt lik den offisielle totalindeksen i 9 av de 13 månedene fra august 1999 til september 2000. Avrundingen gjør at det oppstår en forskjell på 0,1 indekspoeng i de 4 andre månedene. På totalnivå er det imidlertid ingen systematikk i hvilke metode som gir høyest indeksverdi. Årsveksten hittil i år blir 3,1 prosent ved bruk av begge metodene. Beregnes årsveksten uten å avrunde indeksen desimaler først, blir årsveksten 0,03 prosentpoeng høyere ved metoden brukt i det offisielle beregningsopplegget enn i tilfellet hvor det bare brukes aritmetisk gjennomsnitt.

Internasjonalt, blant annet i USA, har overgangen til geometrisk gjennomsnitt på mikronivå gitt relativt klare effekter selv på totalindeksen. Dette skyldtes at aritmetisk gjennomsnitt som formel på mikronivå ble benyttet på en annen måte enn i Norge. I konsumprisindeksen for USA beregnet man mikroindekser ved å ta et aritmetisk gjennomsnitt av prisrelativene⁴.

Selv om omleggingen ikke har hatt noen særlig effekt på totalindeksen viser beregningene at metodeendringen har hatt betydelige konsekvenser for noen av hovedgruppene. Egenskaper ved formlene gjør at sesongmessige utslag blir noe kraftigere ved bruk av geometrisk gjennomsnitt enn ved bruk av aritmetisk gjennomsnitt.

Klær og sko er produkter hvor prisene preges av store sesongsvingninger. I tillegg vil prisene på samme pro-

dukt vise stor prisvariasjon innen et geografisk område. Bruk av aritmetisk gjennomsnitt vil over tid overvurdere prisutviklingen på slike produkter. Basert på det samme prismaterialet for klær og sko, gir de to formlene vesentlig forskjellig resultater i enkelte måneder. Spesielt var forskjellene store i august og september i fjor, og i januar, februar og mars i år. Dette er måneder forbundet med salg. I februar i år er indeksen for gruppen *klær og skotøy* beregnet med aritmetisk gjennomsnitt 1,2 prosentpoeng høyere enn hvis den beregnes med geometrisk gjennomsnitt. Bruk av geometrisk gjennomsnitt gir også noe sterkere sesongutslag i gruppen for *møbler, husholdningsartikler og vedlikehold av innbo*, samt for gruppen *hotell- og restauranttjenester*. Forskjellene ligger imidlertid ikke på mer enn i størrelsesorden 0,1 til 0,2 prosentpoeng.

Nytt referanseår

Siden september 1980 har konsumprisindeksen vært publisert med 1979 som referanseår (1979=100). Fra og med august 1999 ble dette endret, slik at det nå er 1998 som er referanseår (1998=100). I perioden 1979 til 1998 var det en betydelig prisvekst, og endring av referanseår ga dermed en indeksserie med lavere nivå. Som tidligere nevnt er det en konvensjon i konsumprisindeksen at en publiserer indekstallene med bare en desimal. Dette gjør at endringstall med utgangspunkt i den nye indeksen gjennomgående blir utsatt for relativt sett større avrunding enn endringstall beregnet fra den gamle indeksen med høyere absolutte tall. Det må understrekes at slik avrunding ikke påvirker indeksverdiene eller endringstallene systematisk, men endringstall beregnet fra den gamle og den nye indeksserien kan avvike fra hverandre i enkelte tilfeller. Serien med 1979 som referanseår er den offisielle konsumprisindeksen frem til og med juli 1999. Etter dette har den offisielle konsumprisindeksen 1998 som referanseår. De offisielle endringstallene har utgangspunkt i de offisielle indeksene. For å beregne offisielle tolv månedersvekstrater fra august 1999 og årsvekst for 1999 samt foreløpig årsvekst for 2000 er den tilbakegående tidsserien med 1998 som referanseår benyttet.

Det er produsert tidsserier med både 1979=100 og 1998=100 frem til september 2000 for å tallfeste forskjeller i tolv månedersvekst som følge av skifte av referanseår fra august 1999. Begge endringsseriene er beregnet fra indeksserier med 1 desimal. Endringsratene avrundes også ned til en desimal. De offisielle vekstratene var 0,1 prosentpoeng høyere i november og desember 1999, samt i februar 2000, enn det de ville vært hvis man hadde holdt på 1979 som referanseår. I mars og august i år var imidlertid forholdet omvendt. De offisielle vekstratene var 0,1 prosentpoeng lavere enn vekstrater beregnet fra serien med 1979 som referanseår. Bytte av referanseår har ikke hatt

4 Forholdstall mellom prisene på en vare på to tidspunkt

Tabell 7. Konsumprisindeksen med 1979=100 og 1998=100. Tolvmånedersvekst i prosent. August 1999 - september 2000

	1998=100	1979=100	Differanse
1999			
August	1,9	1,9	0,0
September	2,1	2,1	0,0
Oktober	2,5	2,5	0,0
November	2,8	2,7	0,1
Desember	2,8	2,7	0,1
2000			
Januar	2,9	2,9	0,0
Februar	3,2	3,1	0,1
Mars	2,5	2,6	-0,1
April	2,6	2,6	0,0
Mai	2,8	2,8	0,0
Juni	3,3	3,3	0,0
Juli	3,3	3,3	0,0
August	3,5	3,6	-0,1
September	3,5	3,5	0,0

noen effekt på årsveksten i konsumprisindeksen i 1999. Årsveksten hittil i år er også uberørt av hvilket referanseår som legges til grunn.

Ny gruppering

Etter at konsumprisindeksen i over 20 år hadde vært publisert med ni hovedgrupper ble en ny konsumgruppering med 12 grupper tatt i bruk august i fjor. Dette var i hovedsak en ren teknisk omgruppering av hvilke varer som inngår i hvilke undergrupper og med hvilke navn. Av hovedgruppene var det bare *helsepleie* det ikke ble foretatt noen endringer i, mens det for alle de øvrige gruppene ble gjort endringer i innhold. Dette medførte at noen av undergruppene en hadde før omleggingen forsvant, og at prisutviklingen for noen av gruppene med uendret navn avviker fra tidligere publiserte vekstrater. Konsumgrupperingen kalles Classification of Individual Consumption by Purpose (COIC-OP), og er opprinnelig en FN-standard som ble tatt i bruk av Eurostat i 1999. Denne nye grupperingen gjør det lettere å analysere prisutviklingen på tvers av landegrensene. Klassifiseringen skal dessuten brukes i flere andre nasjonale statistikker og fører derfor også til nasjonal samordning av statistikk.

Avslutning

En av endringene som skjedde i konsumprisindeksen i august 1999 gjaldt behandlingen av selveierens bokostnader. Nå tas det kun utgangspunkt i leien for tilsvarende bolig i leiemarkedet. Denne omleggingen har ført til at veksten i totalindeksen så langt har økt noe. Vektandelen for husholdningenes utgifter til *bolig, lys og brensel* har økt vesentlig, fra 21,3 til 26,4 prosent. Dette skyldes i all hovedsak en kraftig oppjustering av selveierens bokostnader, som etter omleggingen ble liggende på vel 12 prosent. Ettersom husleieveksten i leiemarkedet har ligget noe høyere enn i borettslag som igjen har ligget høyere enn gjennomsnittet for resten av konsumprisindeksen, har inn-

føring av ny metode for beregning av vektandel og prisutvikling virket i retning av å øke veksten i konsumprisindeksen. Under forutsetning om uendret metode ville tolvånedersveksten vært inntil 0,2 prosentpoeng lavere for enkelte måneder i år. Hittil i år er veksten i konsumprisindeksen 3,1 prosent sammenlignet med samme periode i fjor. Dette er 0,1 prosentpoeng høyere enn om vi hadde beholdt "gammel" vektandel og prisindikator, og 0,2 prosentpoeng om vi i tillegg hadde beholdt den kvartalsvise innarbeidingen av husleieindeksen. Uten omleggingen av behandlingen av bokostnader ville veksten i konsumprisindeksen altså ha vært 2,9 prosent.

Fra januar 2000 er endringer i husleiene innarbeidet i konsumprisindeksen hver måned - mot tidligere siste måned i hvert kvartal. Overgang til bruk av månedlig indeks vil i prinsippet påvirke veksten i konsumprisindeksen i de to første månedene i hvert kvartal, men ikke i den tredje. Dette vil gjøre seg gjeldende kun det første året etter omleggingen. Spesielt ser vi effekten av endret innarbeidingshyppighet i 1. kvartal 2000. Størsteparten av leieendringene som tidligere ble registrert i mars, fant sted allerede i overgangen fra desember til januar. Beregninger viser at overgang til månedlig innarbeiding så langt i år gitt utslag i konsumprisveksten med 0,1 prosentpoeng eller mer i 6 av 9 måneder. Påvirkningen var sterkest i januar, februar og august hvor veksten i den konsumprisindeksen var henholdsvis 0,2, 0,3 og 0,2 prosentpoeng høyere enn om kvartalsvis innarbeiding var blitt videreført i 2000.

Fra august 1999 ble det innført en ny metode for beregning av mikroindekser i konsumprisindeksen. Målt ved vektandeler i konsumprisindeksen benyttes nå geometrisk gjennomsnitt på rundt 60 prosent av prismaterialet, mens man har beholdt aritmetisk gjennomsnitt som beregningsmetode på de resterende 40 prosentene. For å kartlegge effekten av denne metodeendringen er det gjort egne beregninger fra august 1999 til september 2000 med bruk av aritmetisk gjennomsnitt på hele prismaterialet. Virkningen på totalindeksens årsvekst er neglisjerbar. Omleggingen har imidlertid hatt en mer markert effekt på noen av hovedgruppene i konsumprisindeksen.

Frynsegoder – mer populære, men påvirker de inntektsfordelingen?*

Mads Ivar Kirkeberg
og Jon Epland

Frynsegoder har blitt en stadig mer populær avlønningsform blant norske arbeidstakere på 1990-tallet, men på tross av økt popularitet så tilsvarende frynsegoder likevel bare om lag én prosent av de totale lønnssummer som utbetales. Disse ytelsene er skjevt fordelt med hensyn på kjennemerker som kjønn, utdanning, inntekt og arbeidssektor, men har en beskjeden innvirkning på selve inntektsfordelingen. Dette gjelder både fordelingen av yrkesinntekter, og i enda større grad fordelingen av husholdningsinntekter.

Innledning

Inntekt fra lønnet arbeid er den klart viktigste inntektskilden til husholdningene i de fleste land. Med lønnsinntekt tenkes det først og fremst på kontantlønn, men ifølge internasjonale rekommandasjoner fra for eksempel ILO (1998) og Eurostat (1998), bør også ulike typer av naturalytelser inkluderes i lønnsbegrepet. Dette har blitt gjort ut i fra den antakelsen om at det å gi kompensasjon i form av naturalytelser, populært kalt frynsegoder, har blitt mer omfattende de siste årene (se for eksempel OECD, 1998).

Det er imidlertid relativt få land som samler inn opplysninger om frynsegoder i sine inntektsundersøkelser. En undersøkelse foretatt blant 21 medlemsland i Canberra-gruppen¹ viste for eksempel at bare om lag halvparten av landene samlet inn opplysninger om frynsegoder (Weinberg, 2000). En tilsvarende undersøkelse blant medlemslandene i EU viste også store variasjoner når det gjaldt dekningen av denne typen inntekter (De Wreede, 1999).

I Norge ble mange av de viktigste frynsegodene skattepliktige i løpet av 1980- og 1990-årene. Siden vi i Norge utarbeider inntektsstatistikken ved hjelp av opplysninger fra ulike administrative registre, er vi også bedre i stand til å identifisere og kvantifisere slike inntekter ved hjelp av ulike koder. Et av formålene med artikkelen er å se på hvilken betydning frynsegoder

har på den generelle inntektsfordelingen. Har det noen betydning for inntektsulikheten om frynsegoder henholdsvis inngår eller ikke inngår i inntektsbegrepet? Dette vil i såfall ha betydning ved internasjonale undersøkelser om ulikhet, der norske inntektsdata blir sammenlignet med data fra land der tilsvarende opplysninger om naturalytelser ikke inngår i inntektsbegrepet. Vi skal i tillegg også se på fordelingen av ulike typer av frynsegoder. Er det for eksempel slik at noen typer frynsegoder er mer ulikt fordelt enn andre? Ved hjelp av registerdata skal vi også presentere utviklingen i noen av de viktigste frynsegoderne på 1990-tallet.

Hvorfor gir arbeidsgiverne frynsegoder?

Frynsegoder er en oversettelse av det engelske ordet "fringe benefits". En annen betegnelse er naturalytelser. Som så mye annet oppstod også frynsegoder i USA under eller like etter 2. verdenskrig. Bedriftene ble da oppmuntret til å gi slike goder for å kompensere manglende lønnsøkning (Kirkeberg 1994).

Frynsegoder blir ofte inndelt i individuelle og kollektive goder. Med kollektive frynsegoder menes frynsegoder som omfatter alle ansatte ved en bedrift. Dette er frynsegoder som er av en slik art at det er vanskelig å utelukke noen av de ansatte fra dem. Ulykkesforsikring er eksempel på et slikt frynsegode. Individuelle frynsegoder derimot blir gitt til enkelte ansatte (eventuelt grupper av ansatte). Eksempel på et slikt frynsegode er fri bil.

I følge Granqvist (1997) er det flere årsaker til at arbeidsgivere benytter frynsegoder ved avlønning av ansatte. For det første kan det gi skattefordeler både for den ansatte og arbeidsgiveren. Noen frynsegoder er fortsatt skattefrie for den ansatte, eksempelvis

Mads Ivar Kirkeberg er rådgiver ved Seksjon for innteks- og lønnsstatistikk. (mads.ivar.kirkeberg@ssb.no)

Jon Epland er rådgiver ved Seksjon for innteks- og lønnsstatistikk. (jon.epland@ssb.no)

* Artikkelen er en bearbeidet versjon av Kirkeberg og Epland (2000).

¹ Canberra-gruppen er en ekspertgruppe som har som formål å utarbeide retningslinjer for utarbeiding av inntektsstatistikk for husholdningene. Av de landene som deltok i denne undersøkelsen kom åtte fra Latin Amerika, syv fra Europa, to fra Asia. I tillegg var også USA, Canada, Australia og New Zealand med.

velferdstiltak som bedriftskantine, billetter til sports- og kulturarrangement, bedriftshelsetjeneste etc. For delen for arbeidsgiveren er at han slipper å betale arbeidsgiveravgift for slike ytelser. For det andre ønsker arbeidstakeren enkelte frynsegoder fordi de gir status. Det beste eksempelet her er vel kanskje fri bil. For noen arbeidsgivere kan det videre være gunstig å tilby deler av avlønningen i form av varer og tjenester som bedriften produserer, istedet for kontantlønn. På grunn av stordriftsfordelene vil kostnadene da bli små for bedriften. Rimelige lån til bankansatte eller gratis reiser til ansatte i jernbane- eller flyselskap er eksempler på slike ordninger. En annen viktig årsak til å gi frynsegoder i et stramt arbeidsmarked er muligheten for å kunne holde på visse typer arbeidskraft. Utdeling av aksjeopsjoner i IT-bransjen er et godt eksempel på dette.

Datagrunnlaget

Datagrunnlaget er opplysninger fra Lønns- og trekkoppgaveregisteret (LTO) og Inntekts- og formuesundersøkelsen for husholdninger (IF). LTO er et register som dekker alle ytelser gitt fra arbeidsgiver og trygdekantor til arbeidstaker og trygdemottaker. De ulike inntektene kan i dette registeret identifiseres ved hjelp av forskjellige koder. Dette gjelder for eksempel ulike typer naturalytelser. Vi har sammenlignbare data fra LTO for perioden 1991-1998.

LTO kan gi detaljerte opplysninger om ulike typer lønnsinntekter, men når formålet er å studere betydningen på inntektsfordelingen må en i tillegg ha opplysninger om andre inntekter som husholdningene mottar, for eksempel kapitalinntekter og skattefrie stønader. Vi har derfor koblet på opplysninger om ulike frynsegoder fra LTO til Inntekts- og formuesundersøkelsen for husholdninger (IF). IF er en representativ utvalgsundersøkelse som i 1998 omfattet om lag 15 000 husholdninger. Undersøkelsen dekker de fleste kontante inntektene som husholdningen mottar, men kan ikke spesifisere de ulike komponentene som inngår i lønnsbegrepet, for eksempel frynsegoder.

Begrensninger i datagrunnlaget

Problemer med verdifastsettelse

Frynsegoder er, for å sitere Harrison m.fl. (2000), en type ytelser "given to employees as part of an employment package but which cannot be translated into money that is freely available for any purpose of the employee's choice". Men selv om frynsegodene ikke uten videre kan omsettes til kontante inntekter, så har de likevel en verdi for mottakeren i kroner og øre. Det er likevel vanskelig å anslå markedsverdi på naturalytelser. Våre data er basert på den verdi som skattemyndighetene har fastsatt på de ulike ytelsene. Det er god grunn til å anta at denne verdien ofte ligger under det som er den faktiske verdien for disse ytelsene. Dette gjelder for eksempel verdien av fri telefon der bare utgifter som overstiger beløpet som tilsvarer den

faste avgiften pluss 100 tellerskritt i måneden er skattepliktig. For personer som mottar flere aviser gratis er det som hovedregel bare det første abonnementet som er skattepliktig. Også når det gjelder verdifastsettelsen av for eksempel fri bil, ligger den skattemessige verdien trolig lavere enn det som er den økonomiske verdien.

I denne artikkelen er det imidlertid ikke gjort noen forsøk på å oppjustere verdien av disse ytelsene til å komme nærmere markedsverdier.

Frynsegoder som ikke inngår i datagrunnlaget

De fleste frynsegoder er i dag skattepliktig inntekt. Det er imidlertid noen ytelser som ennå ikke er skattepliktige, og som dermed ikke inngår i datagrunnlaget. En slik ytelser som bør nevnes er bonuspoeng opptjent ved flyreiser. I prinsippet er også denne ytelsen skattepliktig, men siden det ikke foreligger innberetningsplikt fra flyselskapene vil det her være en høy grad av underrapportering til ligningsmyndighetene. Det kan selvsagt også diskuteres hvorvidt denne ytelsen er å betrakte som et frynsegode, siden det altså er flyselskapene som gir denne ytelsen og ikke arbeidsgiveren. Imidlertid så er det i de fleste tilfeller arbeidsgiver som bekoster disse reiseutgiftene, og verdien på ytelsene er trolig betydelig for de arbeidstakerne som ofte er på tjenestereiser.

Andre mer rendyrkede frynsegoder som også mangler i datagrunnlaget, men der vi antar at verdien er av mer beskjedne art, er for eksempel gratis billetter levert av arbeidsgiver (sportsarrangement, teater, opera etc.), tilgang til bedriftshytter, subsidierte bedriftskantiner, røykeavvenningskurs, bedriftshelsetjeneste, bedriftsmedlemsskap i helsestudio og betalt garasje og parkeringshus.

Utviklingen i frynsegoder på 1990-tallet

Har frynsegoder blitt mer utbredt blant norske arbeidstakere i løpet av 1990-årene? Ved hjelp av Lønns- og trekkoppgaveregisteret (LTO) har vi studert utbredelsen av åtte ulike individuelle frynsegoder i perioden 1991-1998 (se tabellene 1 og 2). I 1991 hadde disse frynsegodene en skattemessig verdi på 3 656 millioner kroner. Selv om dette er et betydelig beløp i seg selv utgjorde det likevel bare straks under 1 prosent av totale lønnsutbetalinger samme år. Som vi ser i tabell 2 var denne andelen for de samme åtte frynsegodene ("andre frynsegoder" holdt utenfor) bare helt marginalt høyere i 1998 (1,02 prosent).

Fra og med inntektsåret 1996 er det mulig å skille ut en rekke naturalytelser fra kontantlønnen i LTO, men det er dessverre ikke mulig å spesifisere disse siden de blir innrapportert på en felles kode. Disse frynsegodene omfatter blant annet fri bolig, fri elektrisitet, feriereiser betalt av arbeidsgiver, gaver i arbeidsforhold, støtte til reise mellom hjem og arbeidssted, fri kost og losji, utlån av datautstyr fra arbeidsgiver, personal-

Tabell 1. Antallet personer med ulike frynsegoder. Andel av alle personer 17 år og eldre med yrkesinntekt. 1991, 1993, 1996 og 1998

	1991		1993		1996		1998	
	Antall personer	Prosent	Antall personer	Prosent	Antall personer	Prosent	Antall personer	Prosent
Fri bil	59 000	3,1	55 000	2,9	55 500	2,8	60 000	3,0
Rentefordel ved rimelig lån i arbeidsforhold	95 500	5,1	67 500	3,6	51 500	2,6	52 000	2,6
Fri telefon/støtte til telefon	151 000	8,1	224 000	11,9	280 500	14,2	323 000	15,9
Fri(e) avis(er)	33 000	1,8	50 000	2,6	59 500	3,0	67 000	3,3
Fritt arbeidstøy/støtte til arbeidstøy	205 500	11,0	218 500	11,6	247 000	12,5	252 000	12,4
Ulykkesforsikring og yrkesskadeforsikring (merpremie)	633 000	33,8	716 500	37,9	865 500	43,8	977 000	48,2
Ansattes kjøp av aksjer til underkurs	3 000	0,2	2 500	0,1	6 500	0,3	8 000	0,4
Egen pensjonsforsikring etter skatteloven	11 000	0,6	9 500	0,5	7 500	0,4	6 500	0,3
Andre frynsegoder ¹	-	-	-	-	1 140 000	57,6	1 287 000	63,5
Personer 17 år og eldre med yrkesinntekt ²	1 875 000		1 890 000		1 978 000		2 026 000	

Tabell 2. Sum beløp for ulike frynsegoder. Andel av total lønn. Millioner 1998-kroner. 1991, 1993, 1996 og 1998

	1991		1993		1996		1998	
	Sum	Prosent	Sum	Prosent	Sum	Prosent	Sum	Prosent
I alt	3 656	0,97	4 144	1,09	5 805	1,35	6 618	1,36
Fri bil	1 942	0,52	2 723	0,71	2 848	0,66	3 057	0,63
Rentefordel ved rimelig lån i arbeidsforhold	644	0,17	177	0,05	118	0,03	89	0,02
Fri telefon/støtte til telefon	313	0,08	437	0,11	511	0,12	615	0,13
Fri(e) avis(er)	53	0,01	79	0,02	98	0,02	112	0,02
Fritt arbeidstøy/støtte til arbeidstøy	227	0,06	219	0,06	226	0,05	214	0,04
Ulykkesforsikring og yrkesskadeforsikring (merpremie)	238	0,06	299	0,08	342	0,08	463	0,10
Ansattes kjøp av aksjer til underkurs	80	0,02	65	0,02	230	0,05	283	0,06
Egen pensjonsforsikring etter skatteloven	158	0,04	145	0,04	121	0,03	112	0,02
Andre frynsegoder ¹	-	-	-	-	1 313	0,31	1 673	0,34
Sum lønn ²	376 508		381 123		430 272		486 143	

1 Fra og med inntektsåret 1996 ble en rekke naturallytelser skilt ut fra kontantlønn, blant annet fri bolig, fri elektrisitet, feriereiser betalt av arbeidsgiver, gaver i arbeidsforhold, støtte til reise mellom hjem og arbeidssted, fri kost og losji, utlån av datautstyr fra arbeidsgiver, personalrabatter, medlemsskap i helsestudio, betalt garasjeplass for arbeidstakers privatbil, gratis medlemsskap i private medisinske sentra, gratis tannlegehjelp, gratis legetjeneste/sykehusbehandling, subsidiert barnehageplass, ulike forsikringsordninger etc.

2 Kilde : Statistisk sentralbyrås inntekts- og formuesundersøkelse 1991 og selvangivelsesstatistikken 1993, 1996 og 1998.

Kilde : SSBs Lønnsstatistikk. Lønnssummer fra Lønn- og trekkoppgaveregisteret.

rabatter, privat medlemsskap i helsestudio, gratis medlemsskap i private medisinske sentra, gratis tannlegehjelp, gratis legetjeneste/sykehusbehandling, subsidiert barnehageplass, ulike forsikringsordninger etc. I denne artikkelen er disse refert til som "andre frynsegoder". Hvis disse frynsegodene inkluderes med de øvrige åtte som kan spesifiseres, øker andelen i forhold til totale lønnsutbetalinger til 1,36 prosent i 1998. Med andre ord, fra et makroperspektiv utgjør de mest vanlige frynsegodene en relativt liten og stabil andel av total lønn i Norge. Hvis vi derimot tar en kikk på de enkelte frynsegodene, blir bildet litt mer nyansert.

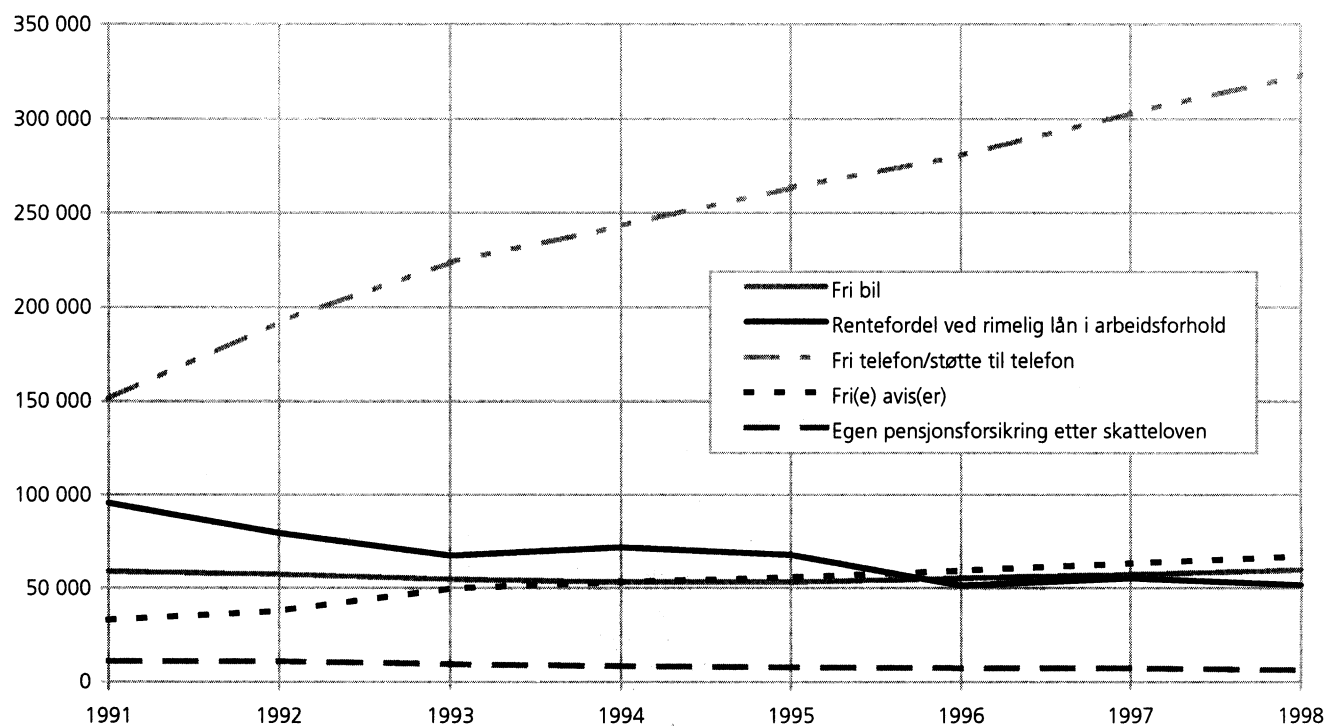
Fri telefon og fri avis mer og mer vanlig ...

Som vi kan se i figur 1 har noen individuelle frynsegoder blitt mer populære i 1990-årene mens andre igjen har minsket i utbredelse. Fri telefon/støtte til

telefon er det individuelle frynsegodet som har hatt den største veksten i utbredelse i perioden 1991-1998. I 1991 hadde 151 000 arbeidstakere dette godet. I 1996 hadde antallet vokst til 280 500 personer og i 1998 til 323 000, eller 15,9 prosent av alle personer 17 år og eldre med yrkesinntekt. Det er to åpenbare årsaker til denne utviklingen; den enorme veksten i bruk av mobiltelefon og Internett.

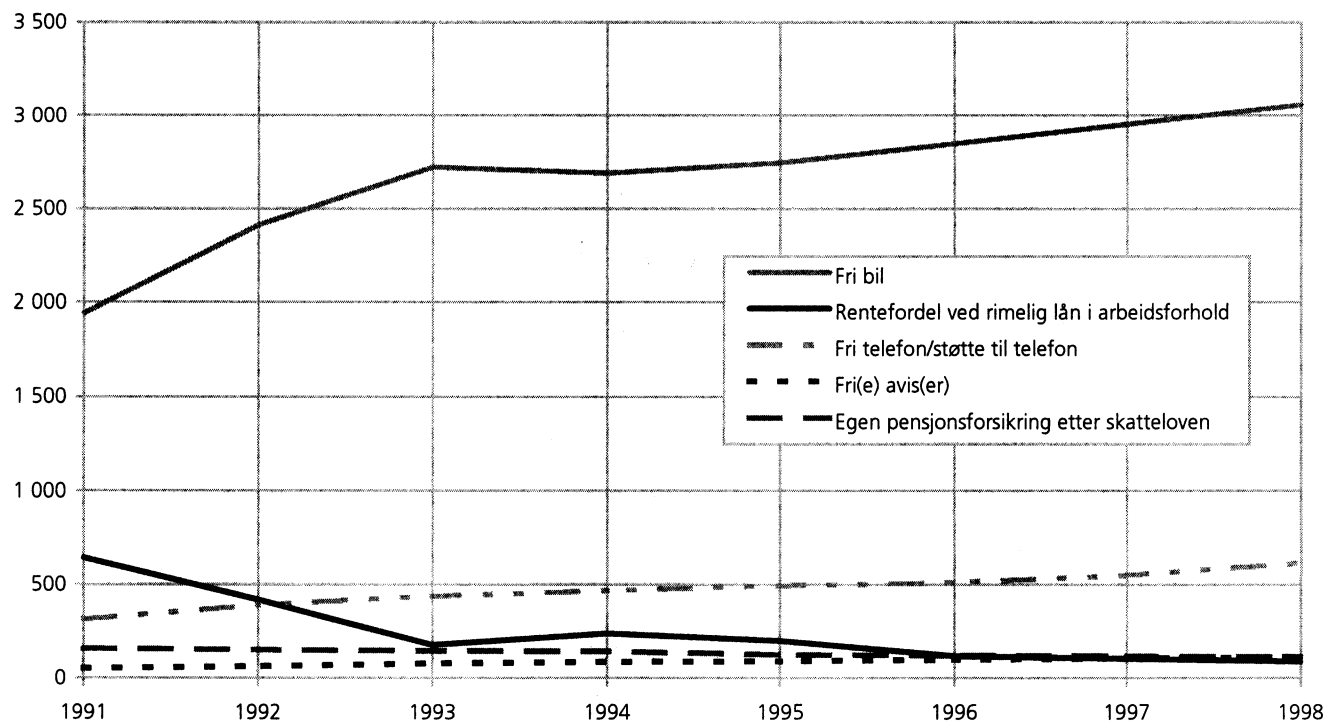
Fri(e) avis(er) vil si at arbeidsgiveren betaler avisabonnementet og at avisen(e) blir levert til den ansattes hjem. Som for fri telefon har også dette frynsegodet blitt mer vanlig blant norske arbeidstakere. Fra 1991 til 1998 ble antallet som mottok denne ytelsen doblet fra 33 000 til 67 000 personer. Fri telefon og fri avis er likevel frynsegoder som har liten økonomisk verdi for den enkelte ansatte med et gjennomsnittlig beløp på under 2 000 kroner.

Figur 1. Antall personer med ulike frynsegoder. 1991-1998

Kilde : SSBs Lønnsstatistikk. Lønssummer fra Lønn- og trekkoppgaveregisteret.

Figur 2. Sum beløp for ulike frynsegoder. Millioner 1998-kroner. 1991-1998

Kilde : SSBs Lønnsstatistikk. Lønssummer fra Lønn- og trekkoppgaveregisteret.

... men firmabil gir størst inntekstillegg

Fordel ved fri bruk av arbeidsgivers bil er det frynsegodet som har størst skattemessig verdi for den ansatte. Antallet som nyter godt av dette godet har vært stabilt i perioden 1991-1998, rundt 50-60 000 personer, eller om lag tre prosent av alle personer 17 år og eldre med yrkesinntekt. Fordelen regnes ut fra bilens listepreis som ny og en standardisert kjørelengde på 10 000 km hvert år. I tillegg til denne standardiserte privatkjøringen vil arbeidstakeren bli beskattet for faktisk kjøring mellom hjem og arbeidssted. Den gjennomsnittlige fordelen av dette frynsegodet, målt i 1998-priser, har økt fra 32 900 kroner i 1991 til 51 000 kroner i 1998.

Rimelig lån fra arbeidsgiver og egen pensjonsforsikring etter skatteloven er naturalytelser som har minsket i popularitet de siste årene. Den skattepliktige fordelen av rimelig lån er beløpsdifferansen mellom en normalrentesats bestemt hvert år i statsskattevedtaket og lånets faktiske rente inkludert eventuelle gebyrer. På grunn av den generelle nedgangen i rentenivået i Norge etter 1992 er det blitt inngått færre slike lån i arbeidsforhold. Egen pensjonsforsikring etter skatteloven er et frynsegode som først får innvirkning for mottakeren etter endt yrkesliv. Ordningen fungerer på den måten at arbeidsgiveren innbetaler en avtalt årlig premie til et forsikringselskap. Premien blir innberettet som skattepliktig fordel hvert år. Arbeidstakeren vil ved oppnådd pensjonsalder få utbetalt en årlig pensjon fra forsikringselskapet. Populariteten til frynsegodene rimelige lån og egen pensjonsforsikring har nesten blitt halvert fra 1991 til 1998.

Tabell 1 viser videre at fritt arbeidstøystøtte til arbeidstøystøtt er ganske vanlig. I 1998 mottok 12,4 prosent av alle yrkesaktive dette godet sammenlignet med 11 prosent åtte år tidligere. Kjøp av aksjer til underkurs er derimot mindre utbredt. Den skattepliktige fordel beregnes her ved å ta differansen mellom salgsverdien på kjøpstidspunktet og hva den ansatte faktisk betalte for aksjen(e). Antallet arbeidstakere som har kjøpt slike billige aksjer i egen bedrift har variert mellom 0,1 og 0,5 prosent av alle yrkesaktive personer 17 år og eldre. Verdien av dette frynsegodet blir derimot kun overgått av firmabil. Den gjennomsnittlige skattemessige verdien var 35 400 kroner i 1998. En annen type frynsegode som også kan nevnes i denne sammenhengen er aksjeopsjoner (ikke vist i tabellene). En slik opsjon betyr at arbeidstakeren har en rett, men ikke plikt, til å kjøpe aksjer til en avtalt pris i fremtiden. Før 1996 var dette et svært vanlig frynsegode, spesielt blant ledere i næringslivet. I 1994 mottok omkring 13 000 personer slike aksjeopsjoner, men i 1996 ble skattereglene skjerpet og antallet falt til 800 personer i 1998. Før 1996 kom mottakeren av opsjonen i skatteposisjon når vedkommende benyttet seg av den, men siden 1996 ble dette frynsegodet beskattet på selve tildelingstidspunktet. Fra i år er de gamle

Tabell 3. Gjennomsnittlig beløp for ulike frynsegoder. 1998-kroner. 1991, 1993, 1996 og 1998

	1991	1993	1996	1998
Fri bil	32 900	49 500	51 300	51 000
Rentefordel ved rimelig lån i arbeidsforhold	6 700	2 600	2 300	1 700
Fri telefon/støtte til telefon	2 100	2 000	1 800	1 900
Fri(e) avis(er)	1 600	1 600	1 600	1 700
Fritt arbeidstøystøtte til arbeidstøystøtt	1 100	1 000	900	800
Ulykkesforsikring og yrkes-skadeforsikring (merpremie)	400	400	400	500
Ansattes kjøp av aksjer til underkurs	26 600	26 100	35 400	35 400
Egen pensjonsforsikring etter skatteloven	14 400	15 200	16 100	17 200
Andre frynsegoder ¹	-	-	1 200	1 300

¹ Fra og med inntektsåret 1996 ble en rekke naturalytelser skilt ut fra kontantlønn, blant annet fri bolig, fri elektrisitet, feriereiser betalt av arbeidsgiver, gaver i arbeidsforhold, støtte til reise mellom hjem og arbeidssted, fri kost og losji, utlån av datautstyr fra arbeidsgiver, personalrabatter, medlemsskap i helsestudio, betalt garasjeplass for arbeidstakers privatbil, gratis medlemsskap i private medisinske sentra, gratis tannlegehjelp, gratis legetjeneste/sykehusbehandling, subsidiert barnehageplass, ulike forsikringsordninger etc.

Kilde: SSBs Lønnsstatistikk. Lønnssummer fra Lønn- og trekkoppgaveregisteret.

skattereglene igjen innført, men bare for ikke-børsnoterte opsjoner. Ett av argumentene i den politiske debatten var at dette skal gi arbeidsgiverne i IT-bransjen bedre muligheter til å rekruttere og beholde høyt kvalifisert personale ved å tilby dem slike opsjonsordninger.

Hvis vi forlater de individuelle frynsegodene og ser på det kollektive frynsegodet ulykkesforsikring, ser vi at denne ytelsen har økt klart siden 1991. I 1991 hadde omkring hver tredje ansatte en slik forsikringsordning betalt av arbeidsgiver. I 1998 var omtrent halvparten av alle ansatte dekket av denne ordningen. Den gjennomsnittlige skattemessige verdien av dette kollektive frynsegodet er derimot lav med 500 kroner i 1998.

Hvis vi ser på "andre frynsegoder" som vi tidligere har sagt omfatter en hel rekke ulike ytelser, så er det kun sammenlignbare tall tilbake til 1996. I det året hadde 57,6 prosent av arbeidstakerne et beløp innberettet på denne samlekoden på lønns- og trekkoppgaven. Denne andelen hadde økt til 63,5 prosent i 1998. Selv om det totale beløpet innberettet kun utgjør 0,3 prosent av de totale lønnsutbetalinger viser det at svært mange norske arbeidstakere mottar en eller annen form for naturalytelse i sitt arbeidsforhold.

Ulikhet i fordelingen av frynsegoder blant yrkestilknyttede

Som vist over er det ved hjelp av Lønns- og trekkoppgaveregisteret mulig å identifisere en rekke frynsegoder, men noen av frynsegodene blir mottatt av svært få arbeidstakere. Formålet i dette avsnittet er å

Tabell 4. Andelen yrkestilknyttede med ulike typer frynsegoder. 1998

	Fri bil	Rentefordel ved rimelig lån i arbeidsforhold	Fri telefon	Fri avis	Ulykkesforsikring og yrkesskade-forsikring	Andre frynsegoder	I alt
Alle	3	3	15	3	45	60	69
<i>Yrkesinntekt</i>							
<i>Desiler</i>							
1	1	0	1	0	24	31	37
2	1	1	2	1	35	48	53
3	1	1	4	0	39	48	56
4	1	1	5	0	42	57	65
5	1	1	6	0	47	65	73
6	1	3	10	1	49	69	76
7	2	3	15	2	52	70	79
8	3	5	22	3	53	70	81
9	6	3	33	7	53	72	83
10	12	7	51	19	60	70	82
Topp 5	16	8	54	22	60	69	79
<i>Sektor</i>							
Privat	5	3	16	5	38	43	55
Offentlig	0	2	13	0	57	87	90
<i>Kjønn</i>							
Menn	5	3	22	5	43	56	67
Kvinner	1	2	7	2	48	65	70
<i>Utdanning</i>							
Ungdomsskole	2	2	8	1	38	52	60
Videregående	3	2	12	2	41	54	63
Univ./høyskole	4	3	24	6	57	77	84

Kilde : SSBs Lønnsstatistikk. Lønnssummer fra Lønn- og trekkoppgaveregisteret. Inntekts- og formuesundersøkelsen for husholdninger.

se hva som kjennetegner mottakere av ulike typer frynsegoder.² Siden det nå er utvalget til Inntekts- og formuesundersøkelsen som er datagrunnlaget vil det for noen typer frynsegoder ikke være tilstrekkelig med observasjoner i utvalget til at en kan si så mye om fordelingen. Av denne grunn har vi her avgrenset oss til bare å se på de mest populære frynsegodene. I 1998 gjaldt dette fri bil, fri telefon, fri avis, rentefordel ved rimelige lån i arbeidsforhold, ulykkes- og yrkesskade-forsikring og "andre frynsegoder".

Tabell 4 viser andelen yrkestilknyttede som mottar ulike frynsegoder etter kjennemerker som yrkesinntekt, utdanning, kjønn og sektor.

For å se på forskjeller i inntektsnivå har vi delt de yrkestilknyttede inn i ti like store grupper (desiler), sortert etter størrelsen på yrkesinntekten (summen av lønn og netto næringsinntekt). Første desil vil således være den tidelen med lavest yrkesinntekt, mens desil 10 er den tidelen med høyest inntekt. Tabellen viser også forekomsten av frynsegoder blant de 5 prosent med aller høyest inntekt.

Tabellen viser at forekomsten av frynsegoder øker med stigende yrkesinntekt. Klarest gjelder dette frynsegoder som fri bil, fri telefon, fri avis og rentefordel ved rimelige lån i arbeidsforhold. Mens for eksempel 51 prosent av de yrkesaktive i den høyeste inntektsklassen (desil ti) hadde gratis telefon, var tilsvarende andel bare én prosent blant personene i den laveste inntektsklassen (desil én). Frynsegoder som ulykkes- og yrkesskade-forsikring og sekkeposten "andre frynsegoder" er også ulikt fordelt, men i mindre grad enn de andre frynsegodene. En viktig forklaring på dette er at disse frynsegodene er av en mer kollektiv art, dvs. at disse ytelsene gjerne omfatter alle ansatte i en bedrift. Både gruppelivsforsikring og ulykkesforsikring er eksempler på slike ytelser.

Forskjellen mellom kollektive og individuelle frynsegoder kommer klarere til syne når vi ser på hvilken sektor arbeidstakerne befinner seg i. Sannsynligheten for å motta frynsegoder som fri bil og fri avis er mye større for arbeidstakere i privat sektor enn i offentlig sektor. Dette gjelder også for rentefordel ved rimelige lån i arbeidsforhold og for fri telefon, men forskjellen er her mindre. Når det gjelder de kollektive ytelsene,

2 Populasjonen omfatter i tillegg til ansatte også selvstendig næringsdrivende. Dette har blitt gjort fordi svært mange selvstendige har lønnsarbeid ved siden av næringsvirksomheten.

så er forholdet imidlertid omvendt. Andelen med ulykkesforsikring betalt av arbeidsgiver er klart høyere blant ansatte i offentlig sektor, enn i privat sektor. Dette gjelder også for "andre frynsegoder". En viktig forklaring på dette er at de fleste stats- og kommuneansatte er dekket av ulike forsikringsordninger betalt av arbeidsgiver. Dette gjelder for eksempel gruppelevs-forsikring.

Som flere andre undersøkelser har dokumentert er det klare forskjeller mellom kvinner og menn når det gjelder sannsynligheten for å motta ulike frynsegoder (Ryen 1984, Kirkeberg 1994, Granqvist 1997). De ytelsene som var mest ulikt fordelt med hensyn til inntektsnivå og sektor, er også de ytelsene som er mest ulikt fordelt mellom kjønnene. Det er klart flere menn enn kvinner som mottar ytelser som fri bil, fri telefon og fri avis. På den andre siden er det flere kvinner enn menn som mottar de kollektive frynsegodene. Det er nærliggende å forklare dette ut i fra at mange kvinner arbeider i offentlig sektor. Siden menn mer hyppig mottar frynsegoder av størst skattemessig verdi, for eksempel fri bil, er det grunn til å anta at offisiell lønnsstatistikk undervurderer de faktiske lønnsforskjellene mellom kvinner og menn da denne statistikken kun tar utgangspunkt i kontantlønn.

Også når en ser på utdanningsnivået, finner en forskjeller i andelen som har frynsegoder. Sannsynligheten for å motta frynsegoder øker med utdanningslengden. Dette gjelder både for de individuelle og de kollektive frynsegodene. Trolig ville en få enda større forskjeller dersom en i tillegg til opplysninger om utdanningens lengde, også hadde opplysninger om yrkesansiennitet.

Noen få har mange frynsegoder

La oss nå se litt nærmere på hopningen av frynsegoder eller sagt med andre ord; er det slik at noen få personer mottar mange ulike frynsegoder? I tabell 5 ser vi igjen på de seks frynsegodene fri bil, fri telefon, fri avis, ulykkesforsikring, rentefordel ved rimelige lån i arbeidsforhold og den tidligere omtalte posten "andre frynsegoder".

Som vist i tabellen var det 31,5 prosent av arbeidstakerne som ikke hadde noen av disse frynsegodene i 1998, men nesten 6 av 10 arbeidstakere mottok ett eller to av disse godene. Den skattemessige fordelingen utgjorde bare henholdsvis 0,7 og 0,9 prosent av yrkesinntekten til disse personene.

Som vi ser i tabellen øker hopningen av frynsegoder med yrkesinntekten. Arbeidstakere som mottok 5 eller 6 av de nevnte naturalytelsene hadde en gjennomsnittlig yrkesinntekt som lå 180 prosent høyere enn for de

Tabell 5. Hopning av frynsegoder. 1998

	Antall personer	Prosent	Gjennom- snittlig beløp frynsegoder	Gjennom- snittlig yrkesinntekt	Beløp for frynsegoder i prosent av yrkesinntekt
I alt	2 047 000	100,0	3 100	254 700	1,2
Ingen frynsegoder	643 800	31,5	-	211 500	-
Ett frynsegode	479 600	23,4	1 800	242 100	0,7
To frynsegoder	692 300	33,8	2 400	252 700	0,9
Tre frynsegoder	171 100	8,4	10 500	370 100	2,8
Fire frynsegoder	47 200	2,3	24 700	465 300	5,3
Fem eller seks frynsegoder	13 000	0,6	69 700	679 000	10,3

Kilde : SSBs Lønnsstatistikk. Lønnssummer fra Lønn- og trekkoppgaveregisteret.

som mottar kun ett frynsegode. Kun 13 000 personer mottok 5 eller 6 slike goder i tillegg til sin kontantlønn. For disse relativt få ansatte utgjør frynsegodene mer enn 10 prosent av deres totale yrkesinntekt.

Virkninger på inntektsfordelingen

Vi har tidligere vist at frynsegodene er skjevt fordelt blant den yrkesaktive befolkningen. De som har de høyeste kontantinntektene er også de som oftest mottar naturalytelser. I det neste avsnittet skal vi se om dette fører til større ulikhet i inntektsfordelingen.

Vi skal først se på hvilken betydning frynsegodene har på fordelingen av yrkesinntekt mellom yrkesaktive. Dette blir gjort ved at det presenteres to ulike desilfordelinger, én der frynsegoder inngår i yrkesinntekter og en annen der verdien av frynsegodene ikke er med. I tillegg presenteres Gini-koeffisienten, som er et summarisk ulikhetsmål.³ I analysen forutsetter vi at mottakeren av frynsegodet ikke ville ha fått kompensasjon i form av kontantlønn dersom frynsegodet falt bort.

Tabell 6 bekrefter at frynsegodene er ujevnt fordelt mellom de yrkesaktive. Når frynsegodene inngår i inntektsbegrepet, fører dette til at fordelingen av yrkesinntekt mellom de yrkesaktive blir noe mer ulik. Den tidelen av de yrkesaktive som hadde høyest inntekt i den fordelingen der frynsegodene ikke var med, disponerte for eksempel 21,9 prosent av all inntekt. I den fordelingen der frynsegodene inngår i inntekten, øker denne andelen til 22,3 prosent. Personene i toppen av fordelingen øker altså sin relative del av totalinntekten når en legger til frynsegodene. Vi ser også at ulikheten målt ved Gini-koeffisienten øker når frynsegodene er med. Utslagene er likevel ikke store, bare 1,5 prosent. Endringen i Gini-koeffisienten er dermed

3 Gini-koeffisienten varierer fra 0 til 1. Dersom G er lik 0 er all inntekt helt likt fordelt, mens G lik 1 betyr at én person eller én husholdning mottar all inntekt og de andre mottar ingenting. Desto større denne koeffisienten er, jo større er altså ulikheten i fordelingen.

Tabell 6. Fordelingen av yrkesinntekter når frynsegoder henholdsvis inngår og ikke inngår i inntektsbegrepet. 1998. Prosent

	Yrkesinntekt uten frynsegoder	Yrkesinntekt inklusive frynsegoder
Desil		
1	3,5	3,4
2	5,3	5,3
3	6,8	6,7
4	7,9	7,9
5	8,8	8,8
6	9,6	9,6
7	10,6	10,5
8	11,8	11,7
9	13,8	13,8
10	21,9	22,3
Alle	100,0	100,0
Gini	0,265	0,269
Standardavvik	(0,003)	(0,003)

Kilde : SSBs Lønnsstatistikk. Lønnssummer fra Lønn- og trekkoppgaveregisteret. Inntekts- og formuesundersøkelsen for husholdninger.

for liten til at vi med sikkerhet kan hevde at frynsegodene øker ulikheten i fordelingen av yrkesinntekt.⁴

Vi skal avslutningsvis se på hvilken betydning frynsegodene har på den generelle inntektsfordelingen for husholdninger. I motsetning til tabell 6 som viser den individuelle fordelingen av yrkesinntekter, ser vi nå på summen av alle typer inntekt som de ulike husholdningsmedlemmene bidrar med. Det vil si at i tillegg til yrkesinntekter omfatter inntektsbegrepet også kapitalinntekter og ulike typer av overføringer.

En viktig årsak til at husholdningsinntekten er interessant, er at denne type inntektsdata ofte blir benyttet i internasjonale sammenligninger. For eksempel inngår data fra den norske inntekts- og formuesundersøkelsen for husholdninger i Luxembourg Income Study Database (LIS). Når Statistisk sentralbyrå overfører data til LIS, så inngår alle skattepliktige naturalytelser som del av lønnsbegrepet. Dette er imidlertid ikke tilfelle for alle andre land. Det er derfor av spesiell interesse å se om disse ytelsene, som altså er med i det norske datagrunnlaget, medvirker til å overvurdere inntektsulikheten i Norge.

Vi vil igjen foreta sammenligninger av to inntektsfordelinger der frynsegoder henholdsvis inngår og ikke inngår i inntektsbegrepet. For å kontrollere for ulikheter i husholdningsstørrelse har vi justert husholdnings-

Tabell 7. Ulikhet i fordelingen av samlet husholdningsinntekt før skatt per forbruksenhet målt ved Gini-koeffisienter. Personer. 1998

	Eksklusive frynsegoder	Inklusive frynsegoder
Gini-koeffisient	0,315	0,316
Standardavvik	(0,002)	(0,002)

Kilde : SSBs Lønnsstatistikk. Lønnssummer fra Lønn- og trekkoppgaveregisteret. Inntekts- og formuesundersøkelsen for husholdninger.

inntektene ved å ta i bruk såkalte forbruksvekter.⁵ I motsetning til de fleste internasjonale sammenligninger av inntektsfordeling benytter vi her inntekt *før* skatt. Siden frynsegoder er skattepliktig inntekt i Norge vil det være vanskelig å sammenligne fordelingen *etter* skatt uten å måtte ta hensyn til beskatningen av frynsegoder til hver enkelt skattyter som mottar naturalytelser av noe slag. En slik eksersis ligger utenfor denne artikkelen.

Med referanse til tabell 7 føler vi at vi er på trygg grunn når vi konkluderer at frynsegoder har en ubetydelig innvirkning på den generelle inntektsfordelingen. Vi ser at Gini-koeffisienten er nærmest uforandret selv om den ene fordelingen inkluderer og den andre ekskluderer den skattemessige verdien av frynsegodene. Siden vi tidligere har dokumentert at frynsegodene i stor grad blir mottatt av personer med høy personlig inntekt, er virkningene i fordelingen *etter* skatt trolig enda mindre enn *før* skatt. Årsaken til dette er at marginalsattesatsene på lønnsinntekt vil være relativt høye for personer med store lønnsinntekter. Vi vil derfor argumentere at med referanse til norske data, så utgjør ikke frynsegoder noe forstyrrende element ved internasjonale sammenligninger over inntektsfordeling. Trolig er det andre forhold som spiller langt større rolle ved slike sammenligninger (se f.eks. Aaberge, 1998).

Oppsummering og konklusjoner

Formålet med artikkelen er å gi en oversikt over utviklingen i og fordelingen av frynsegoder i Norge på 1990-tallet, og å se om frynsegodene er av et slikt omfang at de påvirker den generelle inntektsfordelingen.

Vi har vist at naturalytelser har blitt en stadig mer populær avlønningsform blant norske arbeidstakere i løpet av 1990-tallet, men at utviklingen har vært forskjellig for ulike typer ytelser. Mens for eksempel fri telefon har blitt et stadig mer populært frynsegode i perioden, ble det stadig færre arbeidstakere med rimelige lån i arbeidsforhold. På tross av økt popularitet så

4 Ved hjelp av standardavviket kan en beregne om endringene i G er utsagnskraftige eller ikke. Som en "tommelfingerregel" er det vanlig å beregne et intervall på +/- 2 ganger standardavviket til G for å få et 95 prosenters konfidensintervall. Først når intervallene til to koeffisienter ikke overlapper hverandre kan en si at forskjellen mellom de to koeffisientene er signifikante.

5 Vi har her benyttet "kvadratrotskalaen", dvs. at hvert enkelt husholdningsmedlem har fått tilordnet en inntekt lik husholdningsinntekten dividert på kvadratrotten av antall personer i husholdningen. Eksempelvis vil en husholdning bestående av fire personer måtte ha en samlet husholdningsinntekt som er dobbelt så stor som en enslig for å ha tilsvarende velferdsnivå.

tilsvarer naturalytelsene bare om lag én prosent av de totale lønssummer som utbetales.

Frynsegoder er en avlønningsform som er ulikt fordelt blant norske arbeidstakere. Høyt utdannede menn i privat sektor med høy inntekt mottar oftere og mer frynsegoder, enn andre ansatte. Det er likevel forskjeller i fordelingen av ulike typer frynsegoder. Mens ulike typer forsikringer har en relativ jevn fordeling, er fri bil, fri telefon og fri avis klart skjev fordelt blant de ansatte.

På tross av at det utbetales stadig mer i naturalytelser og at slike ytelser er ulikt fordelt mellom ansatte, så har slike ytelser likevel en beskjeden innvirkning på inntektsfordelingen. Dette gjelder fordelingen av yrkesinntekter, og i enda større grad fordelingen av husholdningsinntekt.

Hvorfor har så frynsegodene en så liten innvirkning på inntektsfordelingen? Vi har allerede påpekt en mulig årsak. De registrerte beløpene for naturalytelser baserer seg på den skattemessige verdien. Denne vil i mange tilfeller ligge lavere enn den økonomiske verdien den har for den ansatte. I tillegg så vil det være frynsegoder som fremdeles ikke er underlagt beskatning. Disse ytelsene vil ikke inngå i vårt datamateriale. Vi tror likevel ikke at tilgang til mer omfattende data vil endre vår konklusjon. Frynsegoder vil uansett utgjøre en relativt ubetydelig andel av de totale lønnsutbetalinger. Vi vil i stedet peke på at det norske skattesystemet ikke oppfordrer til bruk av slike ytelser, ettersom stadig flere frynsegoder som før var skattefrie nå har blitt skattepliktig inntekt.⁶ Ett unntak fra denne utviklingen gjelder, som tidligere nevnt, frynsegoder relatert til den voksende IT-industrien (opsjoner).

Referanser

Aaberge, Rolf (1998): Sampling Errors and Cross-Country Comparisons of Income Inequality. Discussion Papers No. 252. Statistics Norway.

de Wreede, W.J. (1999): "Social reporting: reconciliation of sources and dissemination of data. Task 1: Income statistics in the EU Member States". Socioeconomic Statistics Division, Statistics Netherlands.

Eurostat (1998): Recommendations of the Task Force on Social Exclusion and Poverty. Luxembourg.

Granqvist, Lena (1997): "Sidoförmåner - skilnader mellan kvinnor och män", i Persson, Kristina og Eskil Wadensjö (red.): *Kvinnors och mäns löner - varför så olika*. SOU 136:1997.

Harrison, Anne (2000): "The Reconciliation of Micro and Macro Concepts and Terminology". Paper prepared for the Fourth Meeting of the Canberra Group on Household Income Statistics, Differdange, Luxembourg, May 14-17, 2000.

ILO (1998): Resolution concerning the measurement of employment-related income. The Sixteenth International Conference of Labour Statistics. Geneva, 6-15 October 1998.

Kirkeberg, Mads Ivar (1994): Hvem får frynsegoder - og hvor mye. *Samfunnsspeilet* nr. 1. Statistisk sentralbyrå.

Kirkeberg, Mads Ivar og Jon Epland (2000): "The distribution of fringe benefits - the case of Norway", Paper presentert på den 26. General Conference of The International Association for Research in Income and Wealth, Krakow, Polen, 27. august- 2. september 2000.

OECD (1998): "Income from employment: Concepts and Measurement". Working Party on Employment and Unemployment Statistics, Paris on 23rd and 24th March 1998

Ryen, Anne (1984): *Frynsegoder i norsk næringsliv*. Agder DH. Forskningsserien 6.

Weinberg, Daniel H. (2000): "Current Status of Countries". Paper prepared for the Fourth Meeting of the Canberra Group on Household Income Statistics, Differdange, Luxembourg, May 14-17, 2000.

6 Dette er en utvikling som fremdeles pågår. Blant annet har Finansdepartementet via rettsapparatet gjort forsøk på å få flyselskapene til å oppgi bonuspoeng til ligningsmyndighetene, men så langt uten å få medhold.

Inntektsutvikling for landbruksbefolkningen 1989-1995*

Kari Skrede og
Torkil Løwe

Den gjennomsnittlige pensjonsgivende inntekten fra jordbruket har gått ned i perioden, både for gårdbrukere og for gårdbrukerpar. En del av nedgangen har sammenheng med innføringen av delingsmodellen i 1992. Datamaterialet tyder på at det er to ulike grupper av gårdbrukere som har liten pensjonsgivende inntekt i forhold til omfanget av næringsinntekten, på den ene siden gårdbrukere med relativt store bruk og på den andre siden gårdbrukere med relativt høy lønnsinntekt. For øvrig preges inntektsutviklingen av et skille mellom eldre og yngre generasjoner i landbruksbefolkningen. En del av nedgangen i pensjonsgivende inntekt skyldes at de eldste gårdbrukere i datamaterialet trappet ned arbeidsinnsatsen på bruket i løpet av perioden. Yngre gårdbrukere og deres ektefeller har lønnsarbeid utenfor bruket i mye større grad enn gårdbrukere i mellomgenerasjonen og deres ektefeller. Lønnsinntektene har fått økende betydning for samlet inntekt i løpet av perioden, både for gårdbrukerne og deres ektefeller.

1. Innledning

Analysene som blir presentert i denne artikkelen er gjennomført under prosjektet *Levekår og inntektsdannelse i landbruket*, som Statistisk sentralbyrå har utført for forskningsprogrammet *Levekår, utvikling og omstilling i landbruket* i Norges forskningsråd. Prosjektet har vært organisert i to delprosjekt, hvor siktemålet har vært å utnytte tilgjengelige, uavhengige datakilder og ulike innfallsvinkler for å bidra til økt innsikt i inntektsdannelse og levekårsforhold i landbruket. Vi viser til Boks 1 for en presentasjon av problemstillinger og datakilder for de to delprosjektene og en oversikt over publikasjoner fra prosjektet.

Analysene i denne artikkelen er i hovedsak hentet fra delprosjektet *Levekår i landbruksbefolkningen*. Dette delprosjektet har analysert levekårssituasjonen og inntektsdannelse i landbruksbefolkningen med utgangspunkt i intervjuundersøkelsen *Levekår i landbruksbefolkningen 1995* (LLB-95). Denne intervjuundersøkelsen ble gjennomført av Statistisk sentralbyrå på oppdrag av Norges forskningsråd. Initiativet til undersøkelsen ble tatt av Landbruksdepartementet, parallelt med at departementet og Forskningsrådet startet drøftinger om en større satsing på et forskningspro-

gram rettet mot levekår, utvikling og omstilling i landbruket. Bakgrunnen for satsingen var presentert i St.prp.nr. 8 (1992 - 1993)- *Landbruk i utvikling*. Proposisjonen forholdt seg til endringene i rammebetingelser internasjonalt og varslet en betydelig omlegging av støtteordningene til landbruket. I proposisjonen understreket også Landbruksdepartementet behovet for en grundig kartlegging av levekårene i landbruksbefolkningen, både som et grunnlag for å sammenlikne levekårene i landbruksbefolkningen med befolkningen som helhet, og for gi et utgangspunkt for å følge utviklingen av omstillingsprosessen i et mer langsiktig perspektiv i årene framover.

I prosjektet har vi brukt datamaterialet fra intervjuundersøkelsen til en sammenlikning av levekårssituasjonen i landbruksbefolkningen med befolkningen som helhet på grunnlag av den ordinære *Levekårsundersøkelsen 1995* (LU 95) (Løwe 1998 a og b). I tillegg har vi gjennomført inntektsanalyser på grunnlag av registerdata fra Inntektsregisteret (1993 - 1995) og fra Likningsregisteret (1989 - 1992) koblet til intervju-materialet. I registermaterialet fra 1989 - 1993 er det inntektsdata for gårdbrukerne og deres ektefeller/samboere som kobles til intervju-materialet (forutsatt at de har drevet bruket eller vært ektefeller i hele eller deler av perioden). For 1994 og 1995 omfatter registerkoblingene alle medlemmer av gårdbrukerhusholdene og andre hushold hvor noen i husholdet deltar regelmessig i driften av gården. Vi viser til boks 2 for en nærmere presentasjon av opplegget for intervjuundersøkelsen og øvrige datakilder for prosjektet.

Kari Skrede er forskningssjef ved Seksjon for demografi- og levekårsforskning. (kari.skrede@ssb.no)

Torkil Løwe er konsulent ved Seksjon for demografi- og levekårsforskning. (torkil.loewe@ssb.no)

* Takk til Erik Fjærli og Lars Østby for nyttige kommentarer og gode råd.

Formålet med å supplere intervjumaterialet med inntektsdata fra register var tresidig: For det første er inntekt en viktig levekårskomponent. Registeropplysningene fra 1994 ga grunnlag for å sammenlikne inntektsnivået for landbruksbefolkningen med inntektsnivået i befolkningen som helhet på grunnlag av Levekårsundersøkelsen 1995, der inntektsopplysningene er hentet fra Inntekts- og formuesundersøkelsen 1994. I tillegg ga registermaterialet mulighet til å analysere inntektsstrukturen i landbruksbefolkningen på intervju-tidspunktet og belyse tilpasningen mellom arbeidet på bruket og deltakelsen i lønnsarbeid utenfor bruket, både for gårdbrukerne og for de øvrige husholdsmedlemmene. Ved å utvide registermaterialet med inntektsopplysninger fra en lengre periode forut for intervju-tidspunktet, fikk vi i tillegg mulighet til å følge inntektsutviklingen for landbruksbefolkningen i et lengre tidsperspektiv. Omleggingen av støtteordningene til landbruket var begynt før intervjuundersøkelsen ble gjennomført midt på 1990-tallet. Derfor vil det være av interesse å undersøke i hvilken grad det har vært endringer i inntektsnivå og inntektsstruktur, og om slike endringer ev. kan sees i sammenheng med omstillingsprosessen.

Gjennomføringen av inntektsanalysene i levekårs materialet ga også prosjektet mulighet til å belyse inntektsdannelsen i landbruket fra to ulike innfallsvinkler og to uavhengige datakilder. *Levekårs materialet* har gårdsbruket som utvalgsenhet og følger personene på gårdsbruket over tid, mens det andre delprosjektet benytter data om landbrukshushold fra *Inntekts- og formuesundersøkelsene 1992, 1994 og 1997* (jf. boks 1). Dette datamaterialet har mer omfattende opplysninger fra selvangivelser og næringsoppgaver, slik at inntektsdannelsen kan analyseres på et mer detaljert nivå. I dette delprosjektet er definisjonen av landbrukshushold basert på opplysningene om inntekt fra salg av landbruksprodukt. Begge delprosjektene er imidlertid basert på en "vid" definisjon av landbrukshushold²

Vi har presentert resultater fra inntektsanalysene i to tidligere artikler i *Økonomiske analyser*. I den første artikkelen (Lund, Løwe og Skrede 1998) presenterte vi analyser fra begge delprosjektene og benyttet datamaterialet om arbeidsinntekter fra Selvangivelseregisteret 1994 til en analyse av inntektsfordelingen og inntektsnivå i landbruksbefolkningen (på individnivå) i 1994. Denne analysen var begrenset til en oversikt over hovedtrekk i strukturen for arbeidsinntektene og en sammenlikning av inntektsnivået i landbruksbefolkningen i 1994 med nivået for tilsvarende inntekter i

Boks 1: Prosjektet levekår og inntektsdannelse i landbruket

Prosjektet *Levekår og inntektsdannelse i landbruket* er gjennomført av Statistisk sentralbyrå for Norges forskningsråd i perioden 1997-2000. Prosjektet omfatter to delprosjekt: Delprosjektet *Inntektsdannelse og inntektsutvikling i landbrukshushold* benyttet inntektstall fra *Inntekts og formuesundersøkelsene* (IF) og *Inntekts- og formuesundersøkelsene for personlig næringsdrivende* (IFN), tilrettelagt for mikrosimuleringsmodellen LOTTE for årene 1992, 1994 og 1997. Det andre delprosjektet, *Levekår i landbruksbefolkningen*, har analysert levekårs situasjonen i landbruksbefolkningen på grunnlag av intervjuundersøkelsen *Levekår i landbruksbefolkningen 1995* (LLB-95) og sammenlikner med levekårs situasjonen i befolkningen som helhet på grunnlag av den ordinære *Levekårsundersøkelsen 1995* (LU 95). Dette delprosjektet gjennomfører også inntektsanalyser på grunnlag av registerdata tilkoblet intervjumaterialet.

Publikasjoner fra prosjektet

Benedictow, A. (2000): *Inntektsforholdene i landbruket: 1992-1997*. Rapporter 2000/14, Statistisk sentralbyrå.

Lund K. (1998): Inntektsfordelinga i den norske landbruksbefolkninga, *LandbruksØkonomisk Forum*, 2, 1998.

Lund, K. (1998): *Inntektsfordelinga i den norske landbruksbefolkninga og fordelings-effekter av direkte støtteordninger*, Rapporter 98/18, Statistisk sentralbyrå.

Lund, K. (1999): "Inntektsfordelinga i den norske landbruksbefolkninga". I *Inntekt, skatt og overføringer 1999*. Statistiske analyser 28, 61-67, Statistisk sentralbyrå.

Lund K., T. Løwe og K. Skrede (1998): Inntektsfordeling og levekår i landbruket, *Økonomiske analyser*, 3, 1998, Statistisk sentralbyrå.

Løwe T. (1998a): Landbruksbefolkningens levekår: Ikke bare gøy på landet, *Samfunnsspeilet*, 2, 1998, Statistisk sentralbyrå.

Løwe, T. (1998b): *Levekår i landbruket. En studie av landbruksbefolkningens levekår*, Rapporter 98/25, Statistisk sentralbyrå.

Skrede, K. og T. Løwe (2000 a): Er det størrelsen det kommer an på? En analyse av gårdbrukernes inntektsstruktur, *Økonomiske analyser*, 3, 2000, Statistisk sentralbyrå.

Planlagte publikasjoner:

Skrede, K og T. Løwe (2000): *Inntektsnivå og inntektsutvikling i landbruksbefolkningen 1989-1995* (foreløpig arbeidstittel), under utarbeidelse for publisering i serien Rapporter, Statistisk sentralbyrå.

2 Det finnes ingen standard definisjon av gårdbruker, landbruksbefolkning eller landbrukshushold, men det er vanlig å skille mellom en "smal" og en "vid" definisjon av landbrukshushold (Hill 1996). Den "smale" definisjonen regner bare med hushold der hovedinntektstakeren har næringsinntekt fra bruket som viktigste inntektskilde. En "vid" definisjon innebærer at en tar med alle hushold der minst en person har hatt noe inntekt fra jordbruk (ev. avgrenset til en konkret minstegrense). Intervjuundersøkelsen omfattet bruk ned til en minstegrense på 5 dekar fulldyrket driftsareal, mens analysen av inntekts- og formuesundersøkelsene klassifiserte hushold hvor minimum en person har hatt inntekt på minst 10 000 kroner ved salg av landbruksprodukt.

Boks 2 : Datakilder for delprosjektet Levekår i landbruksbefolkningen

Intervjuundersøkelsen Levekår i landbruksbefolkningen 1995

Intervjuskjema for undersøkelsen ble utformet av Statistisk sentralbyrå i samarbeid med en faglig styringsgruppe oppnevnt av Norges forskningsråd. Skjemaet var sammensatt dels av sentrale spørsmål hentet fra den ordinære Levekårsundersøkelsen 1995, og dels av spørsmål utformet spesielt med sikte på landbruksbefolkningen. Intervjuskjemaet er gjengitt i dokumentasjonsrapporten fra undersøkelsen (Statistisk sentralbyrå 1996) og i Løwe (1998b).

Utvalget

LLB- 95 bygger på et tilnærmet landsrepresentativt utvalg av gårdsbruk. Utvalget for undersøkelsen er basert på bruket som trekkgrunnlag, med utgangspunkt i Landbruksregisteret per oktober 1995. For å komme med i undersøkelsen, måtte bruket ha minst 5 dekar jordbruksareal i drift og/eller oppfylle minst ett av kriteriene i et nærmere definert sett av betingelser for jordbruksproduksjon (jf. Løwe 1998b). I tillegg ble det lagt vekt på å sikre bred representasjon av bruk fra ulike regioner i landet. Utvalget ble stratifisert med utgangspunkt i seks landsdelsregioner. Vi viser til dokumentasjonsrapporten (Statistisk sentralbyrå 1996) for nærmere informasjon om utvalgsprosedyrer.

Utvalget av personer til intervjuundersøkelsen og definisjonene av gårdbruker og landbruksbefolkningen var basert på følgende kriterier: I tillegg til registrert gårdbruker, skulle også alle ektefeller og samboere intervjues, enten de deltok i driften av bruket eller ikke. Dersom en annen person enn registrert bruker hadde hovedansvaret for gårdsdriften, ble denne personen regnet som bruker i intervjuet, dvs. at gårdbrukerne i undersøkelsen ikke nødvendigvis står som eier av gårdsbruket. I tillegg skulle en intervju alle personer i alder 18 - 79 år som deltok regelmessig i gårdsdriften (inklusive ansatte) og deres eventuelle ektefeller eller samboere.

Bruttoutvalget for undersøkelsen omfattet i utgangspunktet 1799 gårdsbruk og 3531 personer. En del av disse brukene oppfylte ikke kravet til omfang av gårdsdriften eller falt fra av andre årsaker. Frafallet ved gjennomføringen av undersøkelsen var på 268 bruk, slik at nettoutvalget bestod av 1401 bruk/gårdbrukere (driftsansvarlige personer). Ved disse gårdsbrukene ble i alt 2918 personer intervjuet. Dette tilsvarer en svarprosent på henholdsvis 84 prosent for bruk/driftsansvarlige og 86 for landbruksbefolkningen som helhet. Vi viser også her til dokumentasjonsrapporten for nærmere oversikt og frafallsanalyse (Statistisk sentralbyrå 1996).

I ettertid har det vist seg at utvalgsriteriene, ev. i kombinasjon med seleksjon i intervjufrafallet, har ført til en viss overrepresentasjon av relativt små bruksenheter i intervjuundersøkelsen sammenliknet med fordelingen av bruk etter i størrelse i jordbruksstatistikken for 1995 (Statistisk sentralbyrå 1997), jf. oversikten nedenfor. Denne oversikten viser også at det var en betydelig nedgang i andelen små bruk fra Jordbrukstillingen i 1989 til 1995. I samme perioden har det gjennomsnittlige jordbruksarealet pr. driftsenhet gått opp fra 100 til 123 dekar, dvs. at driftsarealet ved bruk som ikke er i drift føres over til andre bruk. Den årlige statistikken over bruk i drift har siden 1984 bygger på oppgaver fra bruk som søker produksjonstillegg pr. 31. juli i år. Bruk under 5 dekar tas ikke med i statistikken.

Driftsenheter etter størrelsen på jordbruksareal (prosent)	1989 Jordbruks- tellinga	1995 Jordbruks- tellinga	1995* Levekår
5,0 - 49,9 dekar	37,3	28,7	40,6
50,0 - 99,9 dekar	25,1	24,2	27,0
100,0 - dekar	37,6	47,1	32,4

* Bruk i minste gruppe kan være under 5 dekar, hvis bruket oppfylte andre krav for å delta i intervjuundersøkelsen

Koblinger av inntektsdata

Levekårsprosjektet omfatter også en analyse av inntektsnivå og inntektsutvikling for utvalget fra intervjuundersøkelsen på grunnlag av koblinger av inntektsdata fra register. Tilkoblingen av registerdata har foregått i flere trinn. Intervjumaterialet i LLB-95 ble våren 1996 utvidet med registerdata om inntekt, formue og gjeld fra Selvangivelsesregisteret 1994 (i tilknytning til oppdraget om gjennomføring av intervjuundersøkelsen). Koblingene for inntekt var i hovedsak begrenset til arbeidsinntekt (næringsinntekt og pensjonsgivende lønnsinntekt). Dette datamaterialet ble i 1999 supplert med mer fullstendige inntektsopplysninger fra Inntektsregisteret 1994 og Inntektsregisteret 1995, samt retrospektive inntektsdata for perioden 1989 - 1993 fra Likningsregisteret 1989-1992 og Inntektsregisteret 1993. Prosjektet har et tredelt mål for inntektsanalysene: (i) kartlegge inntektsstruktur og inntektsnivå i 1994/1995 på individ og husholdsnivå for landbruksbefolkningen, (ii) sammenlikne med inntektsnivået i i ulike grupper befolkningen som helhet på grunnlag av Levekårsundersøkelsen 1995, og (iii) analysere inntektsutviklingen for brukere og ev. ektefelle/samboere i perioden 1989 - 1995.

befolkningen som helhet, på grunnlag av data fra Inn-tekts- og formuesundersøkelsen 1994 og selvangivelse-statistikken 1994.

I den andre artikkelen (Skrede og Løwe 2000 a) analyserte vi nærmere hvilke forhold ved bruket og kjennetegn ved gårdbrukerne som har størst betydning henholdsvis for inntekten fra gårdsbruket, og for sannsynligheten for å ha lønnsarbeid utenfor bruket og for nivået av eventuell lønnsinntekt i 1994 og i 1995. Analysen viste at både størrelsen av driftsarealet og produksjonsform hadde stor betydning for omfanget av næringsinntekt i de to årene. Melkeprodusentene hadde høyest næringsinntekt og arbeidet mest på bruket. Gårdbrukernes inntektsstruktur preges imidlertid av et generasjonsskifte mellom eldre og yngre gårdbrukere. Det er større variasjon i tilpasningsformene for driften av gårdsbruket i den yngre generasjonen av gårdbrukere. Eldre gårdbrukere som fortsatt hadde driftsansvar for bruket i 1995 hadde i liten grad lønnsarbeid utenfor bruket. De hadde også i gjennomsnitt lave inntekter fra gårdsbruket. En del i denne gruppen var blitt pensjonister og hadde etter alt å dømme trappet ned på arbeidet på gården. Blant de yngre gårdbrukerne hadde størrelsen av gården stor betydning for næringsinntekten, men mindre betydning for omfanget av gårdbrukernes lønnsarbeid, bortsett fra de aller største brukene. Nesten halvparten av de yngre bøndene hadde arbeidet utenfor bruket som hovedyrke i 1995. Andelen var høyest i gruppen som hadde relativt lang utdanning.

I denne artikkelen ser vi nærmere på inntektsutviklingen for landbruksbefolkningen i perioden 1989-1995. Den første delen av artikkelen behandler utviklingen av gårdbrukernes inntekter. Deretter supplerer vi med hovedtrekk fra analysen av ektefellenes arbeidsinnsats på gårdsbruket og i lønnsarbeidsmarkedet og ser nærmere på utviklingen i ektefellenes samlede inntekter i perioden. Avslutningsvis sammenlikner vi inntektsnivået for gårdbrukerhushold i 1994 med inntektsnivået i befolkningen som helhet på grunnlag av data fra Levekårsundersøkelsen 1995 og Inn- og formuesundersøkelsen 1994.

Begrensninger i datagrunnlaget

Levekårs materialet gir en unik mulighet til å sammenstille opplysningene fra intervjuet med inntektsopplysninger fra register for personer som har hatt tilknytning til bruket i perioden 1989-1995. På noen områder gir intervju materialet oss sikre kjennetegn for tidligere år i perioden. Intervju materialet gir opplysninger

om hvilket år gårdbrukeren overtok driftsansvaret for bruket, og om tilflyttingsår for ektefeller og samboer. Dermed kan vi for hvert år i analyseperioden avgrense registeropplysningene til personer som har drevet eller har hatt tilknytning til gården i *hele* inntektsåret. Noen av opplysningene fra intervjuet er faste kjennetegn som ikke kan forandre seg, så som fødselsår for gårdbruker og ektefelle og gårdsbrukets geografiske plassering (region).

Andre kjennetegn ved gårdsbruk og ved personer kan i prinsippet ha endret seg i løpet av perioden. Gårdbrukernes utdanningsnivå og yrkestilknytning utenfor bruket kan ha endret seg. Gårdsbrukets driftsareal kan ha blitt både større og mindre. Utvidelser kan ha skjedd ved kjøp eller leie av tilleggsjord, og driftsarealet kan ha blitt redusert ved at det har blitt avstått jord til andre formål (f.eks. til boliger eller hyttebygging). Det kan også ha skjedd betydelige endringer både i produksjonsform og i arbeidsinnsatsen på bruket. F.eks. kan gårdbrukere som hadde husdyrhold eller kornproduksjon som viktigste produksjonsform i 1995, ha hatt melkeproduksjon som viktigste produksjonsform på et tidligere tidspunkt i perioden.

I opplegget av de empiriske analysene har vi forsøkt på å ta hensyn til denne usikkerheten, ved å skille mellom bakgrunnskjennetegn som vi regner som rimelig stabile og bakgrunnskjennetegn som vi regner som mer usikre mht stabilitet. Vi har antatt at det er mer sannsynlig at det har skjedd endringer i yrkestilknytning og viktigste produksjonsform, enn i gårdbrukernes utdanningsnivå og i gårdsbrukets driftsareal³. Ved å skille mellom sikre og mer usikre bakgrunnskjennetegn i de multivariate analysene, kan vi til en viss grad belyse hvor sannsynlig det er at det har skjedd endringer i bakgrunnskjennetegnene.

For analysene er det et betydelig større problem at vi ikke har tilgang til direkte sammenliknbare inntektsopplysninger for perioden som helhet. Analysen av gårdbrukeres inntektsstruktur i 1994 og 1995 som ble presentert i Økonomiske analyser nr. 3 tidligere i år (Skrede og Løwe 2000 a), var basert på *netto næringsinntekt* som felles inntektsmål for de to årene. I det retrospektive datamaterialet fra perioden 1989-1993 har vi bare tilgang til opplysninger om netto næringsinntekt for 1993, mens vi for de øvrige årene må basere oss på *pensjonsgivende inntekt fra næring* som mål på inntekten fra næringsvirksomheten. Årsakene til at vi mangler opplysninger om næringsinntekt for de tidligere årene er at registergrunnlaget for den fullsten-

3 Det framgår av boks 2 at vi har en overvekt av relativt små gårdsbruk i intervjuutvalget sammenliknet med gårdsbruksstrukturen i 1995, slik den beskrives av jordbruksstatistikken for 1995. Det er også en viss overvekt av små bruk sammenliknet med fordelingen på grunnlag av Jordbrukstellinga 1989. Dette tyder på at gårdsbrukene i intervjuundersøkelsen i mindre grad enn utviklingen i landbruket generelt har vært berørt av den pågående prosessen med konsentrasjon av det samlet driftsarealet på færre og større enheter. Det er mer sannsynlig at gårdsbruk som tidligere var melkeprodusenter har endret produksjonsform. Siden midten av 1980-tallet har det vært gjennomført betydelig reguleringstiltak for å få ned overproduksjonen av melk, bl.a. ved innføring av i produsentkvoter for melk (St-meld. nr. 19 (1999-2000)).

dige Selvangivelsestatistikken og det nye Inntektsregisteret først ble etablert f.o.m. 1993⁴.

Sammenlikningsgrunnlaget over tid svekkes imidlertid også av at heller ikke pensjonsgivende inntekt for næringsdrivende gir et direkte sammenlignbart inntektsbegrep over tid for hele perioden, på grunn av de betydelige endringene som skjedde i forbindelse med skattereformen i 1992⁵. For selvstendige næringsdrivende tilsvarer pensjonsgivende inntekt beregnet personinntekt fra næring⁶. Innføringen av delingsmodellen i skattereformen av 1992 endret beregningsgrunnlaget for personinntekt fra næring, samtidig som reformen også medførte betydelige endringer i beregningsgrunnlaget for selve næringsinntekten. Avskrivings-satsene på driftsmidler ble redusert og gevinster på salg av driftsmidler ble tatt til inntekt på et tidligere tidspunkt enn før reformen. Disse og andre endringer utvidet beregningsgrunnlaget for næringsinntekten. På den andre siden bidro innføringen av delingsmodellen til at beregningsgrunnlaget for personinntekten ble redusert. Før reformen ble det beregnet personinntekt fra næringsvirksomhet bare for personlig næringsdrivende. I korthet ble personinntekten beregnet som næringsinntekten minus et standardfradrag. Denne størrelsen, som ble betegnet som restinntekt, ble fratrasket gjeldsrenter hvis gjeldsrentene oversteg en viss andel av næringsinntekten.

Etter skattereformen beregnes personinntekten for næringsdrivende og aktive eiere ved at den deler den totale næringsinntekten i en kapitalinntektsdel og en personinntektsdel (Thoresen og Aarbu 1995). Dette innebærer at næringsdrivende som har aktiv driftskapital i virksomheten vil få redusert skatt for næringsinntekt som beskattes som kapitalinntekt, sammenliknet med alternativ beskatning som personinntekt⁷. Det er grunn til å regne med at disse endringene har berørt gårdbrukeres inntektsforhold, siden aktiv gårds-

drift i dag jevnt over kjennetegnes av en betydelig innsats av driftskapital (maskiner og bygninger).

2. Gårdbrukernes inntektsutvikling i perioden 1989 -1995

Det er et problem at vi ikke har et helt sammenliknbart inntektsmål for perioden som helhet, og det er nødvendig å vurdere mulige feilkilder ved dette. Tabell 1 viser utviklingen av gårdbrukeres gjennomsnittlige næringsinntekt og gjennomsnittlig beregnet personinntekt i løpende kroner for de tre årene hvor vi har opplysninger om begge inntektstypene.

Reduksjon i gjennomsnittlig næringsinntekt fra 1993 til 1995 - men stor spredning på individnivå

Den gjennomsnittlige næringsinntekten var litt høyere i 1993 enn i 1994 og 1995, da den gjennomsnittlige næringsinntekten i løpende kroner sto nesten stille. Omregnet til faste priser tilsvarer dette en nedgang på vel 8,5 prosent i gjennomsnittsinntekten fra 1993 til 1995. Dette er ikke uventet, i lys av at også den mer detaljerte analysen av inntektsdannelsen på grunnlag av datamaterialet fra inntekts- og formuesundersøkelsene (IF) og næringsoppgavene i inntekts- og formuesundersøkelsene for personlig næringsdrivende (IFN) viste en nedgang i næringsinntekten for jordbruk fra 1992 til 1994, med relativt størst nedgang for melkeprodusentene (Lund 1998, Lund, Løwe og Skrede 1998). Det kan imidlertid også ha en viss betydning at beregningene for 1994 og 1995 omfatter flere bruk og personer enn beregningene for 1993⁸.

Det synkende gjennomsnittsnivået for næringsinntekten fra 1993 til 1995 dekker imidlertid over en betydelig inntektsvariasjon på individnivå. I den detaljerte analysen av inntektsendringene fra 1994 til 1995 fant vi at det bare var seks prosent av gårdbrukerne i utvalget som hadde uendret næringsinntekt fra 1994 til 1995. Hovedtyngden av disse hadde svært lav eller

- 4 Etableringen av Selvangivelseregisteret basert på opplysninger fra likningskontorenes datastøttete selvangivelsebehandling f.o.m 1993 innebærer at det er mulig å hente ut registerbaserte opplysninger som langt på vei gir grunnlag for å etablere et tilsvarende inntektsregnskap for alle bosatte i landet som det fullstendige inntektsregnskapet i inntekts- og formuesundersøkelsene, i hvert fall for lønnstakere. For selvstendige næringsdrivende vil det fortsatt være nødvendig å ha adgang til de fullstendige næringsoppgavene for å etablere et fullstendige inntektsregnskap tilsvarende det som benyttes i inntekts- og formuesundersøkelsene for personlig næringsdrivende.
- 5 Det vil føre for langt å gå detaljert inn på de ulike endringene som skjedde i forbindelse med skattereformen 1992. Beskrivelsen her bygger på en noe forenklet framstilling av de viktigste endringene i reformen som berører pensjonsgivende inntekt for næringsdrivende, slik endringene er beskrevet i Thoresen og Aarbu (1995). Det vises for øvrig til denne artikkelen for mer utfyllende opplysninger.
- 6 Formelt sett tilsvarer personinntekt fra næring beregnet personinntekt, lønn fra delingsforetak hvor mottakeren får beregnet personinntekt og sykepenger som erstatter lønn fra delingsforetak (Thoresen og Aarbu 1995). Dette medfører at pensjonsgivende inntekt for selvstendig næringsdrivende i prinsippet kan være høyere enn beregnet personinntekt fra næring. Vi antar imidlertid at denne feilkilden er av relativt beskjeden størrelse for selvstendig gårdbrukere, da denne type kombinasjonsinntekt må antas å være mer vanlig i andre former for næringsvirksomhet.
- 7 Kapitalinntektene beskattes som bekjent med en flat skattetakst (som har vært 28 prosent siden innføringen av skattereformen i 1992), mens personinntekten er underlagt de vanlige skattereglene for personinntekter med en betydelig høyere marginal skattesats for inntekter som overstiger grensene for toppskatt. Her har inntektsgrensene og skattesatsene variert over tid.
- 8 Tabellen viser at det var 136 av gårdbrukere som ble intervjuet i 1995 som hadde overtatt driftsansvaret for gårdsbruket i løpet av 1993 og derfor ikke er med ved beregningen av gjennomsnittstallene for 1993 i tabell 1. Det er sannsynlig at det forholdsvis høye innslaget av nye gårdbrukere i 1994 og 1995 kan ha hatt en viss betydning for de lave gjennomsnittstallene for næringsinntekten i 1994 og 1995. Nye gårdbrukere kan en annen inntektsstruktur enn gårdbrukere som har drevet gårdsbruket lengre, med f.eks. større innslag av lønnsarbeid. Dessuten tenderer omlegginger av gårdsdriften og omfanget av nye investeringer av driftskapital i gårdsbruket til å øke betydelig like etter et generasjonsskifte i driften av gårdsbruket, med tilsvarende store avskrivninger som går til fradrag før netto næringsinntekt fastlegges (Sand (1999).

Tabell 1. Netto næringsinntekt og beregnet personinntekt fra næring (pensjonsgivende inntekt) for gårdbrukere. Gjennomsnitt 1993, 1994 og 1995. 1 000 (løpende) kroner. B. Beregnet personinntekt i prosent av netto næringsinntekt. Gjennomsnitt 1993, 1994 og 1995

	A. Netto næringsinntekt			A. Beregnet personinntekt fra næring			B. Beregnet personinntekt prosent av næringsinntekt			N ¹ (1994// 1995)
	1993	1994	1995	1993	1994	1995	1993	1994	1995	
Alle (Standardavvik i 1 000 kr)	120 (110)	112 (120)	113 (111)	53 (68)	54 (72)	60 (76)	44	48	53	
<i>Kjønn</i>										
Menn	123	116	117	54	57	62	44	49	53	1 270
Kvinner	85	74	80	38	32	39	44	43	49	129
<i>Fødselsår</i>										
Født etter 1964	-	78	95	-	25	54	-	32	57	64
Født 1950-1964	125	115	120	49	49	58	39	43	48	477
Født 1935-1949	135	134	131	63	68	72	47	51	55	574
Født før 1935	82	72	72	43	43	39	52	60	54	284
<i>Gårdbrukers utdanning i 1995</i>										
Grunnskolenivå (7-9 år)	103	96	95	50	49	51	49	51	54	398
Videregående skolenivå I (10 år)	122	117	115	61	64	65	50	55	57	360
Videregående skolenivå II (11-12 år)	139	130	132	57	59	70	41	45	53	520
Universitet/høyskolenivå (13+ år)	85	76	85	18	21	23	22	28	27	118
<i>Arbeid utenom bruket i 1995</i>										
Har ikke arbeid utenom bruket	154	145	144	79	80	89	53	55	62	647
Har noe inntekt utenom bruket	143	134	132	64	70	76	45	52	58	240
Hovedinntekt utenom bruket	61	61	65	13	14	14	21	23	22	505
<i>Region</i>										
Flatbygder på Østlandet	124	116	124	42	38	54	34	47	44	350
Dal- og fjellbygder på Østlandet	107	102	102	43	47	51	40	46	50	216
Vestlandet	88	84	83	38	42	41	43	50	49	385
Rogaland	172	169	155	81	91	89	47	54	57	131
Trøndelag	141	126	131	76	72	81	54	57	62	199
Nord-Norge	136	130	128	79	85	86	58	65	67	117
<i>Viktigste produksjonsform i 1995</i>										
Melkeproduksjon	186	178	172	97	103	107	52	58	62	451
Husdyrhold	78	71	72	34	34	38	44	48	53	453
Kornproduksjon	85	79	89	20	18	28	24	23	31	278
Annen produksjon	90	91	96	27	29	31	30	32	32	158
<i>Bruksstørrelse i 1995</i>										
0-49 dekar fulldyrket jordbruksareal	65	64	68	28	29	30	43	45	44	567
50-99 dekar	114	106	103	52	55	56	46	52	54	378
100-199 dekar	170	163	161	80	83	93	47	51	58	339
200 dekar og mer	235	225	230	89	94	121	38	42	53	114
<i>Gjennomsnittlig ukentlig arbeidstid på bruket i 1995</i>										
0-10 timer	58	60	61	16	16	13	28	27	21	175
10-30 timer	58	50	75	14	14	17	24	28	23	368
30-50 timer	127	118	118	61	61	66	48	35	56	390
50 timer og over	189	186	181	93	100	110	49	54	61	421
N	1 262	1 398	1 398	1 262	1 398	1 398	1 262	1 398	1 398	

1 P.g.a. vekting/avrunding til hele tall blir marginalfordelingen for enkelte bakgrunnsvariable 1 399.
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

negativ næringsinntekt (underskudd i næring). Resten av utvalget var delt i to omtrent like store deler, som hadde enten betydelig økning eller betydelig nedgang i næringsinntekten fra 1994 til 1995 (Skrede og Løwe 2000 a). Vi har ikke gått tilsvarende detaljert inn i inntektsendringene på individnivå fra 1993 til 1994. De

store standardavvikene på gjennomsnittsinntekten i tabell 1 viser imidlertid at fordelingene i datamaterialet generelt kjennetegnes av stor spredning enten vi ser på næringsinntekten eller på den pensjonsgivende inntekten. Standardavviket på gjennomsnittsinntektene er så stort at nedgangen i den gjennomsnittlige

næringsinntekten fra 1993 til 1994 ikke er statistisk signifikant på et rimelig forkastningsnivå. Alt i alt illustrerer dette at endringene på gjennomsnittsnivå innen fordelingene for de enkelte bakgrunnskjenntegnene i beste fall viser toppen på et isfjell, slik vi tidligere har pekt i på i tilknytning til analysen av inntektsstrukturen i 1994 og 1995 (Skrede og Løwe 2000 a). Dette viser at inntektsstruktur og inntektsutvikling i landbruket må belyses gjennom multivariate analyser som gir mulighet for å forklare mer av strukturen i den underliggende variasjonen.

Hvor egnet er personinntekten som inntektsmål?

Tabell 1 bekrefter at den gjennomsnittlige beregnede personinntekten fra næring ligger betydelig *under* gjennomsnittlig netto næringsinntekt i alle de tre årene i perioden. Dette er ikke overraskende, siden netto næringsinntekt skal dekke både beregnede kapitalinntekter tilskrevet driftskapitalen og eventuell personinntekt for familiemedlemmer som arbeider på bruket. Den gjennomsnittlige personinntekten fra næring økte imidlertid svakt fra 1993 til 1995, både for utvalget totalt og i fordelingen for de fleste undergruppene. Dette fører til at personinntektens *andel* av næringsinntekten også øker fra 1993 til 1995, totalt og innen de ulike undergruppene. Isolert sett tyder dette på at det gjennomsnittlige omfanget av driftskapital som kan tilskrives kapitalinntekt har gått noe ned fra 1993 til 1995⁹. Dette *kan* være et tegn på at investeringslysten i landbruket kan ha avtatt noe de siste årene i perioden. Siden vi ikke holder gruppen av bruk som følges over tid konstant, kan vi imidlertid ikke trekke sikre konklusjoner her.

Tabellen viser også at personinntektens *andel* av næringsinntekten er markert lavere for noen undergrupper i datamaterialet enn for utvalget som helhet. Det gjelder bl.a. gårdbrukere med hovedyrke utenfor bruket, gårdbrukere med kornproduksjon som viktigste produksjonsform og gårdbrukere med kort arbeidstid på bruket. Dette er undergrupper som skilte seg ut med relativt høye gjennomsnittlig lønnsinntekter i analysen av inntektsstrukturen for 1994 og 1995. Analysen viste også at det er stor samvariasjon mellom disse bakgrunnskjenntegnene, dvs. at de hver for seg i stor grad beskriver ulike kjennetegn ved en og samme undergruppe (Skrede og Løwe 2000 a). At personinntekten er relativt lavere for gårdbrukere i denne undergruppen, bekrefter at gruppen har et relativt høyt gjennomsnittsnivå for driftskapital på gårdsbrukene sine.

Isolert sett illustrerer dette at kornproduksjon er relativt kapitalkrevende pga. et relativt høyt mekaniseringsnivå. Trolig har det også betydning at deltids-gårdbrukere med lønnsinntekt fra hovedyrke har øko-

nomisk evne til å klare seg med liten personinntekt fra bruket. Dette kan bidra til å at de legger lavere terskler for investeringene på bruket, enn gårdbrukere som større grad må leve av inntekten fra gårdsbruket. Når personinntektens andel av næringsinntekten er særlig lav for undergrupper som har høy gjennomsnittlig lønnsinntekt, tyder dette på at beregnet personinntekt fra næring fanger opp en dobbel tilpasningsstrategi i forholdet mellom næringsdrift og lønnsarbeid i minst like stor grad som næringsinntekten gjør. Dette tyder på at pensjonsgivende inntekt kan være like vel egnet som næringsinntekten for analyse av inntektsutviklingen for denne gruppen av gårdbrukere.

På den andre siden er det utslag i tabellen som tyder på at personinntekten fra næring i *mindre grad* enn næringsinntekten fanger opp variasjon i driftsresultatene for gårdbrukere som har driften av gårdsbruket som hovedvirksomhet. Personinntektens andel av næringsinntekten er gjennomgående lavere for gårdbrukere med de største gårdsbrukene (200 dekar og større) enn for gårdbrukere med mindre bruk. Det er heller ikke overraskende at de største gårdsbrukene har et relativt større omfang av driftskapital enn de mindre brukene. Samlet sett tyder imidlertid variasjonen i personinntektens andel av næringsinntekten på at det er *to* ulike grupper av gårdbrukere som har relativt stort innslag av driftskapital i gårdsdriften, på den ene siden gårdbrukere med store bruk og på den andre siden gårdbrukere med relativt høy lønnsinntekt. Dette innebærer i så fall at personinntekten i mindre grad enn næringsinntekten vil fange opp underliggende ulikheter i inntektsstrukturen knyttet til slike forhold.

Betydelige utslag av delingsmodellen

Tabell 2 viser gjennomsnittlig årlig pensjonsgivende næringsinntekt for gårdbrukere i perioden 1989-1995, der gjennomsnittet for årene *før* 1994 er beregnet på grunnlag av andelen i intervjuutvalget som hadde driftsansvaret for gårdsbruket i hele inntektsåret. Tabellen viser at gårdbrukerne samlet sett har hatt nedgang i gjennomsnittlig pensjonsgivende næringsinntekt fra 1989 til 1995. I nominelle kroner gikk gjennomsnittlig pensjonsgivende inntekt ned med 6000 kroner fra 1989 til 1995. Målt i 1989 kroner tilsvarer den pensjonsgivende inntekten i 1995 en nedgang på vel 7000 kroner eller 10,6 prosent av den pensjonsgivende inntekten i 1989. Tabellen viser imidlertid også at denne nedgangen i noen grad må sees i sammenheng med innføringen av delingsmodellen i 1992.

Fra 1989 til 1990 var det markert økning i gjennomsnittlig pensjonsgivende inntekt, både totalt og for de fleste undergruppene. For enkelte undergrupper (melkeprodusenter og gårdsbruk i Rogaland) var det også

9 En annen mulig forklaring kunne være at andelen beregnet personinntekt tilskrevet ektefelle og ev. andre familie medlemmer var redusert fra 1993 til 1995, slik at gårdbrukers personinntekt var blitt relativt større. Den detaljerte analysen viser at det i hvert fall ikke gjelder ektefelles andel av personinntekten, jf. utviklingen av den samlede personinntekten på parnivå i tabell 6 i del 3.

Tabell 2. Gjennomsnittlig pensjonsgivende næringsinntekt for gårdbrukere 1989-1995. 1 000 (løpende) kroner

	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995
Alle gårdbrukere (Standardavvik)	66 (73)	75 (80)	73 (81)	58 (72)	53 (68)	54 (71)	60 (76)
<i>Kjønn</i>							
Menn	68	77	75	59	54	57	62
Kvinner	44	52	53	38	38	32	39
<i>Fødselsår</i>							
Født etter 1964	-	-	-	-	-	25	54
Født 1950-1964	62	67	71	51	49	49	58
Født 1935-1949	75	88	82	69	63	68	72
Født før 1935	54	62	60	48	43	43	39
<i>Gårdbrukers utdanning i 1995</i>							
Grunnskolenivå (7-9 år)	59	67	65	54	50	49	51
Videregående skolenivå I (10 år)	69	81	77	68	61	64	65
Videregående skolenivå II (11-12 år)	79	89	90	63	57	59	70
Universitet/høyskolenivå (13+ år)	(26)	28	25	16	18	21	23
<i>Arbeid utenom bruket i 1995</i>							
Har ikke arbeid utenom bruket	95	108	107	86	79	80	89
Har noe inntekt utenom bruket	77	82	81	70	64	70	76
Hovedinntekt utenom bruket	17	23	22	12	13	14	14
<i>Region</i>							
Flatbygder på Østlandet	59	73	65	44	42	38	54
Dal- og fjellbygder på Østlandet	58	63	62	46	43	47	51
Vestlandet	52	59	58	49	38	42	41
Rogaland	107	112	114	90	81	91	89
Trøndelag	83	95	93	75	76	72	81
Nord-Norge	70	81	89	78	79	85	86
<i>Viktigste produksjonsform i 1995</i>							
Melkeproduksjon	119	129	132	111	97	103	107
Husdyrhold	39	44	42	33	34	34	38
Kornproduksjon	41	53	43	21	20	18	28
Annen produksjon	29	39	33	26	27	29	31
<i>Bruksstørrelse i 1995</i>							
0-49 dekar fulldyrket jordbruksareal	29	33	33	28	28	29	30
50-99 dekar	64	72	73	61	52	55	56
100-199 dekar	103	116	111	84	80	83	93
200 dekar og mer	131	159	146	101	89	94	121
<i>Gjennomsnittlig ukentlig arbeidstid på bruket i 1995</i>							
0-10 timer	22	30	30	16	16	16	13
10-30 timer	21	26	22	14	14	14	17
30-50 timer	71	83	77	64	61	61	66
50 timer og over	115	128	129	105	93	100	110
N	1 095	1 131	1 186	1 232	1 262	1 398	1 398

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

en økning i den gjennomsnittlige pensjonsgivende inntekten fra 1990 til 1991, mens gjennomsnittet gikk svakt ned totalt og for de aller fleste undergruppene. I 1992 ble delingsmodellen innført, og beregnet personinntekt ble avhengig av nivået på driftskapitalen i bruket. Tabellen viser at dette ga betydelige utslag innen de aller fleste undergruppene. For alle gårdbrukerne under ett ble den gjennomsnittlige pensjonsgivende inntekten redusert med 15 000 kroner, men reduksjonen var betydelig større innen enkelte undergrupper. Vi ser i tabell 2 at undergruppene hvor den

pensjonsgivende inntekten var relativt lav i forhold til næringsinntekten i perioden 1993 - 1995, også hadde en relativt større reduksjon av den pensjonsgivende inntekten fra 1991 til 1992 enn det øvrige utvalget. Gårdbrukere med relativt stort driftsareal hadde større reduksjon i pensjonsgivende inntekt enn gårdbrukere med mindre bruk, med en nedgang henholdsvis 27 000 kroner for gårdbrukere med bruk mellom 100 og 200 dekar driftsareal og 45 000 kroner for dem med større bruk. Relativt sett er det også en stor reduksjon i gjennomsnittlig pensjonsgivende inntekt for

Tabell 3. Gjennomsnittlig pensjonsgivende lønnsinntekt for gårdbrukere 1989-1995. 1 000 (løpende) kroner

	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995
Alle gårdbrukere (Standardavvik)	67 (87)	70 (90)	73 (99)	73 (99)	75 (101)	78 (105)	80 (107)
<i>Kjønn</i>							
Menn	69	71	79	75	78	80	82
Kvinner	41	47	48	48	50	54	56
<i>Fødselsår</i>							
Født etter 1964	-	-	-	-	-	73	77
Født 1950-1964	77	84	87	89	94	97	100
Født 1935-1949	74	77	80	83	84	87	89
Født før 1935	41	41	38	33	31	28	27
<i>Gårdbrukers utdanning i 1995</i>							
Grunnskolenivå (7-9 år)	45	47	46	48	47	48	48
Videregående skolenivå I (10 år)	64	69	70	68	72	77	78
Videregående skolenivå II (11-12 år)	66	70	74	72	45	77	80
Universitet/høyskolenivå (13+ år)	163	166	174	183	184	189	192
<i>Arbeid utenom bruket i 1995</i>							
Har ikke arbeid utenom bruket	21	19	17	15	12	11	8
Har noe inntekt utenom bruket	51	52	54	54	57	58	61
Hovedinntekt utenom bruket	145	156	163	167	171	174	181
<i>Region</i>							
Flatbygder på Østlandet	80	85	86	86	90	95	98
Dal- og fjellbygder på Østlandet	59	62	64	61	62	61	62
Vestlandet	72	76	79	81	83	84	87
Rogaland	59	62	66	69	72	73	74
Trøndelag	57	59	59	64	67	73	72
Nord-Norge	52	53	53	52	51	52	54
<i>Viktigste produksjonsform i 1995</i>							
Melkeproduksjon	24	25	26	29	30	30	31
Husdyrhold	83	88	92	92	94	95	97
Kornproduksjon	106	110	111	114	118	127	132
Annen produksjon	85	88	91	93	91	90	91
<i>Bruksstørrelse i 1995</i>							
0-49 dekar fulldyrket jordbruksareal	95	98	101	100	99	98	102
50-99 dekar	54	57	59	64	69	72	73
100-199 dekar	48	55	56	56	60	62	65
200 dekar og mer	32	28	28	30	36	42	40
<i>Gjennomsnittlig ukentlig arbeidstid på bruket i 1995</i>							
0-10 timer	89	97	99	98	103	116	123
10-30 timer	124	130	133	138	139	141	143
30-50 timer	58	61	65	63	66	66	67
50 timer og over	19	18	18	19	19	19	20
N	1 095	1 131	1 186	1 232	1 262	1 398	1 398

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

gårdbrukere i grupper som gjennomgående har relativt høy lønnsinntekt.

Utslagene av delingsmodellen bekrefter at gårdbrukerne i disse gruppene jevnt over har et høyt omfang av driftskapital i forholdet til omfanget av næringsinntekten. Det var også en ytterligere nedgang i den pensjonsgivende inntekten fra 1992 til 1993 for gårdbrukerne totalt og for de fleste undergruppene. Siden vi ikke har tilgang til opplysninger om næringsinntekten

for 1992, vet vi ikke om denne nedgangen har bakgrunn i et fall i den samlede næringsinntekten, eller om det skyldes økte investeringer i driftskapital med tilsvarende større relativ effekt av delingsmodellen. Derimot tyder økningen av pensjonsgivende inntekt fra 1993 til 1995, samtidig med at den gjennomsnittlige næringsinntekten gikk ned, på at gjennomsnittlig omfang av driftskapital har gått ned. Imidlertid er denne utviklingen mindre markert for gårdbrukere på de største brukene og for gårdbrukere med relativt

høye lønnsinntekter, slik vi har pekt på ovenfor. Alt i alt er det neppe tvil om at gårdbrukerne under ett har hatt en nedgang i pensjonsgivende næringsinntekt i perioden 1989-1995, men innføringen av delingsmodellen gjør det umulig å trekke sikre konklusjoner om hvor stor nedgangen har vært. Dette viser at utviklingen av gjennomsnittlig pensjonsgivende inntekt er et dårlig mål for utviklingen av det gjennomsnittlige inntektsnivået i landbruket for perioden som helhet. Den pensjonsgivende næringsinntekten er heller ikke alene noe velegnet grunnlag for sammenlikning med inntektsnivået for lønnsstakere.

De selektive utslagene av delingsmodellen begrenser også mulighetene til å undersøke stabiliteten i den underliggende inntektsstrukturen over tid ved hjelp av multivariate analyser, først og fremst fordi pensjonsgivende inntekt ikke gir et entydig sammenlikningsgrunnlag for perioden som helhet. Ved å sammenlikne hovedtrekkene i den underliggende inntektsstrukturen for perioden *før* og *etter* innføringen av delingsmodellen, får vi likevel et bedre grunnlag for belyse utslagene av delingsmodellene enn de foreløpige konklusjonene som kan trekkes på grunnlag av utviklingen på gjennomsnittsnivå i de bivariate fordelingene i tabell 1 og tabell 2. Vi kommer tilbake til dette nedenfor.

Økning i gjennomsnittlig lønnsinntekt

Tabell 3 viser at gårdbrukere i perioden 1989-1995 økte den gjennomsnittlige lønnsinntekten med 13 000 kroner. Økningen i gjennomsnittlig lønnsinntekt er noe større enn nedgangen i gjennomsnittlig pensjonsgivende næringsinntekt, slik at gårdbrukerne i utvalget samlet sett har hatt en beskjeden nominell økning av den samlede pensjonsgivende inntekten fra 1989 til 1995 på 7000 kroner, eller vel 10 prosent av nivået i 1989. Dette innebærer en reell nedgang i den gjennomsnittlige kjøpekraften. Den samlede pensjonsgivende inntekten på 140 000 kroner i 1995 tilsvarer knapt 119 600 i 1989-kroner, eller om lag 90 prosent av den samlede pensjonsgivende inntekten i 1989. Tabell 3 viser imidlertid at det er svært stor variasjon innen utvalget også når det gjelder omfanget av lønnsinntekten, og at spredningen i utvalget har økt i takt med økningen i gjennomsnittlig lønnsinntekt. Enkelte undergrupper i utvalget har hatt en betydelig større økning i gjennomsnittlig lønnsinntekt enn den nominelle økningen på 10 prosent, og enkelte undergrupper har hatt nedgang i gjennomsnittlig lønnsinntekt. Gårdbrukere med kornproduksjon som viktigste produksjonsform i 1995 har f.eks. økt den gjennomsnittlige lønnsinntekten med 26 000 kroner fra 1989 til 1995, mens lønnsinntekten for gårdbrukere som i 1995 hadde hovedyrke utenfor bruket, økte med 36 000 kroner fra 1989 til 1995. I begge tilfelle tilsvarer dette en nominell vekst på knapt 25 prosent.

På den andre siden ser vi at lønnsinntekten for de eldste gårdbrukerne har vært jevnt fallende i hele perio-

den, og at gårdbrukere som ved intervjuet i 1995 oppga at de ikke arbeid utenfor bruket, tidligere i perioden hadde en litt høyere gjennomsnittlig lønnsinntekt. Dette bekrefter at de lave lønnsinntektene for disse gruppene i 1994 og 1995 kan sees i sammenheng med en langsiktig nedtrappingsprosess av arbeidet utenfor bruket. For andre undergrupper har den gjennomsnittlige nominelle inntekten fra lønnsarbeid endret seg svært lite i perioden. Gårdbrukere som i 1995 arbeidet gjennomsnittlig mer enn 50 timer per uke på bruket har hatt nesten uendret og lav gjennomsnittlig lønnsinntekt i hele perioden. Gjennomsnittlig lønnsinntekt har også holdt seg relativt stabil på lavt nivå for gårdbrukere med stort driftsareal.

Stabilitet i inntektsstrukturen for gårdsbruket

Vi har tidligere benyttet en enkel lineær regresjonsanalyse (OLS) til å kartlegge variasjonen i næringsinntekten i 1994 og 1995, der vi så næringsinntekten som en lineær funksjon av ulike kjennetegn ved bruket og ved brukerne (Skrede og Løwe 2000a). Vi ønsker i utgangspunktet å benytte samme type metode og forklaringsmodell til å kartlegge inntektsstrukturen for perioden 1989-95. Begrensningene i datagrunnlaget svekker imidlertid både sammenlikningsgrunnlaget for analysene for hvert enkelt inntektsår, så vel som tilgangen av sikker informasjon om de enkelte forklaringsvariabelene som vi tidligere benyttet i analysen av inntektsstrukturen for 1994 og 1995.

For det første medfører delingsmodellen at pensjonsgivende næringsinntekt *før* og *etter* innføringen av modellen ikke gir sammenliknbare inntektsbegrep. Analysen ovenfor av forholdet mellom netto næringsinntekt og beregnet personinntekt tydet også at det har vært klare seleksjonseffekter i effektene av delingsmodellen, ved at utslagene har vært relativt større for noen grupper av gårdbrukere enn for andre. Her har imidlertid mulighet til å undersøke effektene av delingsmodellen nærmere ved å sammenlikne effektene ulike forklaringsvariable for årene *før* og *etter* innføringen av delingsmodellen. For 1994 og 1995 kan vi også sammenlikne utslagene av bakgrunnskjenne-tegnene i pensjonsgivende næringsinntekt direkte med de tidligere beregningsresultatet for estimert næringsinntekt, siden vi her har tilgang til begge inntektsbegrepene og identiske bakgrunnskjenne-tegn på bruksnivå.

I tillegg må vi som tidligere nevnt ta et visst forbehold om at noen av bakgrunnskjenne-tegnene ved bruket kan ha endret seg i løpet av perioden. I de detaljerte analysene har vi tatt hensyn til dette ved å beregne estimert pensjonsgivende næringsinntekt for gårdbrukere for hvert av årene i perioden 1989-1995 ved to alternative sett av forklaringsvariable (modeller) for hvert av årene. I det ene settet har vi bare tatt med bakgrunnskjenne-tegn hvor vi er relativt sikre på gyldigheten for perioden som helhet. I tillegg til de faste kjennetegnene fødselsår og regional forankring har vi her også tatt med gårdbrukers utdanningsnivå og

Tabell 4. Estimert pensjonsgivende næringsinntekt for gårdbrukere. 1989, 1992 og 1995. Regresjon

	1989			1992			1995		
	B(100 kr)	Beta	Sig ¹	B(100 kr)	Beta	Sig ¹	B(100 kr)	Beta	Sig ¹
Fødselsår									
Født etter 1964	-382	-0,038		-427	-0,088	**	32	0,007	
Født 1950-1964	41	0,025		17	0,011		226	0,140	***
Født 1935-1949	161	0,110	***	163	0,112	***	320	0,205	***
(Referanse: Født før 1935)									
Gårdbrukers utdanning i 1995									
Videregående skolenivå I (10 år)	16	0,010		100	0,061	*	96	0,055	*
Videregående skolenivå II (11-12 år)	70	0,046		11	0,007		43	0,027	
Universitet/høyskolenivå (13+ år)	-163	-0,060	*	-181	-0,071	**	-171	-0,063	*
(Ref.: Grunnskolenivå, 7-9 år)									
Arbeid utenom bruket i 1995									
Hovedyrke utenom bruket	-397	-0,257	***	-336	-0,223	***	-449	-0,282	***
(Ref.: Bruket er hovedyrke)									
Region									
Flatbygder på Østlandet	120	0,071		35	0,021		61	0,035	
Dal- og fjellbygder på Østlandet	57	0,028		-128	-0,063		-143	-0,066	*
Vestlandet	37	0,022		-131	-0,080	*	-277	-0,160	***
Rogaland	341	0,139	***	96	0,039		12	0,005	
Trøndelag	68	0,034		-31	-0,016		-54	-0,025	
(Ref.: Nord-Norge)									
Viktigste produksjonsform i 1995									
Melkeproduksjon	516	0,337	***	602	0,398	***	476	0,293	***
Husdyrhold	56	0,037		55	0,036		95	0,059	
Kornproduksjon	-67	-0,038		-190	-0,107	**	-202	-0,108	**
(Ref.: Annen produksjon)									
Bruksstørrelse i 1995									
50-99 dekar fulldyrket jordbruksareal	143	0,087	**	121	0,075	**	28	0,016	
100-199 dekar	392	0,234	***	243	0,148	***	250	0,141	***
200 dekar og mer	717	0,279	***	439	0,171	***	517	0,186	***
(Ref.: 0-49 dekar)									
Bostedsstrøk									
Ikke spredtbygd strøk	-10	-0,004		11	0,005		43	0,020	
(Ref.: Spredtbygd strøk)									
Konstantledd	221			330			341		
R2	0,493			0,462			0,418		
F-verdi	52,55			52,22			46,93		
Frihetsgrader	1 026/19			1 156/19			1 241/19		
N	1 046			1 176			1 261		

¹ Signifikansnivå (sannsynlighet for at variabelen ikke har betydning): * P < 0.05 ** P < 0.01 *** P < 0.001.
Kilde: Statistisk sentralbyrå

brukets driftsareal i 1995.¹⁰ I det andre settet har vi tillegg tatt med *viktigste produksjonsform i 1995 og opplysningen om gårdbruker hadde hovedyrke utenfor bruket i 1995*. Det siste er en forenklet informasjon om tilpasningen i forhold til lønnsarbeidsmarkedet i 1995. Vi inkluderer derimot ikke opplysninger om timetall arbeidet i 1995, utfra en vurdering av relevans og usikkerhet for denne variabelen i de retrospektive analysene. Vi viser til den kommende rapporten fra inntektsanalysene (Skrede og Løwe 2000 b) for en

samlet oversikt av resultatene av de detaljerte beregningene for hvert modell og år i perioden. I tabell 4 viser vi beregningsresultatene for det mest omfattende datasettet for henholdsvis det første (1989) og det siste året i perioden (1995), samt for 1992 da delingsmodellen ble innført.

Generelt viste analysene at beregningene med modellen med det mest omfattende settet av forklaringsvariable ga betydelig større samlet forklaringskraft for

¹⁰ Gårdbrukers kjønn hører også med til de sikre kjennetegnene, men vi har ikke tatt dette med som eget bakgrunnstegn p.g.a. at det er en markert nedgang i antallet kvinnelige gårdbrukere i perioden, fra en gruppe som totalt sett var liten også ved intervjudtidspunktet i 1995.

Tabell 5. Estimert pensjonsgivende lønnsinntekt for gårdbrukere. 1989, 1991 og 1993. Regresjon.

	1989			1992			1993		
	B(100 kr)	Beta	Sig ¹	B(100 kr)	Beta	Sig ¹	B(100 kr)	Beta	Sig ¹
Fødselsår									
Født etter 1964	30	0,002		184	0,028		252	0,040	
Født 1950-1964	60	0,031		123	0,058	*	131	0,061	*
Født 1935-1949	112	0,065	*	180	0,090	**	190	0,093	***
(Referanse: Født før 1935)									
Gårdbrukers utdanning i 1995									
Videregående skolenivå I (10 år)	159	0,081	**	102	0,045		116	0,051	*
Videregående skolenivå II (11-12 år)	213	0,117	***	236	0,114	***	243	0,116	***
Universitet/høyskolenivå (13+ år)	732	0,227	***	783	0,220	***	778	0,215	***
(Ref.: Grunnskolenivå, 7-9 år)									
Arbeid utenom bruket i 1995									
Hovedyrke utenom bruket	889	0,485	***	1 150	0,552	***	1 226	0,582	***
(Ref.: Bruket er hovedyrke)									
Region									
Flatbygder på Østlandet	-112	-0,056		-120	-0,052		-122	-0,052	
Dal- og fjellbygder på Østlandet	-130	-0,054		-127	-0,045		-134	-0,047	
Vestlandet	-28	-0,014		16	0,007		12	0,005	
Rogaland	66	0,022		140	0,041		153	0,044	
Trøndelag	-16	-0,007		-15	-0,006		10	0,003	
(Ref.: Nord-Norge)									
Viktigste produksjonsform i 1995									
Melkeproduksjon	-137	-0,075		-94	-0,045		-50	-0,024	
Husdyrhold	78	0,042		124	0,059		163	0,077	*
Kornproduksjon	280	0,132	***	313	0,128	***	325	0,130	***
(Ref.: Annen produksjon)									
Bruksstørrelse i 1995									
50-99 dekar fulldyrket jordbruksareal-202	-0,104	***		-118	-0,053	*	-52	-0,023	
100-199 dekar	-196	-0,098	***	-70	-0,031		-43	-0,018	
200 dekar og mer	-387	-0,126	***	-274	-0,077	**	-243	-0,067	**
(Ref.: 0-49 dekar)									
Bostedsstrøk									
Ikke spredtbygd strøk	14	0,006		29	0,010		1	0,000	
(Ref.: Spredtbygd strøk)									
Konstantledd	275			78			-23		
R2	0,489			0,524			0,542		
F-verdi	51,73			67,01			73,84		
Frihetsgrader	1 026/19			1 156/19			1 185/19		
N	1 046			1 176			1 205		

¹ Signifikansnivå (sannsynlighet for at variabelen ikke har betydning): * P < 0.05 ** P < 0.01 *** P < 0.001.
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

pensjonsgivende næringsinntekt enn beregningene med det reduserte settet for samtlige år i perioden. Dette tyder på at også de mer usikre bakgrunnskjenningene har holdt seg relativt stabile på bruksnivå i løpet av perioden. Dessuten var den samlede forklaringskraften av begge modellene noe høyere i de tidlige årene i perioden før delingsmodellen ble innført enn senere i perioden, dvs. at modellen totalt sett hadde noe større treffsikkerhet i årene før delingsmodellen ble innført. Vi ser av de beregnede Beta-verdiene i tabell 4 at det særlig er størrelsen av driftsarealet som har relativt sterkere betydning i 1989 (før delingsmodellen ble innført) enn i 1992 og 1995. Disse ut-

slagene av delingsmodellen gjelder også når vi tar med beregningene for de andre årene i perioden, jf. de mer detaljerte oversiktene i den kommende rapporten (Skrede og Løwe 2000 b). Sammenliknet med de tidligere analysene, viser beregningene forholdsvis sterkere (positivt) utslag for melkeproduksjon i pensjonsgivende næringsinntekt, enn de i tidligere beregningene for netto næringsinntekt. Dette må imidlertid sees i sammenheng med at arbeidsinntekt på bruket i 1995 ikke er med i modell B. Lang arbeidstid på bruket samvarierer sterkt med melkeproduksjon som viktigste produksjonsform i 1995.

Utslagene av henholdsvis melkeproduksjon og hovedyrke utenfor bruket er relativt stabile for perioden som helhet. Dette tyder på at det ikke har vært stort omfang av driftsomlegginger i perioden. Vi ser imidlertid også at gårdbrukers fødselsår får relativt større utslag på pensjonsgivende næringsinntekt på slutten av perioden. Dette bekrefter den tidligere antakelsen om at det har skjedd en nedtrapping av innsatsen på bruket for de eldste gårdbrukerne i årene forut for intervjudtidspunktet, jf. (Skrede og Løwe 2000a). Samlet sett tyder beregningene på at hovedtrekkene i gårdbrukernes inntektsstruktur som vi tidligere har beskrevet på grunnlag av datamaterialet for 1994 og 1995, har betydelig grad av gyldighet for tidligere år i perioden, også når den anvendes på pensjonsgivende næringsinntekt. Vi legger da vekt på stabiliteten av de estimerte standardiserte koeffisientene (Beta-verdiene). Størrelsen av bruket har betydning også for den pensjonsgivende inntekten, men utslagene er noe mindre enn for næringsinntekten etter innføringen av delingsmodellen. Dersom vi hadde kunnet kontrollere for variasjon i det skattemessige kapitalavkastningsgrunnlaget, ville Beta-verdiene for driftsarealet antakelig vært mer stabile.

Alt i alt tyder dette på en rimelig grad av robusthet i den underliggende variabelstrukturen, selv om pensjonsgivende næringsinntekt etter innføringen av delingsmodellen etter alt å dømme er mindre velegnet som mål for driftsresultatet for landbruket. Samlet sett forklarer imidlertid modellen fortsatt en betydelig andel av variasjonen i den pensjonsgivende inntekten, slik at vi har oppnådd en reduksjon av en del av usikkerheten som knyttet seg til utviklingen på gjennomsnittsnivå.

Stabile sammenhenger bak lønnsinntekten - men flere med hovedyrke utenfor bruket

Vi har også supplert den tidligere analysen av den underliggende inntektsstrukturen for lønnsinntekten i 1994 og 1995 med beregninger for perioden 1989-1993. Vi har ikke tilsvarende problemer med sammenlikningsgrunnlaget over tid for lønnsinntekten som vi hadde for pensjonsgivende næringsinntekt. Den pensjonsgivende lønnsinntekten påvirkes av omfanget og lønnsatsene for arbeidet utenfor bruket, og innføringen av delingsmodellen endret ikke målingen av pensjonsgivende lønnsinntekt. Derimot kan det naturligvis tenkes at innføringen av delingsmodellen kan ha påvirket gårdbrukernes tilpasning på lønnsarbeidsmarkedet, men dette er et empirisk spørsmål som vi kan undersøke nærmere i analysene. Forbeholdet om gyldigheten av de mer usikre forklaringsvariablene for de tidligere årene i perioden gjør seg imidlertid også gjeldende i analysen av den underliggende strukturen av lønnsinntekten.

Ved analysen av inntektsstrukturen for lønnsarbeidet i 1994 og 1995 kunne vi bruke opplysningene som gårdbrukerne selv ga om omfanget av lønnsarbeid,

uavhengig av informasjonen om lønnsinntekten. Vi anvendte da en to-trinns modell, hvor vi først beregnet den relative sjansen for at gårdbrukerne hadde arbeid utenfor bruket på intervjudtidspunktet (nov-des 1995), og deretter estimerte vi lønnsinntekten i 1994 og i 1995 for den gruppen av gårdbrukere som oppga at de arbeidet utenfor bruket på intervjudtidspunktet.

Modellen som vi benytter her er en forenklet modell i forhold til analysen som vi gjennomførte for undersøkelsen av gårdbrukernes tilpasning til lønnsarbeidsmarkedet i 1994 og 1995. I beregningene i tabell 5 har vi estimert lønnsinntekten direkte for alle gårdbrukere som var med i nettoutvalget i hvert av årene i perioden, slik at også gårdbrukere med lønnsinntekt lik null i det enkelte inntektsår teller med. Vi har også med færre bakgrunnsvariable. Det innebærer at koeffisientene i de estimerte modellene i tabell 5 ikke kan sammenliknes direkte med beregningene for 1994 og 1995 i Skrede og Løwe (2000a). Beregningene i tabell 5 viser imidlertid at stort sett det er de samme forholdene som gir utslag i estimert lønnsinntekt i 1993 som i 1994 og 1995, samt at disse sammenhengene også hadde stor grad av gyldighet for 1989 og 1991.

Gårdbrukers utdanning har stor betydning i alle de tre utvalgte årene. De relative utslagene av kornproduksjon som viktigste produksjonsform i 1995 er også stabile for samtlige av de utvalgte årene. Relativt sett er det imidlertid aller størst utslag i lønnsinntekten av om arbeidet utenfor bruket var hovedyrke i 1995 eller ikke. De høye utslagene av denne variabelen for tidligere år tyder på betydelig stabilitet i denne tilpasningen over tid. Totalt sett økte imidlertid Beta-verdien for denne variabelen fra 1989 til 1993, samtidig som den totale forklaringskraften av modellen også økte. Dette tyder på at andelen gårdbrukerne som har hovedyrke utenfor bruket har økt i perioden. Her er det også verdt å merke seg at det særlig var gårdbrukere med små bruk som arbeidet utenfor bruket i 1989-1993. Størrelsen av bruket ga signifikant negativt utslag i forhold til referansegruppen for samtlige bruksstørrelser. I 1993 var det bare gårdbrukere ved de største brukene som hadde signifikant lavere lønnsinntekt enn gårdbrukere ved de små brukene. I 1994 og 1995 hadde brukets størrelse relativt beskjeden betydning, ihvertfall når det gjaldt nivået av lønnsinntekten for gårdbrukerne som hadde arbeid utenfor bruket. Samlet sett tyder dette på at gruppen av nye gårdbrukere som er kommet til i perioden har et relativt høyt innslag av hovedyrke utenfor bruket, og at de doble strategiene for driften av gården og tilpasningen til lønnsarbeidsmarkedet i økende grad kjennetegner den nye generasjonen av gårdbrukere.

3. Inntektsutviklingen for gårdbrukerpar

Analysen av inntektsutviklingen i landbruksbefolkningen 1989-1995 omfatter også en analyse av ektefelle-nes inntekter og arbeidsinnsats, både på gårdsbruket og i lønnsarbeidsmarkedet. I denne artikkelen er det

ikke plass til å gå særlig omfattende inn på resultatene av disse analysene. Vi viser i stedet til den kommende rapporten (Skrede og Løwe 2000 b) for nærmere presentasjon av resultatene fra analysene. Generelt viser analysene at ektefellenes arbeidsinnsats på bruket og deres tilpasning til lønnsarbeidsmarkedet i enda større grad enn for gårdbrukerne selv preges av et generasjonsskifte mellom en eldre og en yngre generasjon av ektefeller. Det store flertallet av ektefellene er kvinner. Kvinners deltakelse i inntektsgivende arbeid er fortsatt preget av markerte ulikheter mellom kvinner etter alder (generasjon), utdanningsbakgrunn og familiesituasjon (se f.eks. Skrede 1994).

Ektefellenes arbeidsinnsats har stor betydning

Datamaterialet viser at også dagens bondekoner i stor utstrekning arbeider på gården, men under halvparten av ektefellene som ved intervjuet rapporterte at de arbeider på bruket, hadde egen pensjonsgivende inntekt fra næring i 1995. I 1995 var det om lag en tredjedel (35 prosent) av samtlige ektefeller som selv hadde personinntekt fra næring, samtidig som de i intervjuet oppga at de arbeidet på bruket¹¹. I tillegg var det nesten 40 prosent av ektefellene som arbeidet på bruket, men ikke hadde egen arbeidsinntekt. Det var bare en fjerdedel av ektefellene som oppga i intervjuet at de ikke arbeidet på bruket i det hele tatt (knappt 25 prosent).

De yngre generasjonene av gårdbrukerkoner har i gjennomsnitt like lang utdanning som andre kvinner i generasjonene som de tilhører. De skiller seg lite fra andre gifte og samboende kvinner i deltakelsen av lønnet arbeid utenfor bruket. De detaljerte analysene viser at det først og fremst er ektefellenes utdanningsnivå og fødselsår som gir utslag på sannsynligheten for å ha lønnet arbeid utenfor bruket. Sjansen for å ha lønnet arbeid utenfor bruket øker sterkt med utdanningsnivået, samtidig som det er den yngre generasjonen av ektefeller som har størst sjanse for å ha arbeidsinntekt utenfor bruket. Gårdsbrukets størrelse og region har ingen signifikant betydning på deltakelsen i inntektsgivende arbeid utenfor bruket, mens det er et visst utslag for produksjonsform. Ektefellene på gårdsbruk med kornproduksjon har signifikant større sjanse for å delta i inntektsgivende arbeid utenfor bruket enn ektefellene på gårdsbruk med annen pro-

duksjon, mens det ikke er signifikante forskjeller mellom ektefeller på gårdsbruk med melkeproduksjon eller husdyrhold som viktigste produksjonsform i forhold til referansegruppen.

Generasjonsforskjellene mellom eldre og yngre ektefeller gjelder også arbeidsinnsatsen på gårdsbruket. I den tradisjonelle, allsidige jordbruket var bondekonaes arbeidsinnsats på gården og i driften av gården uten tvil av stor betydning for driftsresultatet, selv om denne innsatsen i liten grad ble synliggjort i statistikk og i økonomiske forhold. Familiemedlemmenes arbeidsinnsats i jordbruket ble ikke registrert som yrkesinnsats før i Folketellingen 1970, på et tidspunkt hvor strukturomleggingen i jordbruket allerede var godt på vei mot dagens mekaniserte og spesialiserte jordbruk, der behovet for kvinnehendene er sterkt redusert (Skrede 1984, 1986).

Tidligere var det også vanskelig for bondekonaene å bli godskrevet selvstendig inntekt fra driften av bruket, selv om begge ektefeller sto som eiere av gårdsbruket og begge hadde bidratt med arbeidsinnsats i gårdsdriften. Reglene for skattlegging av ektefeller som arbeider i felles bedrift satte lenge strenge rammer for mulighetene for ektefeller til å dele inntekten fra felles bedrift ved skattleggingen av inntekten.¹² Retten til selvstendig inntekt og pensjonspoeng var lenge en av bondekvinnes største kampsaker. I takt med endringene i gifte kvinners deltakelse i lønnet arbeid og endret samfunnsforståelse av familiemedarbeideres rett til inntekt og pensjonspoeng, har også mulighetene til å oppnå en deling av driftsresultatet mellom ektefellene både i landbruket og i andre felles bedrifter blitt gradvis utvidet. Hovedreglen om dokumentasjon av innsatsen er imidlertid fortsatt et krav for å oppnå en forholdsmessig deling av personinntekten fra næringsvirksomheten.

De mer detaljerte analysene viser at det er ektefellenes alder og viktigste produksjonsform på gårdsbruket som har størst betydning for om ektefellene har egen personinntekt fra bruket. Det er produksjonsform som gir størst utslag, og det er ikke overraskende at det er de mest arbeidsintensive produksjonsformene som skiller seg ut med høyere sannsynlighet for at ektefellen har egen personinntekt. Dette gjelder i særlig grad

11 Det er også en liten andel ektefeller har egen personinntekt fra næring, og som i intervjuet oppga at de ikke arbeidet på bruket. Disse er slått sammen med ektefeller som har inntekter fra lønnsarbeid i analysene av ektefellenes tilpasninger, jf. nærmere detaljer i (Skrede og Løwe 2000 b).

12 Regelverket for skattlegging av ektefeller som arbeider i felles bedrift midt på 1970-tallet er omtalt i NOU 1976:12 Familiebeskatning (s.16-17). Etter de daværende bestemmelsene tilsa skattelovens generelle bestemmelser (§ 16, 5. ledd) at ".... inntekt av arbeid i bedrift som tilhører den ene eller begge ektefeller, skal regnes som innvunnet av den ektefelle som må anses som den virkelige utøver av virksomheten.. Der hvor begge ektefellene yter en betydelig arbeidsinnsats i næringsvirksomheten, åpnet loven imidlertid adgang til en viss deling av inntekten. Dette må da være arbeidet i "ikke ubetydelig omfang". Dette ble utlagt slik i skattelovens § 15, 5. ledd pkt. 2: "Bagatellmessige ytelser tas det ikke hensyn til. Er arbeidsinnsatsen av tilstrekkelig omfang, kan den ene ektefelle liknes for en passende andel av overskuddet. Denne andel skal stå i et visst forhold til arbeidsinnsatsen, men den kan ikke settes høyere enn kr. 12 000, med mindre en slik begrensning er åpenbart ubillig" (ibid, s. 16). Selv om de formelle mulighetene til en forholdsmessig deling av driftsresultatet for så vidt var til stede, peker Familiebeskatningutvalgets innstilling på at en del klagesaker tyder på at mange likningskontor praktiserte regelverket forholdsvis strengt, med krav om omfattende dokumentasjon selv for å tilskrive en liten andel av inntekten til medarbeidende ektefelle.

Tabell 6. Inntektsutvikling 1989-1995. Gifte og samboende gårdbrukerpar og enslige¹ gårdbrukere. 1 000 (løpende) kroner.

	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995
<i>Gift og samboende gårdbrukerpar</i>							
i) Gjennomsnittlig pensjonsgivende parinntekt fra primærnæringene (Standardavvik)	83 (96)	98 (109)	98 (112)	79 (100)	73 (93)	76 (97)	85 (105)
ii) Gjennomsnittlig pensjonsgivende lønnsinntekt, gårdbrukere (Standardavvik)	88 (92)	90 (96)	93 (104)	93 (106)	92 (107)	83 (108)	85 (109)
iii) Gjennomsnittlig pensjonsgivende lønnsinntekt, ektefeller (Standardavvik)	63 (66)	67 (71)	71 (73)	75 (78)	79 (82)	81 (84)	84 (89)
N (gifte og samboende hele perioden)	980	980	980	980	980	980	980
<i>Enslige gårdbrukere</i>							
i) Gjennomsnittlig pensjonsgivende inntekt fra primærnæringene (Standardavvik)	53 (66)	62 (74)	65 (75)	52 (67)	50 (65)	53 (68)	51 (67)
ii) Gjennomsnittlig pensjonsgivende lønnsinntekt (Standardavvik)	54 (75)	56 (79)	56 (81)	59 (87)	57 (88)	58 (94)	60 (98)
N	290	290	290	290	290	290	290

¹ Ikke gift eller samboer på intervjuetidspunktet (i 1995).
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

bruk med melkeproduksjon, men også bruk med husdyrhold som viktigste produksjonsform har signifikant høyere sjanse for høy ektefelleinnsats enn bruk med annen produksjon (referansegruppe) og kornproduksjon. Samtidig er den relative sjansen for å ha egen inntekt fra gårdsbruket størst for den eldste generasjonen av ektefeller (født før 1935) og avtar med synkende alder. Det er også et visst utslag av utdanningsnivå og familiesituasjon. Ektefeller med lang utdanning har signifikant lavere sjanse for personinntekt fra gården. Det samme gjelder også ektefeller hvor familien har små barn, i forhold til referansegruppen som var ingen barn under 11 år. Samlet sett viser disse utslagene at det også er et generasjonsskille når det gjelder ektefellenes personinntekt fra gårdsbruket. Det er særlig de eldste ektefellene, som også i minst utstrekning har lønnsinntekt, som registreres med egen arbeidsinnsats på gårdsbruket.

Dette kan tyde på at de eldre ektefellenes arbeidsinnsats på bruket er en "generasjonstilpasning", som i mindre grad videreføres av de yngre ektefellene. Vi kan imidlertid ikke se bort fra at det også kan være andre forhold som påvirker om ektefelle registreres med egen personinntekt eller ikke, bl. a. om ektefellen også har lønnsinntekt.¹³

Lønnsinntektene har størst betydning for inntektsutviklingen

Tabell 6 viser den gjennomsnittlige inntektsutviklingen i perioden 1989-1995 for henholdsvis gårdbruker-

par og enslige gårdbrukere. Tabellen omfatter gårdbrukerpar som hadde vært gift eller samboende i *hele* perioden, mens enslige gårdbrukere omfatter for alle år alle gårdbrukere som ikke var gift eller samboende på intervjuetidspunktet. Vi har ikke tilstrekkelig opplysninger i intervjuet til å skille ut gruppen av enslige gårdbrukere i hvert år forut for intervjuetidspunktet. Hovedtyngden av de gårdbrukerne som ikke var gifte eller samboende på intervjuetidspunktet var imidlertid ugifte (ikke tidligere gift), slik at innslaget av oppløste ekteskap er forholdsvis lite. Det er også relativt flere av de eldre gårdbrukerne (født før 1935) i denne gruppen. Isolert sett peker dette også i retning av at innslaget av tidligere samboerskap neppe er særlig høyt i denne gruppen, siden det først og fremst er i de yngre generasjonene at samboerskapet er blitt en vanlig familieform gjennom de siste ti-årene (Noack 1999, NOU 1999: 25). Til sammen representerer de to gruppene i tabell 6 1270 gårdsbruk, dvs. knapt 91 prosent av gårdsbrukene som var med i intervjuundersøkelsen.

Tabellen viser at lønnsinntektene har fått økt betydning for det samlede inntektsnivået løpet av perioden, både for gårdbrukerpar og for enslige gårdbrukere. I 1989 utgjorde den gjennomsnittlige samlede personinntekten fra næring vel 35 prosent av gjennomsnittlig samlet arbeidsinntekt for gårdbrukerpar, mens tilsvarende andel i 1995 var gått ned til 33 prosent. For de enslige gårdbrukerne utgjorde den gjennomsnittlige personinntekten fra jordbruket knapt 50 prosent av

13 Det kan f.eks. tenkes at ektefeller med forholdsvis høy lønnsinntekt utenfor bruket i mindre grad krever deling av personinntekten fra bruket, selv om de også bidrar til arbeidet på gården. Ved vurderingen kan ektefellene f.eks. vektlegge hensynet til samlet opptjening av pensjonspoeng for den ene ektefellen som får da får hele personinntekten fra bruket, spesielt i tilfelle der det ikke er skattemessig gevinst av å dele personinntekten fra gårdsdriften, jf. nærmere drøfting i Skrede og Løwe (2000 b).

den samlede arbeidsinntekten i 1989, mens andelen var gått ned til knapt 46 prosent i 1995. Tabellen viser for øvrig at den samlede personinntekten i jordbruket har stått omtrent stille på nominelt nivå fra 1989 til 1995, både for gårdbrukerparene og for de enslige gårdbrukerne. Det har heller ikke vært noen økning av den gjennomsnittlige lønnsinntekten for de gifte og samboende gårdbrukerne målt i løpende priser, mens ektefellenes gjennomsnittlige lønnsinntekt har økt betydelig. Målt i faste priser har imidlertid ikke ektefelleinntekten økt nok til å kompensere nedgangen i de øvrige inntektskomponentene. I faste priser (1989-nivå) tilsvarte gårdbrukerparenes samlede arbeidsinntekt i 1995 217 000 kroner, eller en nedgang på vel 7 prosent i forhold til nivået av gjennomsnittlig samlet arbeidsinntekt i 1989. Her må vi imidlertid som tidligere nevnt ta et forbehold om at en del av nedgangen i personinntektene fra næring må tilskrives utslag av delingsmodellen. Tabellen viser at innføringen av delingsmodellen i 1992 førte til en markert nedgang i personinntekten, både for gårdbrukerpar og for enslige gårdbrukere.

Inntekter og materielle levekår i landbruksbefolkningen - på nivå med folk flest ?

Lønnsinntektenes betydning for utviklingen av den samlede inntektsnivået er trolig enda enda større på husholdsnivå. Her må vi imidlertid begrense oss til en kartlegging av situasjonen i de to inntektsårene rundt intervjudtidspunktet i 1995, pga. at vi ikke kjenner husholdssammensetningen for de tidligere inntektsårene. Analysen av husholdsinntektene har imidlertid først og fremst som formål å gi et sammenlikningsgrunnlag til inntektsnivået på husholdsnivå for befolkningen som helhet, på grunnlag av Levekårsundersøkelsen 1995, som inneholder sammenliknbare inntektsdata for 1994.

Vi ser i tabell 7 at det er gjennomsnittlig lønnsinntekt som utgjør den største komponenten i gjennomsnittlig husholdsinntekt i alle aldersgruppene av gårdbrukerhushold, unntatt husholdene for de eldste gårdbrukerne (60 år og eldre i 1994). I de eldste gårdbrukerhus-

holdene er både næringsinntekten og lønnsinntekten markert lavere enn i de yngre husholdene. Til gjengjeld er gjennomsnittlig nivå både for kapitalinntekt og for overføringer (inkluderer bl.a. trygd og pensjoner) markert høyere enn i de yngre husholdene. Det høye gjennomsnittsnivået for overføringer viser at det er ganske høy andel av de eldste gårdbrukerne som allerede er blitt pensjonsister. Inntektsutviklingen for de eldre gårdbrukerne viste også at det skjedde en nedtrapping av arbeidet både på og utenfor bruket i årene forut intervjudtidspunktet. Tabellen viser også at den gjennomsnittlige husholdsinntekten er markert lavere i de eldre gårdbrukerhusholdene enn blant yngre, men her må det også tas hensyn til at de eldre husholdene gjennomgående har færre husholdsmedlemmer enn de yngre.

Tabell 8 viser at det ikke var særlig store forskjeller i husholdsinntekten mellom landbrukshushold og hushold i befolkningen som helhet når vi sammenlikner husholdene under ett. Dette er i samsvar med konklusjonen fra den tidligere analysen av husholdsinntektene i landbrukshushold på grunnlag Inntekts- og formuesundersøkelsen (IF) 1994 og Inntekts- og formuesundersøkelsen for næringsdrivende (IFN) 1994 (Lund 1998). I sammenlikningen i tabell 8 har gårdbrukerhusholdene fra intervjuundersøkelsen litt høyere gjennomsnittsinntekt enn husholdene fra den ordinære Levekårsundersøkelsen 1994 når alle husholdene sees under ett, men landbrukshusholdene er i gjennom-

Tabell 7. Gjennomsnittlig husholdsinntekt etter inntektstype og gårdbrukers alder. 1994. 1 000 kroner.

	Netto næringsinntekt	Lønnsinntekt	Kapitalinntekt	Overføringer	Samlet inntekt ¹
16-29 år	106	156	11	20	292
30-44 år	144	178	17	40	377
45-59 år	172	202	21	34	427
60 år og eldre	97	77	30	74	277
Alle	145	166	21	43	373

¹ Inklusive gjeldsrenter, se boks 3.
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 8. Samlet gjennomsnittlig husholdningsinntekt 1994 og husholdsstørrelse etter alder¹. Gårdbrukerhushold og hushold i Levekårsundersøkelsen 1995

Alder	Gårdbrukerhushold				Levekårsundersøkelsen 1995			
	Samlet inntekt ² 1 000 kr	Gjeldsrenter 1 000 kr	Husholdsstørrelse		Samlet inntekt ² 1 000 kr	Gjeldsrenter 1 000 kr	Husholdsstørrelse	
			Voksne	Barn			Voksne	Barn
16-29 år	292	34	2,1	0,7	355	27	2,3	0,7
30-44 år	377	39	2,2	1,6	417	37	2,0	1,4
45-59 år	427	36	2,6	0,5	446	32	2,3	0,4
60 år og eldre	277	10	2,0	0,1	231	6	1,7	0,0
Alle	373	32	2,3	0,8	365	26	2,1	0,7

¹ Gårdbrukers alder i gårdbrukerhushold, IO's alder i Levekårsundersøkelsen 1995.

² Samlet inntekt, inklusive gjeldsrenter.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Boks 3. Innteksdefinisjoner

Innteksdefinisjonene følger med enkelte mindre avvik konvensjonene i Inntekts- og formuesundersøkelsene 1994 og 1995. Det vises generelt til Pedersen (1997, 1998) for detaljert spesifisering. Avvikene skyldes at Selvangivelse - og Inntektsregisteret mangler enkelte opplysninger som kodes særskilt for utvalget til Inntekts- og formuesundersøkelsene.

Samlet inntekt: Sum av netto næringsinntekt, lønnsinntekt, kapitalinntekter (brutto) og overføringer.

Disponibel inntekt: Samlet inntekt fratrasket skatt og betalte gjeldsrenter (følger tidligere definisjon i Inntekts- og formuesundersøkelsene). I det nye inntektsregnskapet brukes inntekt etter skatt i den offisielle publiseringen av inntektsstatistikk for husholdningene (Epland 1998). Inntekt etter skatt består av samlet inntekt fratrasket utlignet skatt. Inntekt av egen bolig inngår ikke lenger i kapitalinntektene, og gjeldsrenter trekkes ikke fra samlet inntekt.

Kapitalinntekt (brutto): Inntekt av bolig + Renteinntekter + aksjeutbytte + andre kapitalinntekter (inklusive inntekt av hytte, landsted)

Overføringer: Ytelser fra folketrygden + tjenestepensjon, livrenter o.l., + bidrag o.l. + barnetrygd + bostøtte + stipend + forsørgerfradrag

Netto næringsinntekt: Avviker fra IFs begrep "Netto næringsinntekt før av- og nedskrivninger". (Inkluderer ikke av- og nedskrivninger som i IF-undersøkelsene hentes fra næringsoppgavene).

Netto næringsinntekt fra jordbruk (og andre næringer) 1994 (hentet fra 1996 koblingen fra Selvangivelsesregisteret 1994, jf. boks 1): De spesiferte næringsinntektene ble satt lik null for personer med negativ næringsinntekt (underskudd i næring), pga. av at underskudd i næring ikke var spesifisert etter næringstype.

over var rimelig godt fornøyd med husholdsinntekten som helhet, mens de i mye mindre grad var fornøyd med inntektene fra bruket (Løwe 1998 a og b, Lund, Løwe og Skrede 1998). Alt i alt ligger husholdsinntekten litt lavere i landbrukshusholdningene i aldersgruppene under 60 år, samtidig som husholdningene gjennomgående er litt større og gjennomsnittsnivået av betalte gjeldsrenter er litt høyere i landbruksbefolkningene enn i befolkningen som helhet. Alt i alt viser dette at forskjellene mellom landbrukshushold og andre hushold øker litt når vi gjennomfører sammenlikninger som tar hensyn til husholdsstørrelse og sammenheng, i hvert fall for husholdene i de midlere fasene av livsløpet. Vi viser også her til den nærmere drøftingen i den kommende rapporten fra inntektsanalysene for en grundigere analyse av betydningen av de ulike faktoren (Skrede og Løwe 2000 b).

I en bredere vurdering av materielle levekår er det imidlertid også andre forhold som det bør tas hensyn. Levekårsundersøkelsen viste at landbruksbefolkningen har en god boligstandard og at de bor romsligere enn befolkningen som helhet. Gårdbrukere som har overtatt gården med odelsrett, vil også normalt ha hatt fordelen av å få kjøpt gården med bolighus til en takst som vanligvis settes lavt i forhold til verdien av gården som landbrukseiendom lagt ut i et fritt salg. Vi har tidligere pekt på at omstillingen i norsk landbruk, med større innslag av mer ensidige og "enkle" driftsformer etter alt å dømme har gitt en ny generasjon med odelsrett og røtter større muligheter til både å kunne velge yrke utenfor landbruket og samtidig overta "fedrene gård og grunn" (Skrede og Løwe 2000 a).

Analysene av inntektsutviklingen i perioden 1989 - 1995 styrker bildet av et generasjonsskille mellom eldre og yngre gårdbrukere og deres ektefeller. Samlet sett har det vært en nedgang i den gjennomsnittlige pensjonsgivende inntekten fra jordbruket i perioden, både for gårdbrukere og for gårdbrukerpar som begge har pensjonsgivende inntekt fra bruket. En del av denne nedgangen skyldes at de eldste gårdbrukerne i datamaterialet er blitt pensjonister og har trappet ned arbeidsinnsatsen på bruket og i lønnsarbeidsmarkedet. En del av nedgangen har sammenheng med innføringen av delingsmodellen i 1992. Dette kompliserer sammenlikningsgrunnlaget over tid, spesielt siden datamaterialet tyder på at det er to ulike grupper av gårdbrukere som har liten pensjonsgivende inntekt i forhold til omfanget av næringsinntekten, på den ene siden gårdbrukere med relativt store bruk og på den andre siden gårdbrukere med relativt høy lønnsinntekt. Datamaterialet tyder ikke på at det har skjedd store omlegginger av driftsformene ved brukene som har vært drevet av de samme gårdbrukerne i hele perioden, men yngre gårdbrukere og deres ektefeller har lønnsarbeid utenfor bruket i mye større grad enn gårdbrukere i mellomgenerasjonen og deres ektefeller. Lønnsinntektene får økende betydning for husholdsinntekt for gårdbrukerne og deres ektefeller. I

snitt litt større enn gjennomsnittshusholdet i befolkningen som helhet. Dessuten er aldersfordelingen ulik for husholdene i landbruksbefolkningen og i befolkningen som helhet. Landbrukshusholdene følger gårdbrukers alder, mens aldersfordelingen for husholdene i befolkningen som helhet er basert på aldersfordelingen til dem som ble intervjuet i Levekårsundersøkelsen 1995. Grunnen til at landbrukshusholdene som helhet kommer litt bedre ut i 1994, er at de eldre husholdene i landbruksbefolkningen har markert høyere inntekt enn de eldre husholdene i Levekårsundersøkelsen 1995. Innslaget av en- persons hushold er høyere blant de eldre i Levekårsundersøkelsen 1995, og sannsynligvis er også gjennomsnittsalderen høyere.

Tabell 8 viser at gjennomsnittsnivået for husholdsinntektene i landbruksbefolkningen alt i alt ikke skiller seg særlig mye fra befolkningen som helhet. Intervjuundersøkelsen viste da også at gårdbrukerne jevnt

1994 kunne den gjennomsnittlige pensjonsgivende inntekten for gårdbrukerpar deles i tre like store deler. Den samlede personinntekt fra bruket for ektefellene under ett utgjorde en tredjedel, mens gjennomsnittlig lønnsinntekt for gårdbruker og for ektefellen utgjorde de to andre tredjedelene.

Samlet sett tyder dette på at inntekten fra gårdsdriften er preget av at den yngre delen landbruksbefolkningen i økende grad legger en dobbel strategi til grunn for tilpasningen mellom gårdsdrift og lønnsarbeidsmarked. Alt i alt illustrerer dette et grunnleggende spørsmålet i landbrukspolitikken: I hvor stor grad skal landbrukspolitikken prioritere gruppen av bønder som har bruket som eneste levevei og strukturendringer mot større enheter og mer driveverdige gårdbruk, og i hvor stor grad skal landbrukspolitiske støtteordninger ha en plass også for kombinasjonsbøndene? Dette er også et spørsmål om regulering og konsesjonsplikt for de små enhetene i dagens jordbruk: I hvor stor grad skal en opprettholde arealgrenser for odelsrett, bo og driveplikt for de små enhetene? Analysen av inntektsstrukturen viser at for store deler av landbruksbefolkningen har gårdsbruket nå større verdi som bolig og livsform enn som næringsdrift. På den andre siden er det grunn til å tro at kostnadene ved å overta disse enhetene i mange tilfeller vil bli atskillig større om arealgrensene for bo- og driveplikt blir satt høyere, spesielt i bynære og sentrale strøk av landet. Dette illustrerer at konfliktgrensene i landbrukspolitikken også berører tradisjon og rettigheter for den yngre slekten i norsk landbruksbefolkningen, og at spørsmålet om rekrutteringen til næringen er et av de sentrale spørsmålene i norsk landbrukspolitikk i dag.

Referanser

- Hill, B. (1996): Monitoring incomes of agricultural households within the EU's information system - new needs and new methods. *European Review of Agricultural Economics*, **23 -1**, 27-48
- Epland, J. (1998): Inntekt etter skatt. Revisjon av inntektsregnskapet i inntekts- og formuesundersøkelsen for husholdninger, Notater 98/43, Statistisk sentralbyrå.
- Lund, K.: *Inntektsfordelinga i den norske landbruksbefolkninga og fordelings-effektar av direkte støtteordningar*, Rapporter 98/19, Statistisk sentralbyrå.
- Lund K., T. Løwe og K. Skrede (1998): Inntektsfordeling og levekår i landbruket, *Økonomiske Analyser* 1998, 3, 3-14.
- Løwe, T. (1998a): Landbruksbefolkningens levekår: Ikke bare gøy på landet, *Samfunnsspeilet* 1998, 2, 2-9
- Løwe, T. (1998b): *Levekår i landbruket. En studie av landbruksbefolkningens levekår*. Rapporter 98/25, Statistisk sentralbyrå
- Noack, T. (1999): Familiemønstre mot slutten av et århundre. Kontinuitet og endring, *Samfunnsspeilet* 1999, 4, 28-35.
- NOU 1976:12: *Familiebeskatning*, Oslo: Akademika.
- NOU 1999:25: *Samboerne og samfunnet*, Oslo: Akademika.
- Sand, R. (1998): Investment, saving and intergenerational transfer of family farms: an empirical study of Norwegian farm households in 1976-1997. Foredrag ved forskerseminar i forskningsprogrammet *Levekår, utvikling og omstilling i landbruket*, Olavsgaard, 27.-28. april 1998.
- Pedersen, V. (1997): Inntekts- og formuesundersøkelsen 1994: Dokumentasjon, Notater 97/14, Statistisk sentralbyrå.
- Pedersen, V. (1998): Inntekts- og formuesundersøkelsen 1995: Dokumentasjon, Notater 98/11, Statistisk sentralbyrå.
- Skrede, K. (1984): Familieøkonomi og forsørgerlønn, *Tidsskrift for samfunnsforskning* bd. 25 : 359-388.
- Skrede, K. (1986): Gifte kvinner i arbeidslivet, Kapittel 5 i Alldén, L., Ramsøy, N. R. og Vaa, M. (red.): *Det norske samfunn III*, Gyldendal, Oslo : 145- 168.
- Skrede, K. (1994): "Kvinnens utdanning og yrkesliv" i Frønes, I. og A. Hompland (red): *Den nye barne- og familieboke*, Oslo: Universitetsforlaget, 67-79.
- Skrede, K. og T. Løwe (2000 a): Er det størrelsen det kommer an på? En analyse av gårdbrukeres inntektsstruktur, *Økonomiske analyser* 2000, 3, 16-29.
- Skrede, K og T. Løwe (2000 b): *Inntektsnivå og inntektsutvikling i landbruksbefolkningen 1989- 1995* (arbeidstittel), under utarbeidelse for publisering i serien Rapporter, Statistisk sentralbyrå.
- St.prp. 8(1992-1993): *Landbruk i utvikling*, Landbruksdepartementet, Oslo.
- St.meld. nr. 19(1999-2000): *Om norsk landbruk og matproduksjon*, Landbruksdepartementet, 1999.
- Statistisk sentralbyrå (1996): *Levekår i landbruksbefolkningen 1995*. Dokumentasjonsrapport fra Seksjon for intervjuundersøkelser.
- Thoresen, T.O. og K.O. Aarbu: Skattereformen og progressivitet i skattesystemet, *Økonomiske analyser*, 1995, 9, 31-37.

Høringsuttalelser

Innføring av bolignummer som en del av offisiell adresse- endring i forskriftene til delings- loven

Statistisk sentralbyrå (SSB) viser til departementets brev av 7. juli 2000, der det bes om eventuelle merknader til endringsforslagene for GAB-forskriften og forskriften for delingsloven.

SSB slutter fullt og helt opp om det alt vesentlige i endringsforslagene. Endringene er en klar forutsetning for å kunne gjennomføre en folke- og boligtel-
ling i 2001 etter planen.

De foreslåtte endringene er viktige også fordi de gir mulighet for etterleng-
tet løpende statistikk på viktige områ-
der. Vi er likevel usikre på om de nye
begrep (definisjoner) som innføres - og
som SSB støtter fullt ut - vil bli tilført
de aktuelle forskriftene på en fullgod
måte. SSB benytter derfor anledningen
til å komme med noen utfyllende mer-
knader og kommentarer, også av språk-
lig art.

Definisjoner

Vi finner at definisjonene i rammen (av bolig, leilighet, hybel og flerboligbygg) og sammenhengene mellom dem er godt beskrevet, men har et par språk-
lige merknader:

- I definisjonen av bolig bør innskud-
det "utenom kjøkkenet" sløyfes, etter-
som en bolig ikke behøver å ha noe
kjøkken.
- Tredje siste setning bør av språklig
årsak justeres til: "Bolig er et felles-
begrep for leilighet og hybel".

Begrep og sammenhenger gitt i ram-
men vil være svært sentrale i forskrif-
ter, arbeidsinstrukser og veiledninger.
Det går ikke fram av høringsdokumen-
tet hvordan en oversikt over begrep og
sammenhenger - særlig de nye - er
tenkt innarbeidet i forskriftene berørt i
denne høringen. SSB forutsetter at inn-
holdet i rammen tas inn på sentralt
sted i begge forskrifter.

Det bør vurderes om begrep som 'loka-
le' eller 'annet lokale', 'type lokale' og
'bygningssdel' bør tas med i rammen,
ettersom de benyttes i forskriften til
delingsloven.

GAB-forskriften

§ 1-2 må gi hjemmel til å kunne over-
føre til GAB-registeret de planlagte opp-
lysningene fra Folke- og boligtellingen

2001, samt de opplysningene som det i
Blankettutvalget er blitt enighet om
skal registreres i forbindelse med
byggesaksbehandlingen i alle nye
byggesaker fra og med januar 2001.

Opplysninger på bygningsnivå:
Kommunennummer
Bygningsnummer

Tiltakshavers navn og adresse (tidlige-
re byggherres navn og adresse)

Dato for igangsettingstillatelse og bygg
tatt i bruk

Bygningstype
Næringsgruppe
Heis
Antall boliger (fordelt på etasjer)
Bruksareal til bolig (fordelt på etasjer)
Bruksareal til annet enn bolig (fordelt
på etasjer)
Koordinater
Kobling til G- og A-registeret i systemet

Opplysninger på bolignivå:

Bolignummer
Boligareal
Antall bad
Antall WC
Antall rom
Kjøkkenkode
Energikilde
Oppvarmingsanlegg

At betegnelsen 'leilighetsnummer' er-
stattes av 'bolignummer' er en logisk til-
pasning, slik som bolig, leilighet og hy-
bel nå er definert. To andre merknader
til § 1-2:

- I teksten "- antall leiligheter og visse
data om den enkelte leilighet" under
'Bygningsregister' bør 'leiligheter' og
'leilighet' erstattes med henholdsvis
'boliger' og 'bolig', eventuelt med
'leiligheter og hybler' og 'leilighet/
hybel'.
- Under 'Adresseregister' bør vel
'menighet' erstattes av 'sokn', jf. gjel-
dende kirkelig inndeling.

Forskrift til delingsloven

Under punkt 14.5 er betegnelsen 'leilig-
het' skiftet ut med 'bolig'. Vi kan ikke
se at det ved å erstatte 'leilighet' med
'bolig' i punkt 14.5 presiseres at alle
typer boliger - både leiligheter og
hybler - skal kunne identifiseres, slik
det sies i høringsnotatet. Det er snarere
et klart behov for å synliggjøre akkurat
der at også hybler skal ha eget num-
mer. Selv om sammenhengene mellom

bolig, leilighet og hybel vil komme til å
framgå klart annet sted i forskriften (jf.
vår merknad under "Definisjoner"),
mener vi det bør presiseres også her,
slik at hybler ikke blir glemt. Det er hel-
ler ikke foreslått noen henvisning til de
aktuelle definisjonene. Hovedsaken er
at brukere (lesere) av aktuelle punkt
og paragrafer i de to forskriftene må
informeres tilstrekkelig om definisjoner
og sammenhenger i forhold til sitt
arbeid.

Idet vi finner skrivemåten med ordet
"eller" mindre presis i denne sammen-
hengen, foreslår vi at tredje ledd under
punkt 14.5. skal lyde:

- "I bygninger med flere atskilte boli-
ger(leiligheter, hybler)/andre loka-
ler skal det tildeles eget nummer til
hver bolig og hvert lokale (bolignum-
mer) etter regler gitt av Statens kart-
verk.
- I tråd med dette foreslår vi at den
nye setningen under punkt 15.4,
tredje ledd blir: "Hver enkelt bo-
lig(leilighet, hybel) skal tildeles
egen adresse."

*Eget husnummer til hybler med egen
ytre inngang?*

I kommentarene til punkt 15.9. sies det
at "Forslaget innebærer at det vil bli
opp til kommunen å bestemme om en
hybel med egen ytre inngang, f eks i en
sokkeletasje i en villa, skal tildeles eget
husnummer og merkes med husnum-
merskilt, eller bare skal tildeles bolig-
nummer og merkes med klistremerke
på innsiden av dørkarmen i henhold til
reglene for boliger i flerboligbygg."

I boligadresseprosjektet er det forutsatt
at alle boliger i flerboligbygg, medreg-
net hybler med egen ytre inngang skal
tildeles et bolignummer som tillegg til
den ordinære adressen. SSB ser det der-
for slik at en videreføring av dagens
praksis der denne type hybler og sok-
kelleiligheter ikke tildeles eget husnum-
mer, ikke bare bør anbefales overfor
kommunene, men være en klar hoved-
regel.

Uavhengig av boligadresseprosjektet
vil SSB peke på at en liberal adgang til
å tildele eget husnummer i tilfellene
nevnt ovenfor vil kunne være uheldig i
dersom den skulle resultere i omnum-
meringer. Slike omnummereringer
vil, i tillegg til ekstra ressursbehov, kun-
ne begrense muligheten til å oppdater-

te adresseregistre i takt. SSB har erfaring for at omnummereringer var ett av problemene med å holde adresseregisteret i Det sentrale personregister/folkeregister i takt med A-delen i GAB.

Boligmerking i flerboligbygg

I punkt 15.9, tredje ledd foreslås det en plikt for eier/fester av bolig i flerboligbygg til å merke boligen. SSB stiller spørsmål om denneplikten bør utvides til også å omfatte *bruker* av boligen. Da det for boligmerking, i motsetning til bygningsmerking, er behov for å få delvis tilgang til selve boligen, vil det nok for enkelte store boligeiere/borettslag kunne merføre praktiske vanskeligheter med gjennomføringen dersom ikke den enkelte bruker av boligen kan pålegges direkte i forskriften å foreta den fysiske plassering av boligmerket. Noen vil nok også kunne oppfatte det som ubehagelig at andre skal kunne påtvinge seg adgang til ens bolig for å montere et adressemerke. Uten sammenlikning for øvrig har en i forskrift om brannforebyggelse og brannsyn (FOR-1990-07-05-546) valgt å definere både eier og bruker som pliktsubjekt når det er gitt regler om montering av røykvarslere/slokkeutstyr i bolig.

At bolignummeret er kjent eller godt synlig for nye (og gamle) leieboere, er ikke minst viktig fordi bolignummer skal oppgis til folkeregisteret når flytting meldes. Manglende eller forsinkede/ufullstendige flyttemeldinger vil fortsatt være det svakeste punktet i informasjonsflyten til folkeregistreringen, med negative konsekvenser både for bostedsregistrering og statistikk.

Individbasert pleie- og omsorgsstatistikk (IPLOS) i KOSTRA

Vi viser til departementets høringsbrev 26. mai med vedlagt rapport. Statistisk sentralbyrå (SSB) har følgende merknader til de vurderinger og forslag som her er presentert:

Vi ser grunntrekkene i IPLOS (og tidligere i GERIX) som et i all hovedsak riktig grep for å fremskaffe et informasjonssystem som både er tilpasset sentrale og lokale myndigheters behov for styringsdata og statistiske hensyn (bl.a. datakvalitet). SSB har medvirket aktivt i arbeidsgruppen som har utarbeidet høringsrapporten, og vår hovedkommentar er at det som presenteres som forslag fra flertallet i gruppen, i hovedsak gjenspeiler SSBs syn.

I vår uttalelse tar vi utgangspunkt i de spørsmål Sosial- og helsedepartemen-

tet (SHD) stiller på side 4 og 5 i høringsbrevet:

1. Registrering av individuelle brukerbehov kontra enkle tellinger

SSB støtter forslaget om å erstatte brukeropplysningene i dagens summariske statistikk med data om hver enkelt mottakers behov og data om type/omfang av tjenestene som tildeles. Det har lenge vært klart at dagens tellinger ikke gir godt nok grunnlag hverken for politisk styring (vurderinger av behov, resurstildeling, kvalitet på tjenestene) eller statistiske sammenligninger mellom kommuner eller over tid. Både sektorens størrelse, kompleksitet, endringstakt og politiske prioritering gjør at dette er en utilfredsstillende situasjon.

Når det gjelder kompleksiteten har, som rapporten peker på, endringer i eldrebefolkningen de senere år økt variasjonen i pleietyngde innenfor denne hovedgruppen av mottakere. Samtidig har kommunene fått ansvar for tjenester til nye grupper (HVPU- og psykiatrisystemen), og dette har ytterligere økt brukergruppens heterogenitet. I tillegg er innholdet i tjenestene under stadig utvikling, med varierende takt i ulike kommuner. Alt dette tilsier behov for et statistikk-system som bedre fanger opp forskjeller og endringer i pleietyngde og brukersammensetning mellom kommunene.

Det er viktig at IPLOS gir en så klar identifikasjon av ulike brukergrupper som er påkrevet også på noe sikt, især for helseforvaltningens formål, jf. punkt 3 under.

2. Rapportering av individdata eller summariske data til SSB

Etter vårt syn bør kommunene rapportere individdata med fødselsdato og personnummer. Som rapporten peker på, gir dette de beste muligheter for kvalitetskontroll av data, for begrensninger av rapporteringsinnholdet (bl.a. sivilstand) og for analyser.

Når det gjelder berettigelsen av å kreve innrapportert individdata på enkelte statistikker, har Kontaktutvalget for helse- og sosialstatistikk sterkt argumentert for dette overfor Samordningsrådet for KOSTRA, og også fått støtte for at slik innsamling i en del tilfeller bør kunne gjøres. Innvendingene mot individdata har dels gått på oppgavebyrde, dels på personvern hensyn. Vedrørende oppgavebyrde vil rapportering av individdata i IPLOS ikke føre til merarbeid for kommunene i forhold til

summariske data fra kommunale brukerregistre, snarere tvert imot. Vi mener i den forbindelse at kommunene også bør pålegges å innrapportere data om personer som får avslag på sin søknad om pleie- og omsorgstjenester. Derigjennom får man et bedre grunnlag for å sammenligne kommuners prioriteringer og ressursbruk, uten vesentlig merarbeid for kommunene.

Sikkerhetsløsninger for rapportering av sensitive data

Rapporten omtaler (s. 25) det opplegg som finnes i KOSTRA for innsending av personsensitive data. For 1999 ble det gjennomført en test på linjeoverføring av krypterte sosialhjelps- og barnevernsdata. Testen var vellykket, og f.o.m 2000-rapporteringen legges det opp til at alle kommunene skal overføre disse dataene via linje til KOSTRAs mottakstjenester, slik det skjer for summariske data. Dette skjer innenfor rammer som er klarert med Datatilsynet, og samme rapporteringskanal vil også stå åpen for IPLOS. Nærmere enkeltheter om dette må likevel avklares med KOSTRA-prosjektet i SSB. Vi vil understreke at opplegget er kommet en god del videre siden IPLOS-rapporten ble skrevet. Vi antar at det styrker argumentasjonen til det flertallet i arbeidsgruppen som går inn for (kryptert) overføring av data til SSB med fødselsdato og personnummer. Vi er ellers enig i de vurderinger som gjøres av sikkerheten rundt et ev. sentralt register i SSB. Dette er helt parallellt til de registre SSB opererer på sammenlignbare felt (bl.a. sosialhjelp og barnevern), og i virkeligheten kan dette gi bedre personvern enn et anonymisert register (s. 33).

3. Forslag til variable

Når det gjelder de variablene som er foreslått inkludert i IPLOS, støtter vi den betydelige reduksjon som er gjort i forhold til GERIX. Vi mener reduksjonen er gjennomført uten at nytten av systemet er vesentlig rokket. Ved valg av variable er det viktig å tenke langsiktig, slik at fremtidige endringer i IPLOS kan holdes på et minimum, dette av hensyn til oppgavebyrden og edb-systemene sentralt og lokalt. Det må for øvrig også være et mål at behovet for tilleggsrapporteringer/spesialundersøkelser utenfor IPLOS minimaliseres. Ikke minst må IPLOS gi nødvendig identifikasjon av de undergrupper av brukere som det er et forvaltningsmessig behov for å følge særskilt, slik som psykisk utviklingshemmede og personer med psykiske lidelser, slik at spesialundersøkelser så langt som mulig unngås. I rapporten understre-

kes da også disse prinsippene, og det må forutsettes at de forslag til variable som arbeidsgruppen har stilt seg bak, og de elementer som skal endelig fastsettes etter en utprøvningsfase (se nedenfor), er vel gjennomtenkt fra de aktuelle brukernes side i så måte.

Under analyser av GERIX-data har SSB funnet en signifikant forskjell mellom ytelser og klientenes bosted i tett-bygd/spredtbygd strøk. Dette kjenne-tegnet er ikke tatt med i forslaget til IPLOS-variable. Opplysninger om bostedsstrøk vil være overflødig dersom vi har full personidentifikasjon i registret. I så fall vil slike opplysninger kunne kobles til registret i SSB. Dersom IPLOS derimot ikke blir rapportert med fullstendig identifikasjon (fødselsnummer), vil SSB foreslå at bostedsstrøktas med som kjennetegn i registret.

Utpøving av variable for funksjonsnivå
Vi støtter sterkt forslaget om utpøving av variable for funksjonsnivå og for helseproblem/diagnose i et utvalg kommuner før iverksetting av IPLOS. Forsøket må legges opp slik at ikke bare en "elite" av kommuner deltar. Erfaringsmessig er det ved omlegging av rapporteringer et stort problem å motivere og sikre kvalitativt god rapportering i mange kommuner. Antagelig bør man, som i KOSTRA, motivere kommunene gjennom løfter om bedre og mer relevant statistikk, og bedre styringsdata. Statlig assistanse i utviklingen av et utvidet "GERIX-kommune" er i den forbindelse viktig, det samme er IPLOSs kobling til RAI.

Definisjoner av variable

Variabeldefinisjoner som er slik at de både dekker databrukernes (især helseforvaltningens) behov og samtidig sikrer entydig rapportering, blir sentralt. Den økte oppmerksomhet om kommunale forskjeller som bl.a. KOSTRA fanger opp og også forsterker, gjør entydige definisjoner og opplæring i registrering enda viktigere enn før. Erfaringene fra GERIX viser at kommunale forskjeller i flere tilfeller er blitt tolket videre enn tallkvaliteten har gitt grunnlag for. I presentasjonen av tall fra IPLOS blir det viktig å understreke de utilsiktede forholdene som kan ligge bak forskjeller mellom kommunene, ikke minst at helt sentrale variable vil måtte fastsettes på grunnlag av tjenestetøyrens skjønn, jf. bl.a. rapportens side 19.

Arbeidsgruppen har ut fra tid og ressurser ikke funnet å kunne prioritere arbeidet med definisjoner, jf. side 98. Vi er enig i at dette arbeidet bør knyttes til

en egen faggruppe (s. 100). Denne oppgaven blir alt for omfattende og spesialisert for den ordinære KOSTRA-arbeidsgruppen for pleie- og omsorgsstatistikk.

I rapporten understrekes at man tar sikte på én årlig dataoverføring fra kommunene til Statistisk sentralbyrå. Under punkt 3.3.3 og 5.7.3 sies det at det skal fremgå hvilke endringer som er blitt registrert i løpet av året, både når det gjelder vurderingen av mot-takernes behov og vedtak om tjenestetilbud. Dette kan innebære registreringer ut over det som under punkt 4.7 er kalt "brukerbevegelser". SSB gjør oppmerksom på at registreringene som er foreslått i punkt 4.7, innebærer at man kan følge en persons status på mottatte tjenester fra år til år. Man kan derimot ikke følge alle endringer av mottatte tjenester i løpet av året med unntak av korttidsopphold i institusjon.

Data om tjenesteyting til den enkelte bruker

I rapporten knyttes en del kommentarer til behovet for å utvikle personell- og utgiftsstatistikk som kan supplere IPLOSs brukerdata. Med hensyn til personell, pekes det spesielt på behovet for mer spesifiserte data om kommunenes innsats innen *rehabilitering*. Vi vil i den forbindelse vise til vårt brev til SHD 11. mai 2000, der vi peker på ulike mulige strategier for å fremskaffe slik statistikk innenfor KOSTRA. Om-talen av dagens registreringer på dette feltet er for øvrig ikke helt dekkende (side 71 i rapporten). Betegnelsen "rehabilitering" om KOSTRA's funksjon 241 er av enkelte blitt misforstått tilten at dette også skulle omfatte personell og utgifter til rehabilitering i eldreinstitusjoner. Dette er ikke korrekt, og blir for 2000 søkt motvirket gjennom klarere definisjon av KOSTRA-funksjonene. Derimot blir, som også IPLOS-rapporten sier, fysioterapeuter i hjemmetjenester registrert under funksjon 241 (og ikke 254), fordi dette antas å være vanskelig å skille fra ordinær fysikalsk behandling utenfor hjemmet. Jf. i den forbindelse rapport 30.6.00 fra arbeidsgruppen for kommunehelsetjenesten til Samordningsrådet for KOSTRA. Når det gjelder ergoterapeuter, skal derimot aktuelle timeverk fordeles fullt ut på "rett" funksjon, og ikke samles på funksjon 241.

Rapporten berører kort (s. 63) valget mellom å registrere "planlagt tid i henhold til vedtak" og "faktisk medgått tid". Uten nærmere diskusjon anbefales førstnevnte alternativ, for øvrig overensstemmende med GERIX. Til tider er

det blitt innvendt mot GERIX at det antall timer brukere faktisk får, kan være lavere enn det planlagte, og at systemet derfor overvurderer behovsdekningen. Man bør vurdere denne innvendingen og om det ev. tilsier en utvalgsundersøkelse for å kartlegge omfanget. Uansett er vi, for å unngå tilleggsregistreringer for kommunene, enig i rapportens anbefaling på dette punktet.

Vi er noe i tvil om det prinsippet som legges til grunn i punkt 6.1.4 for registrering av tid medgått når flere brukere betjenes samtidig. Som rapporten peker på, skaper dette diskrepans mellom tjeneste- og personelldata. Det blir vanskelig å sammenligne tjenestetilbudet i ulike kommuner med forskjellig organisering, eller forskjellig sammensetning av brukere på ulike typer av hushold. En kommune vil tilsynelatende få høy produksjon av hjemmetjenester dersom den satser på boformer som gjør at flere brukere kan betjenes samtidig. Vi vil også påpeke at en tjeneste som ytes til flere brukere samtidig, ikke nødvendigvis er sammenlignbar med en tjeneste som blir ytt bare til en bruker. Vi ser likevel at det foreslåtte opplegget i hovedsak sikrer korrekte data på brukernivå, og at man unngår å pålegge kommunen å regne ut fordelt tidsbruk. Alt i alt kan vi derfor slutte oss til punkt 6.1.4.

Annet

Rapporten peker videre på behov for bedre data om tjenestenes kvalitet (s. 26) og betydningen av koblingen til RAI. Selv om IPLOS-data i utgangspunktet bare inneholder "kvantitative" data, er det viktig, som rapporten for så vidt peker på, å ikke undervurdere de indikasjoner på tjenestenes kvalitet som kan leses ut av systemet uten å forutsette tilgang til ytterligere data fra eksterne kilder som RAI.

Vedr. bruk av utgiftsdata fra KOSTRA (s. 20) vil vi minne om at det ikke bare vil foreligge ett utgiftstall per KOSTRA-funksjon, men også data spesifisert etter 'art'. Dette innebærer at man for hver funksjon vil kunne sammenligne f.eks. lønn til fast ansatte, lønn til vikarer og brukerbetaling mellom kommunene.

Utredningen går ikke nærmere inn på ev. følger for datakvaliteten av privatisering/konkurranseutsetting av tjenester. I prinsippet har kommunen ansvaret for å fastsette mengde og type tjenester som skal ytes, selv om det overlates til private å yte tjenestene. Også i slike tilfeller er antakelig første gangs registrering av vurdering og til-

deling av tjenester uproblematisk. Det må imidlertid vurderes hvordan man ved slik organisering kan få fanget opp endringer i brukerforholdene slik IPLOS tar sikte på.

4. Innføringsperiode og kostnader

Mht innføringsperiode og kostnader ved gjennomføringen, virker rapportens vurderinger så langt vi kan bedømme det rimelige. Vi er enig i at det legges opp til en skrittvis innføring av IPLOS. Det er viktig ikke å undervurdere kostnader ved opplæring (jf. s. 44) og ved IT-tilrettelegging i kommunene. Her blir det av betydning å ha et realistisk bilde av hvilke ressurser kommunene selv kan forventes å gå inn med, et forhold som ofte overvurderes. Erfaringene fra GERIX viser at det både innholdsmessig og teknisk må legges ned betydelige ressurser i hver enkelt deltakerkommune for å nå et tilfredsstillende resultat, og foreløpig er det bare resultater fra "frivillige" kommuner vi har sett. Disse erfaringene bekreftes også av KOSTRA.

Når det gjelder de kommentarer som knyttes til SSBs rolle ved en ev. innføring av IPLOS og finansieringen av denne, er vi for øvrig enig i rapportens vurderinger.

5. Lovgrunnlaget for IPLOS

I rapportens punkt 7.1.3 antydes det at statistikkloven § 2-2 kan benyttes for å pålegge personer som ikke er helsepersonell å innrapportere opplysninger til det kommunale registeret. Retten til å pålegge opplysningsplikt etter statistikklovens § 2-2 er tillagt Statistisk sentralbyrå, jf. kgl. res av 16. juni 1989 og delegasjon fra Finansdepartementet av 13. februar 1990. Bestemmelsen benyttes utelukkende til innrapportering av opplysninger til statistiske registre i SSB som grunnlag for offisiell statistikk, og bestemmelsen vil ikke kunne benyttes til innrapportering av opplysninger til kommunale registre.

Ny dødsattest

Som driftsansvarlig for Dødsårsaksregisteret og med ansvaret for den offisielle dødsårsaksstatistikken er SSB tilfreds med at Helsetilsynet har fått foretatt en gjennomgang av skjema for legemelding om dødsfall/ melding om unaturlig dødsfall - Skjema IK-1025. SSB vil støtte alle forslag som kan bidra til en bedre og mer komplett dødsårsaksstatistikk. Vi kan imidlertid ikke støtte de av utvalgets forslag vi mener trekker i motsatt retning.

Foreslåtte tiltak som kan bidra til en bedre dødsårsaksstatistikk er bedre opplæring av legene i diagnostisering av dødsårsaker og utfylling av dødsmeldinger, samt tiltakene som er foreslått for å styrke kompetansen i ansvarlig institusjon for Dødsårsaksregisteret (SSB).

Dødsårsaksregisteret får allerede i dag resultater av de rettslige obduksjonene. Hvis hjemmelsgrunnlaget for dette er mangelfullt, støtter SSB tiltak for å bringe dette i orden. SSB vil også støtte at kommunelege på bostedet får formell hjemmel til å motta dødsmeldinger for bosatte død i andre kommuner, noe som er praktisert over lengre tid.

SSB støtter også utvalgets forslag om at statistisk informasjon med medisinsk dødsårsak over kommuners døde baseres på data fra Dødsårsaksregisteret i anonymisert form. Statistikk basert på samme kilde gir også bedre muligheter for sammenlikninger, og nasjonale referansedata kan fremskaffes til sammenlikninger i epidemiologiske undersøkelser. Det skulle derfor ikke være nødvendig å opprette lokale dødsårsaksregistre.

Til punktene som er nevnt spesielt i høringsbrevet har SSB følgende kommentarer:

Forsendelse av skjema

Utvalget foreslår endringer i forsendelsesveien for dødsmeldingene. Kort oppsummert er utvalgets forslag:

- Legen som fyller ut dødsmeldingen skal ha ansvaret for å sende den til kommunelegen på dødsstedet. I dag skal pårørende (i praksis som oftest begravellesbyrået) levere dødsmeldingen til lensmann/ skifterett. I det nye forslaget er pårørende (begravellesbyrå) pålagt å varsle lensmann/ skifterett muntlig.
- Kommunelegen skal sende sivil døds melding til lensmann/skifteretten på dødsstedet. I dag er det skifterett/lensmann som sender legemeldingen til kommunelegen.
- Kommunelegen på dødsstedet skal sende døds meldingen videre til Dødsårsaksregisteret. Dette er ingen endring fra eksisterende rutine.
- Kommunelegen på dødsstedet skal sende en kopi av døds meldingen til kommunelegen i avdødes bostedskommune. Slik utveksling av informasjon forekommer også ofte i dag, enten med kopi av originalskjema eller med skjema IK-1028.
- Skjemasettet får en egen kopi som sendes avdødes faste lege. Tilsvarende ordning eksisterer ikke i dag.

Forsendelsesveien slik den er i dag fungerer meget tilfredsstillende. Det bør derfor foreligge tungtveiende grunner hvis denne skal endres. At skjema går via skifteretten fungerer som en kvalitets sikring for å sikre kompletthet. Melding om dødsfall til skifteretten og meldinger sendt derfra har praktiske og økonomiske konsekvenser for de etterlatte. Dødsårsaksregisteret må årlig *purre kommunelegene* på 5-600 døds meldinger over dødsfall som er meldt folke registerne via skifteretten. I Sverige har det nylig blitt innført en enkel forsendelsesvei direkte fra lege til Statistiska Centralbyråen. Denne forenklingen har resultert i at antall *manglende meldinger* har økt fra 20 til 400 per år. At legen som fyller ut døds meldingen nå gis ansvaret med å videresende den kan også gi økt risiko for meldings svikt. En travelt opptatt legevaktslege vil åpenbart ha mindre fokus på slike oppgaver enn en skifterett som har slike oppgaver som en del av sine rutiner.

Utvalget påpeker at dagens system med at lensmann og skifterett rutinemessig mottar den medisinske meldingen er i strid med personvern hensyn og taushetsplikten. Dette er en ordning som er vedtatt av offentlig myndighet og som har pågått i svært mange år. I stedet for å lage en ny ordning som medfører usikkerhet, kan en alternativt tenke seg at det skaffes nødvendig hjemmel for at lensmann/skifteretten kan motta slike data.

Utvalgets forslag med et skjemasett med fem eksemplarer lar seg neppe kombinere med at det første eksemplaret, som skal sendes Dødsårsaksregisteret, må ha en papirkvalitet som kreves for scanning. Skifteretten er tiltenkt den fjerde kopien i skjemasettet. Erfaringsmessig blir denne kopien dårlig lesbar, noe som kan føre til feil opplysninger som f.eks. feil dødsdato i folke registeret.

SSB er skeptisk til utvalgets forslag om at pasientens faste lege rutinemessig skal motta gjenpart av døds meldingen. Spredning av sensitive opplysninger uten at de er bestilt av mottaker kan i seg selv føre til en utvanning av person vernet. Det er også uklart hvem som skal gi opplysning om hvem som er den faste legen og i så fall skal ha opplysningene.

Leger som ønsker å utføre epidemiologiske undersøkelser på sitt pasientmateriale kan i dag få tilgang til døds årsaksdata fra Dødsårsaksregisteret etter fastlagte prosedyrer (ref. artikkel i

Legetidsskriftet nr. 6/2000. Dødsårsaksregisteret og forskning).

SSB er enig med utvalget i at det er ønskelig at kommunelegen tar et større ansvar i kvalitetssikringen i utfyllingen av dødsmeldingene. Hvis kommunelegen har behov for kontakt med pasientens faste lege i den forbindelse, kan dette tas opp etter behov i hvert enkelt tilfelle.

Forslag til nytt skjema

Som nevnt over er det neppe mulig å satse på at fem eksemplarer av skjemaet skal fylles ut i en og samme operasjon. Hvis dette opplegget skal beholdes, kommer en nok ikke utenom at utfylleren må fylle ut skjema i flere omganger. Et alternativ er at A2 og A3 sløyfes, og at det brukes kopier av A1 når det er behov for å melde fra til politi eller andre.

Opplysning om århundre går fram av fødselsnummeret og kan derfor sløyfes som eget felt på skjema. Ekteskapelig status i Dødsårsaksregisteret hentes fra Det sentrale folkeregisteret og er derfor ikke nødvendig for Dødsårsaksregisteret og folkeregisteret. Hvis det av andre grunner er ønskelig å beholde feltet, trengs det en opprydning i formell ekteskapelig status og faktisk samlivsstatus. Samboerskap kan i alle fall ikke komme i samme kategori som "partnerskap" som er en juridisk pakt inngått mellom to personer av samme kjønn.

Spørsmålene om ulykke må formes på en slik måte at det kan lages statistikk over dødsulykker etter ulykkestype. Det er utarbeidet et forslag til slik inndeling som bygger på registrering av skadested og aktivitet i ulykkesøyeblikket (SYNAPS - System for nasjonal personskadestatistikk). Dette systemet er omtalt som faktagrunnlag i handlingsplanen 1997-2002 for forebygging av ulykker i hjem, skole og fritid fra Sosial- og helsedepartementet. Både nåværende skjema og det nye foreslåtte skjemaet er ikke fullstendig nok til å få den nødvendige informasjonen. En utvidelse av rubrikkene for skadested til fire kategorier og innføring av fire kategorier for aktivitet til erstatning for det som nå kalles "yrkesulykke" vil langt på vei tilfredsstille kravene gitt i SYNAPS-forslaget. Under "skadested" innføres kategoriene:

- I/ved hjemmet (som før)
- Offentlig gate/vei
- Sykehjem/aldershjem
- Annet

Under "aktivitet" innføres kategoriene:

- Inntektsgivende arbeid
- Utdanning (også skoleidrett)
- (Annen) idrett, trening, mosjon
- Annet

Det er uklart hva som er hensikten med feltet "Usikker diagnose: sett kryss". En slik opplysning har ingen nytteverdi for dødsårsakskodingen. Det er heller ikke sannsynlig at den bidrar til en mer samvittighetsfull utfylling av skjemaet, kanskje heller tvert imot.

En del spørsmål om unaturlige dødsfall foreslås gitt ved å kode et tall fra ei liste i stedet for å bruke avkrysningsbokser. Disse kategoriene er ikke gjensidig utelukkende. Det er derfor ikke tilstrekkelig å kode et enkelt tall fra denne lista slik det ser ut til å være lagt opp til.

På utkastet til nytt skjema er det foreslått både oppgående og nedgående piler for beskrivelse av de ulike forhold som har ledet til døden. Disse pilene finnes ikke i WHO's anbefalinger, men flere land har tatt i bruk de oppadgående pilene. De nedadgående pilene synes ikke å ha noen verdi, og bør sløyfes.

Pilottestingen som er nevnt i høringsbrevet bør ikke gjennomføres før viktige innvendinger mot skjemaet er rettet opp. Dette gjelder særlig spørsmålene om skade og ulykke.

Rettledning på skjema

Ved dødfødsel brukes melding om fødsel og ikke døds melding. Arbeidsgruppen oppgir at det forekommer feilbruk her ved at det også fylles ut døds melding ved dødfødsler. Vi er i tvil om denne misforståelsen er så utbredt at det forsvaret et eget punkt i rettledningen.

NOU 2000:24 – Et sårbart samfunn

Generelt

Ovennevnte NOU er meget omfattende. Flere av de områder som er behandlet i NOU-en er lite relevant for Statistisk sentralbyrå isolert sett. Dette reduserer imidlertid ikke viktigheten i de områdene som innstillingen omhandler. SSB gir sin tilslutning til hovedbudskapet i innstillingen som er at sikkerhets- og beredskapsarbeidet må samordnes bedre og gis mer politisk tyngde og oppmerksomhet.

Sikkerhet for SSBs vedkommende er først og fremst rettet mot å hindre at uvedkommende får adgang til våre datasystemer og informasjon, og dermed kunne skade våre og nasjonale sikkerhetsinteresser. Vi prioriterer der-

for arbeidet med å sikre selve data-systemene og informasjonens konfidensialitet, integritet og tilgjengelighet.

For å kunne utføre de oppgaver som SSB er pålagt er vi totalt avhengig av tillit. Vi er derfor svært sårbare for undergraving i f.eks. form av usanne rykter og påstander. I innstillingen synes dette forholdet lite hensyn tatt.

De organisatoriske forslag

I innstillingen foreslås det et eget departement som skal ha samfunns-sikkerhet og beredskap som hovedoppgave. Det forutsettes at flere av de organer som i dag har disse oppgavene nedlegges i sin nåværende form og underlegges dette nye departementet. Opprettelsen av et slikt departement må ikke frata de øvrige statsråders og den enkelte virksomhetsleders ansvar for sikkerhets- og beredskapsarbeidet.

SSB ser dagens ordning av tilsynsoppgavene hvor et departement har overordnet ansvar både overfor den virksomhet som skal kontrolleres og det tilsynet som skal utføre kontrollen som uheldig. All tilsynsvirksomhet bør derfor legges til ett departement, eventuelt det nye foreslåtte. En reduksjon i antall tilsynsmuligheter vil etter SSBs mening klargjøre roller og bedre synliggjøre beslutningsveiene. I tillegg vil det kunne være ressursparende. Det bør foretas en gjennomgang av de enkelte tilsynsorganers oppgaver med henblikk på å slå sammen tilsyn hvor oppgavene på mange områder er like. Dette gjelder innenfor alle departementer.

Det er viktig at Nasjonal sikkerhetsmyndighet (NSM) skilles ut fra Forsvarssjefens ansvarsområde. Med dagens ordning oppfattes ofte forebyggende sikkerhetstjenesten som en oppgave som kun angår Forsvarets interesser. Med den teknologiske utvikling som skjer i dag med internasjonalisering og nedbygging av grenser synes trusselen mot den sivile delen av forvaltningen og næringslivet å være større enn den rent militære trusselen. Dette bør synliggjøres i den organiseringen av sikkerhetstjenesten som vedtas.

Øvrige forslag

Flere av de øvrige forslag som er fremmet i innstilling vil i liten grad berøre SSBs organisering og ansvarsområde.

SSB kan imidlertid medvirke ved utarbeidelse av statistikk og analyser som er relevante for sikkerhets- og beredskapsarbeidet. SSB har både kompetanse og den nødvendige tillit innenfor forvaltning og næringsliv for konfidensiell

behandling av informasjon som tilflyter byrådet.

Fylkesdelplan for SMAT (Samordnet Areal-, Miljø- og Transportplan) i 13 by- og tettsteder i Hamarregionen

SSB tar høringsutkastet til orientering.

SSB vil imidlertid vektlegge betydningen av at begrepet tettsted blir brukt på en ensartet måte. I SSB er tettsted definert på følgende måte: For at en hussamling skal regnes som et tettsted, må det bo minst 200 personer der, og avstanden mellom husene må normalt ikke overstige 50 meter (200 meter for noen bygningstyper). Tettstedene avgrenses uavhengig av grunnkretsinnstillingen, og kan gå på tvers av kommuneinndelingen.

SSB bruker ikke begrepet by som enhet i offisiell statistikk. Skal SSB lage statistikk om urbane forhold eller skille mellom tettbygde- og spredtbygde strøk brukes enheten tettsted. Tettsted regnes som en viktig enhet for miljøfaglige, økonomiske og demografiske studier av både små og store urbane områder.

SSB publiserer nå både befolkningsstatistikk og arealstatistikk for tettsteder. Formålet med arealbruksstatistikk for tettsteder er å overvåke utviklingen av tettstedene i forhold til nasjonale mål knyttet til næringsutvikling, boligbygging og miljø. Arealstatistikken kan være en kilde til kunnskapsgrunnlag også i mer regionalt og lokalt planarbeid. Det finnes dermed gode tettstedsdata som kan nyttes til å kontrollere oppnådde resultat ved lokal oppfølging av fylkesdelplanen.

Forskningspublikasjoner

Nye utgivelser

Rapporter

Trude Lappegård:

Mellom to kulturer. Fruktbarhetsmønstre blant innvandrerkvinner i Norge

Rapporter 2000/25, 2000. 54 sider. ISBN 82-537-4839-6

Denne rapporten presenterer registerbaserte analyser av fruktbarheten til innvandrerkvinner bosatt i Norge per 1. januar 1999. Rapporten er en del av prosjektet "Registerbaserte analyser av fruktbarheten i Norge" som ble satt i gang av Seksjon for demografi og levekårsforskning i Statistisk sentralbyrå i 1997. De registerbaserte dataene er hentet fra fødselshistoriefilen som er basert på opplysninger fra Det sentrale folkeregister. Fødselshistoriefilen gir tilnærmet komplette fødselshistorier for kvinner født etter 1935. Rapporten viser for det første at det er store variasjoner i fruktbarheten mellom ulike grupper blant innvandrerkvinner i Norge. For det andre viser den hvilke forhold som påvirker innvandrerkvinneres fruktbarhet og hvordan fruktbarheten endres over tid. Dette blir gjort både gjennom analyser hvor en sammenligner kvinner som innvandret til Norge mens de var i fruktbar alder, og ved å sammenligne andre generasjonsinnvandrere og kvinner som innvandret som helt små med kvinner uten innvandrerbakgrunn. Hovedtendensen er at det skjer en tilnærming i fruktbarheten mot norsk fruktbarhetsmønster i alle innvandrergrupper etter som botid i Norge øker, men at det er variasjoner i hvilket tempo dette skjer. Videre ser andre-generasjonsinnvandrere ut til å ligne mer på den øvrige befolkningen i Norge, enn på de som innvandret som voksne.

Discussion Papers

Andreas Benedictow:

An Econometric Analysis of Exports of Metals: Product Differentiation and Limited Output Capacity

DP no. 287, 2000. Sidetall 23.

A framework based on product differentiation and limited output capacity is established as a foundation for modelling Norwegian exports of prima-

ry metals: Producers of metals are exposed to economic cycles, which lead to changes in the capacity utilisation. When output capacity is available, the price is set by the supply side and export is then given from the demand side. In periods with full capacity utilisation, export is constrained from the supply side and we are not able to identify the demand curve. Using data on capacity utilisation, supply and demand variables in an export-equation are weighted in accordance to the development in economic cycles. We estimate long-run solutions including foreign demand, relative prices and capital stock.

Finn Roar Aune, Torstein Bye and Tor Arnt Johnsen:

Gas power generation in Norway: Good or bad for the climate? (Revised version)

DP no. 286, 2000. Sidetall 37.

Norway has abundant gas resources in the North Sea. The Norwegian gas production accounts for 2 percent of the world production and 17 percent of the European gas production. Despite huge gas production and resources, gas is not used for electricity generation in Norway. Excess capacity, cheap hydropower, low electricity prices and political restrictions have prevented gas based power generation in Norway. Lately, import of electric power from neighboring countries with fossil fuel based power systems has led industry spokesmen and various politicians to propose building of several gas power plants in Norway. Electric self-sufficiency, domestic natural gas utilization and environmental benefits through reduced coal power generation abroad are used as arguments to support construction of gas power plants in Norway.

Several industrial groups have applied for concession to build natural gas fired power stations. Initially, the Norwegian Pollution Control Authority (SFT) denied emissions concession referring to Norwegian obligations under the Kyoto protocol. In March 2000, however, a majority in parliament voted against the SFT-decision and advised the Government to issue concession. The core argument from both

sides was the environmental impacts from gas power generation in Norway. SFT argued that increased power generation would lead to lower energy prices and thereby higher energy consumption and more pollution. The view of the majority of Parliament was that Norwegian gas power will replace coal power generation in Denmark and Germany and thus give lower total climate gas emissions since coal based power results in much higher emissions per unit of energy than gas power does.

The Nordic electricity system and market is very complex and therefore energy policy measures may result in numerous different impacts and repercussions. Therefore, we carry out a number of model simulations to analyze the impacts from introduction of Norwegian gas power generation into this market. We apply an equilibrium model for the Nordic electricity market. In order to describe important intra-year supply-side technology and fuel substitution, the Normod-T model has a detailed time-resolution. Our calculations show that none of the two views are completely right. The aggregate effect on climate emissions from producing gas power in Norway may be positive or negative, and depends heavily on the assumptions made.

Reprints

Hilde Christiane Bjørnland:

The dynamic effects of aggregate demand, supply and oil price shocks - A comparative study

Reprints no. 170, 2000. Sidetall 30.

Reprint from The Manchester School, Vol. 68, No. 5, 2000.

Documents

Hilde Christiane Bjørnland:

VAR Models in Macroeconomic Research

Documents 2000/14, 2000. Sidetall 29.

Tidligere utgivelser

Statistiske analyser

Naturressurser og miljø 2000. **SA 34, 2000**

Naturressurser og miljø 1999. **SA 29, 1999.**

Julie Aslaksen, Erik Fjærli, Jon Epland, Elsa Kirkpatrick (red.):
Inntekt, skatt og overføringer 1999. **SA 28, 1999.**

Sosiale og økonomiske studier

Torstein Bye, Michael Hoel og Steinar Strøm:
Et effektivt kraftmarked – konsekvenser for kraftkrevende næringer og regioner. **SØS 102, 1999.**

Rapporter

Marius Torsvik:
Etterspørsel og utgifter til pleie og omsorg. **Rapporter 2000/21.**

Andreas Benedictow:
Inntektsforholdene i landbruket: 1992-1997. **Rapporter 2000/14.**

Torbjørn Hægeland og Jarle Møen:
Betydningen av høyere utdanning og akademisk forskning for økonomisk vekst. En oversikt over teori og empiri. **Rapporter 2000/10.**

Håvard Hungnes:
Beregning av årsrelasjoner på grunnlag av økonometriske kvartalsrelasjoner. **Rapporter 2000/9.**

Ådne Cappelen and Robin Choudhury:
The Future of the Saudi Arabian Economy. Possible Effects on the World Oil Market. **Rapporter 2000/7.**

Bjørn E. Naug:
Importandelene for industrivarer: En økonometrisk analyse på norske data. **Rapporter 2000/6.**

Audun Langørger:
En analyse av kommunenes hjelp til mottakere av hjemmetjenester. **Rapporter 2000/3.**

Annegrete Bruvoll og Karin Ibenholt:
Framskrivning av avfalls-mengder og miljøbelastninger knyttet til sluttbehandling av avfall. **Rapporter 1999/32.**

Brita Bye, Erling Holmøy og Birger Strøm:
Virkninger på samfunns-økonomisk effektivitet av en flat skattereform: Betydningen av generelle likevekts-effekter. **Rapporter 99/26.**

Torbjørn Eika og Knut Mowm:
Aktivitetsregulering eller stabil valutakurs: Om penge-politikkens rolle i den norske oljeøkonomien. **Rapporter 99/23.**

Torstein Bye, Jan Larsson og Øystein Døhl:
Klimagasskvoter i kraftintensive næringer. Konsekvenser for utslipp av klimagasser, produksjon og sysselsetting. **Rapporter 99/24.**

Ann Christin Bøeng og Runa Nesbakken:
Energibruk til stasjonære og mobile formål per husholdning 1993, 1994 og 1995. Gjennomsnittstall basert på forbruksundersøkelsen. **Rapporter 99/22.**

Andreas Benedictow:
Norsk eksport av metaller. **Rapporter 99/17.**

Jørn-Arne Jørgensen, Birger Strøm og Turid Åvitsland:
Effektive satser for næringsstøtte 1996. **Rapporter 99/14.**

Hege Medin:
Valg av måleenhet i verdsetting av miljøgoder. Empiriske eksempler. - **Rapporter 99/9.**

Bente Halvorsen, Bodil M. Larsen og Runa Nesbakken:
Energibruk i husholdningene 1974 – 1995. En dokumentasjon av mikrodata etablert for økonometriske formål innenfor prosjektet "Fleksibel energibruk i husholdningene". **Rapporter 99/8.**

Knut Einar Rosendahl:
Vurdering av skadefunksjonsmetoden til bruk på vegprosjekt – en case-studie. **Rapporter 99/5.**

Pål Boug:
Modellering av faktoretterterspørsel i norske næringer. **Rapporter 99/3.**

Anett C. Hansen:
Framskrivning av støybelastning fra veitrafikk. **Rapporter 99/1.**

Discussion Papers

Erik Fjærli and Rolf Aaberge:
Tax Reforms, Dividend Policy and Trends in Income Inequality: Empirical Evidence based on Norwegian Data. **DP no. 284, 2000.**

Pål Boug, Ådne Cappelen and Anders R. Swensen:
Expectations in Export Price Formation. Tests using Cointegrated VAR Models. **DP no. 283, 2000.**

Mari Rege:
Networking Strategy: Cooperate Today in Order to Meet a Cooperator Tomorrow. **DP no. 282, 2000.**

Lars Lindholt:
On Natural Resource Rent and the Wealth of a Nation. A Study Based on National Accounts in Norway 1930-95. **DP no. 281, 2000.**

Morten Søberg:
Imperfect competition, sequential auctions, and emissions trading: An experimental evaluation. **DP no. 280, 2000.**

Karine Nyborg and Mari Rege:
The Evolution of Considerate Smoking Behavior. **DP no. 279, 2000.**

Julie Aslaksen and Kjell Arne Brekke:
Valuation of Social Capital and Environmental Externalities. **DP no. 277, 2000.**

Julie Aslaksen, Tom Wennemo and Rolf Aaberge:
"Birds of a Feather Flock Together": The Impact of Choice of Spouse on Family Labor Income Inequality. **DP no. 276, 2000.**

Annegrete Bruvoll and Hege Medin:
Factoring the environmental Kuznets curve. Evidence from Norway. **DP no. 275, 2000.**

Ib Thomsen, Li-Chun Zhang and Joseph Sexton:
Markov Chain Generated Profile Likelihood Inference under Generalized Proportional to Size Non-ignorable Non-response. **DP no. 274, 2000.**

John E. Roemer, Rolf Aaberge, Ugo Colombino, Johan Fritzell, Stephen P. Jenkins, Ive Marx, Marianne Page, Evert Pommer, Javier Ruiz-Castillo, Maria Jesus SanSegundo, Torben Tranaes, Gert G. Wagner and Ignacio Zubiri:
To what Extent do Fiscal Regimes Equalize Opportunities for Income Acquisition Among citizens? **DP no. 272, 2000.**

Rolf Aaberge:
Ranking Intersecting Lorenz Curves. **DP no. 271, 2000.**

Roger Bjørnstad:
The Effect of Skill Mismatch on Wages in a small open Economy with Centralized Wage Setting: The Norwegian Case. **DP no. 270, 2000.**

Julie Aslaksen and Charlotte Koren:
Child Care in the Welfare State: A critique of the Rosen model. **DP no. 269.**

Erik Biørn, Kjersti-Gro Lindquist and Terje Skjerpen:
Micro Data On Capital Inputs: Attempts to Reconcile Stock and Flow Information. **DP no. 268, 2000.**

Snorre Kverndokk, Lars Lindholt and Knut Einar Rosendahl:
Stabilisation of CO₂ concentrations: Mitigation scenarios using the Petro model. **DP no. 267, 2000.**

Erling Holmøy and Torbjørn Hægeland:
Aggregate Productivity and Heterogeneous Firms. **DP no. 266, 2000.**

Yun Li:
Modeling the Choice of Working when the Set of Job Opportunities is Latent. **DP no. 265, 2000.**

John K. Dagsvik:
Multinomial Choice and Selectivity. **DP no. 264, 2000.**

Marit Rønsen and Marianne Sundström:
Public Policies and the Employment Dynamics among new Mothers - A Comparison of Finland, Norway and Sweden. **DP no. 263, 1999.**

Tom Kornstad and Thor O. Thoresen:
Means-testing the Child Benefit. **DP no. 262, 1999.**

Brita Bye and Karine Nyborg:
The Welfare Effects of Carbon Policies: Grandfathered Quotas versus Differentiated Taxes. **DP no. 261, 1999.**

Thor O. Thoresen and Karl Ove Aarbu:
Income Responses to Tax Changes – Evidence from the Norwegian Tax Reform. **DP no. 260, 1999.**

Roger Bjørnstad and Ragnar Nymoen:
Wage and Profitability: Norwegian Manufacturing 1967-1998. **DP no. 259, 1999.**

Lars Lindholt:
Beyond Kyoto: CO₂ permit prices and the markets for fossil fuels. **DP no. 258, 1999.**

Mari Rege:
Social Norms and Private Provision of Public Goods: Endogenous Peer Groups. **DP no. 257, 1999.**

Pål Boug:
The Demand for Labour and the Lucas Critique. Evidence from Norwegian Manufacturing. **DP no. 256, 1999.**

Bente Halvorsen and Bodil M. Larsen:
Changes in the Pattern of Household Electricity Demand over Time. **DP no. 255, 1999.**

Audun Langørgen and Rolf Aaberge:
A Structural Approach for Measuring Fiscal Disparities. **DP no. 254, 1999.**

Ingvid Svendsen:
Female labour participation rates in Norway – trends and cycles. **DP no. 253, 1999.**

Rolf Aaberge:
Sampling Errors and Cross-Country Comparisons of Income Inequality. **DP no. 252, 1999.**

Taran Fæhn and Erling Holmøy:
Welfare Effects of Trade Liberalisation in Distorted Economies. A Dynamic General Equilibrium Assessment for Norway. **DP no. 251, 1999.**

Kjell Arne Brekke and Nils Chr. Stenseth:
A Bio-Economic Approach to the study of Pastoralism, Famine and Cycles. Changes in ecological dynamics resulting from changes in socio-political factors. **DP no. 250, 1999.**

Sverre Grepperud, Henrik Wiig and Finn Roar Aune:
Maize Trade Liberalization vs. Fertilizer Subsidies in Tanzania: A CGE

Model Analysis with Endogenous Soil Fertility. **DP no. 249, 1999.**

Morten Sørberg:
Asymmetric Information and International Tradable Quota Treaties. An experimental evaluation. **DP no. 248, 1999.**

Rune Johansen and John K. Dagsvik:
The Dynamics of a Behavioral Two-Sex Demographic Model. **DP no. 247, 1999.**

John K. Dagsvik and Bjørn H. Vatne:
Is the Distribution of Income Compatible with a Stable Distribution? **DP no. 246, 1999.**

Elin Berg, Snorre Kverndokk and Knut Einar Rosendahl:
Optimal Oil Exploration under Climate Treaties. **DP no. 245, 1999.**

Joe Sexton and Anders Rygh Swensen:
ECM-algorithms that converge at the rate of EM. **DP no. 244, 1999.**

Bjørn E. Naug:
Modelling the Demand for Imports and Domestic Output. **DP no. 243, 1999.**

Reprints

Marit Rønsen:
Assessing the impacts of parental leave: Effects on fertility and female employment
Reprints no. 169, 2000.

Hilde Christiane Bjørnland:
Detrending methods and stylized facts of business cycles in Norway – an international comparison
Reprints no. 168, 2000.

Rolf Aaberge, Anders Björklund, Markus Jäntti, Peder J. Pedersen, Nina Smith and Tom Wennemo:
Unemployment Shocks and Income Distribution: How did the Nordic Countries Fare during their Crises?
Reprints no. 167, 2000.

Torbjørn Hægeland and Tor Jakob Klette:
Do Higher Wages Reflect Higher Productivity? Education, Gender and Experience Premiums in a Matched Plant-Worker Data Set. **Reprints no. 166, 2000.**

Rolf Aaberge:
UMP unbiased tests for multiparameter testing problems with restricted alternatives. **Reprints no. 165, 2000.**

Svein Blom:
Residential Concentration Among Immigrants in Oslo. **Reprints no. 164, 2000.**

Knut Einar Rosendahl and Anett Christin Hansen:
Valuation of Crop Damage due to Air Pollution. **Reprints no. 162, 2000.**

Elli Heikkilä and Lasse Sigbjørn Stambøl:
Regional Labour Force Migration: a Finnish-Norwegian Experience. **Reprints no. 161, 2000.**

Karine Nyborg:
Informational Aspect of Environment Policy Deserves More Attention: Comment on the Paper by Frey. **Reprints no. 160, 2000.**

Torbjørn Eika and Knut A. Magnussen:
Did Norway gain from the 1979-1985 oil price shock?. **Reprints no. 159, 2000.**

Taran Fæhn and Leo A. Grünfeld:
Recent Leaps Towards Free Trade: The Impact on Norwegian Industry and Trade Patterns. **Reprints no. 158, 2000.**

John K. Dagsvik:
Aggregation in Matching Markets. **Reprints no. 157, 2000.**

Tor Jakob Klette and Jarle Møen:
From Growth Theory to Technology Policy - Coordination Problems in Theory and Practice. **Reprints no. 156, 2000.**

Olav Bjerkholt:
Ragnar Frisch og Trygve Haavelmo. **Reprints nr. 155, 2000.**

Torsten Ekedahl, Trygve Johnsen and Dag Einar Sommervoll:
Isolated rational curves on K3fibered Calabi-Yau threefolds. **Reprints no. 154, 2000.**

Torbjørn Hægeland, Tor Jakob Klette and Kjell G. Salvanes:
Declining Returns to Education in Norway? Comparing Estimates across Cohorts, Sectors and over Time. **Reprints no. 152, 2000.**

Tor Jakob Klette:
Market Power, Scale Economies and Productivity: Estimates From a Panel of Establishment Data. **Reprints no. 151, 2000.**

Annegrete Bruvoll, Solveig Glomsrød and Haakon Vennemo:
Environmental drag: evidence from Norway. **Reprints no. 149, 2000.**

Søren Johansen and Anders Rygh Swensen:
Testing exact rational expectations in cointegrated vector autoregressive models. **Reprints no. 148, 2000.**

Runa Nesbakken:
Price sensitivity of residential energy consumption in Norway. **Reprints no. 147, 2000.**

Julie Aslaksen og Hanne A. Gravningsmyhr:
Staten - en alternativ forsørger for barn. **Reprint no. 145, 1999.**

Erik Biørn and Tor Jakob Klette:
The Labour Input Response to Permanent Changes in Output: An Errors-in-Variables Analysis Based on Panel Data. **Reprints no. 144, 1999.**

Jon Gjerde, Sverre Grepperud and Snorre Kverndokk:
Optimal Climate Policy under the Possibility of a Catastrophe. **Reprints no. 143, 1999.**

Hilde Christiane Bjørnland:
Structural Breaks and Stochastic Trends in Macroeconomic Variables in Norway. **Reprints no. 142, 1999.**

Rolf Aaberge, Ugo Colombin and, Steinar Strøm:
Labour Supply in Italy: An Empirical Analysis of Joint Household Decisions, with Taxes and Quantity Constraints. **Reprints no. 141, 1999.**

Rolf Aaberge, Ugo Colombino, Steinar Strøm and Tom Wennemo:
Evaluating Alternative Tax Reforms in Italy with a Model of Joint Labor Supply of Married Couples. **Reprints no. 140, 1999.**

Erling Holmøy and Torbjørn Hægeland:
Effective Rates of Assistance for Norwegian Industries. **Reprints no. 139, 1999.**

Anne Sofie Jore, Terje Skjerpen and Anders Rygh Swensen:
Testing for Purchasing Power Parity and Interest Rate Parities on Norwegian Data. **Reprints no. 138, 1999.**

Solveig Glomsrød, Maria Dolores Monge and Haakon Vennemo:
Structural Adjustment and Deforestation in Nicaragua. **Reprints no. 136, 1999.**

Rolf Aaberge and Ingrid Melby:
The Sensitivity of Income Inequality to Choice of Equivalence Scales. **Reprints no. 135, 1999.**

Documents

Marit Rønsen:
Impacts on Women's Work and Child Care Choices of Cash-for-Care Programs. **Documents 2000/13, 2000.**

Pål Boug:
Modelling Energy Demand in Germany. A Cointegration Approach. **Documents 2000/11.**

Geir Abel Ellingsen, Knut Einar Rosendahl and Annegrete Bruvoll:
Industrial Benefits and Costs of Greenhouse Gas Abatement Strategies: Applications of E3ME. Inclusion of 6 greenhouse gases and other pollutants into the E3ME model. **Documents 2000/7.**

Knut Einar Rosendahl:
Industrial Benefits and Costs of Greenhouse Gas Abatement Strategies: Applications of E3ME. Modelling external secondary benefits in the E3ME model. **Documents 2000/6.**

Arvid Senhaji:
An Evaluation of some Technology Programs executed by the Norwegian Government in the 80's and the 90's. **Documents 2000/2.**

John K. Dagsvik:
Probabilistic Models for Qualitative Choice Behavior. An Introduction. **Documents 2000/1.**

Li-Chun Zhang and Joseph Sexton:
ABC of Markov chain. Monte Carlo. **Documents 1999/18.**

Yun Li:
An Analysis of the Demand for Selected Durables in China. **Documents 99/13.**

Kjersti-Gro Lindquist:
The Importance of Disaggregation in Economic Modelling. **Documents 99/12.**

Morten Søberg:
Experimental Economics and the US
Tradable SO₂ Permit Scheme: A Discus-
sion of Parallelism.
Documents 99/5.

*Erling Holmøy, Birger Strøm and
Turid Åvitsland:*
Empirical characteristics of a static
version of the MSG-6 model.
Documents 99/1.

Notater

Kjersti-Gro Lindquist:
Database for energiintensive næringer.
Tall fra industristatistikken. Oppdatert
versjon av notat 97/30.
Notater 2000/60.

Kjersti-Gro Lindquist:
SAS-programmer for korrigering av
data fra industristatistikken og bereg-
ning av variable for analyseformål.
Notater 2000/57.

Torbjørn Hægeland:
"Ny" vekstteori: Et nytt forskningspro-
gram eller naturlig progresjon? Utvik-
lingen innenfor økonomisk vekstteori
vurdert i forhold til Imre Lakatos' viten-
sksfilosofi. **Notater 2000/56.**

Publikasjoner fra forskningsvirksom-
heten 1991-1999. Revidert versjon.
Notater 2000/47.

Håvard Hungnes:
Omregning av KVARTS-relasjoner til
MODAG-relasjoner.
Notater 2000/28.

Publikasjoner fra forskningsvirksom-
heten 1991-1999.
Notater 2000/27.

*Terje Risberg, Gudrun Rogdaberg og
Randi Marie Rosvold:*
Sykepleiernes tilpasning i arbeids-
markedet. **Notater 2000/23.**

Birger Strøm:
MSG-6. Utslippsmodellens lignings-
struktur. Teknisk dokumentasjon.
Notater 2000/22.

Bente Halvorsen og Runa Nesbakken:
Fordelingseffekter av økt elektrisitets-
avgift for husholdningene.
Notater 2000/16.

Eline Aas:
På leting etter målefeil – en studie av
pleie- og omsorgssektoren.
Notater 2000/10.

Yun Li:
Beregning av elementær aggregater i
konsumprisindeksen ved hjelp av gene-
ralisert gjennomsnitt.
Notater 1999/87.

Gisle Frøiland:
Økonometrisk modellering av hushold-
ningenes konsum i Norge. Demografi
og formueseffekter.
Notater 1999/86.

*Robin Choudhury, Torbjørn Eika og
Laila Haakonsen:*
KVARTS i praksis II. Systemer og
rutiner i den daglige driften.
Notater 1999/85.

*Torstein Bye, Øystein Døhl og
Jan Larsson:*
Klimagasskvoter i kraftintensive nærin-
ger. Konsekvenser for utslipp av klima-
gasser, produksjon og sysselsetting.
Regionale konsekvenser.
Notater 1999/80.

Bente Halvorsen og Mona Irene Hansen:
Dokumentasjon av utdrag fra skatte-
statistikken 1974-1994 for kobling mot
forbruksundersøkelsen.
Notater 1999/75.

Audun Langørgen og Rolf Aaberge:
Like kommuner. **Notater 1999/73.**

Karin Ibenholt:
Framskrivning av avfall og tilhørende
utslipp ved bruk av MSG6. Teknisk
dokumentasjon. **Notater 1999/72.**

Bente Halvorsen:
Dokumentasjon av analysefiler til pro-
sjektet "Fleksibel energibruk i hushold-
ningene". Forbruksundersøkelsen 1974-
1995. **Notater 99/22.**

Bente Halvorsen:
Dokumentasjon av analysefiler til pro-
sjektet "Fleksibel energibruk i hushold-
ningene". Prisdatabaser for varer og tjenes-
ter (1975-1994), husholdningstariffer
for elektrisitet (1975-1996) og tempe-
raturdata (1957-1996).
Notater 99/21.

Bente Halvorsen og Knut Reidar Wangen:
Dokumentasjon av utdrag fra skatte-
statistikken 1975-1985 for kobling mot
forbruksundersøkelsen.
Notater 99/20.

*Arne Jon Isachsen, Svein Oskar Stoknes
og Geir H. Bjønnes:*
Den store gjettekonkurransen.
Notater 99/16.

Morten Søberg:
Instruksjoner til og data fra eksperiment
om internasjonal kvotehandel.
Notater 99/7.

Karin Ibenholt og Kjell Arne Brekke:
Rammevilkår for produksjon av brukt
papir. **Notater 99/2.**

Innholdsfortegnelse for Økonomiske analyser (ØA) og Economic Survey (ES) de siste 12 måneder

Innholdsfortegnelse for tidligere utgivelser av Økonomiske analyser og Economic Survey kan fås ved henvendelse til Aud Walseth, Statistisk sentralbyrå, telefon: 22 86 47 57, telefax: 22 11 12 38, E-post: Aud.Walseth@ssb.no

Økonomiske analyser

ØA 8/99:

Jens Nordby: Pensjonsordninger utenom Folketrygden, 3-9

Kjell Arne Brekke: Sjølvbilde, statusjag og miljøydelegging, 10-15.

Hege Medin og Karine Nyborg: Hva er nytten av et godt miljø? Noen regneeksempler, 16-24.

ØA 9/99:

Konjunkturtendensene, 3-22.

Knut Ø. Sørensen og Håvard Sjølie: Grønne skatter belyst ved nasjonalregnskapet, 25-30.

Annegrete Bruvoll, Ketil Flugsrud og Hege Medin: Økonomisk vekst treng ikkje gi dårlegare miljø, 31-43.

ØA 1/2000:

Økonomisk utsyn over året 1999, 3-88.

ØA 2/2000:

Stein Hansen og Tor Skoglund: Sysselsetting og utførte timeverk i kvartalsvis nasjonalregnskap, 3-10.

Magne Bråthen: Evaluering av arbeidsmarkedstiltak, 11-18.

Jan-Erik Lystad: En ferierende klasse? Perspektiver på ferievaner, inntekt og utdanning, 19-24.

ØA 3/2000:

Björg Langset, Bård Lian og Thor Olav Thoresen: Kontantstøtten – hva har skjedd med yrkesdeltakelsen? 3-6.

Kjersti-Gro Lindquist og Ingunn Sagelvmo: Utviklingen i sysselsetting og lønn etter utdanningsnivå, 7-15.

Kari Skrede og Torkil Løwe: Er det størrelsen det kommer an på? En analyse av gårdsbrukeres inntektsstruktur, 16-29.

ØA 4/2000:

Lars Lindholt og Knut Einar Rosendahl: Virkninger på energibruk og utslipp av å stabilisere CO2-konsentrasjonen, 3-12.

Lasse Sigbjørn Stambøl: Regional arbeidsmarkedsmobilitet i Norge – Bruttostrømsanalyser og etterspørsels-

betraktninger i de regionale arbeidsmarkedene, 13-23.

Trude Nygård Evensen og Tore Halvorsen: Reviderte nasjonalregnskapstall for 1997-1999, 24-26.

Thomas Olsen: Offentlig forvaltningsinntekter og utgifter i 1999, 27-30.

ØA 5/2000:

Konjunkturtendensene, 3-22.

Roger Bjørnstad: Den teknologiske utviklingen skaper utfordringer for Solidaritetsalternativet, 26-31.

Lars Sundell: Internasjonale porteføljelinvesteringer, 32-38.

ØA 6/2000:

Konjunkturtendensene, 3-24

Erik Fjærli og Bjørn E. Naug: Aksjer og inntektsfordeling, 26-30.

Per Richard Johansen og Torbjørn Eika: Drivkrefter bak konjunkturforløpet på 1990-tallet, 31-44.

ØA 7/2000:

Jon Epland: Har Norge flere "fattige" eldre enn andre land?, 3-9.

Jens Nordby: Globalisering og utenlandsk eierskap i Norge, 10-16.

Olav Bjerkholt: En gjenstridig Byråsjef, 17-26.

Olav Bjerkholt: Trygve Haavelmo som direktør i Statistisk sentralbyrå?, 27-30

Economic Survey

ES 4/99:

Economic trends, 3-23.

Hege Medin and Karine Nyborg: What is the benefit of a good environment?, 24-32..

ES 1/2000:

Economic survey 1999, 3-37.

Taran Fæhn and Erling Holmøy: Welfare effects of multinational trade agreements, 38-46.

ES 2/2000:

Economic survey 2000, 3-23.

Nils Martin Stølen: Supply and demand for different kinds of labour, 24-30.

Helge Brunborg: Population trends in Norway, 31-35.

ES 3/2000:

Economic trends, 3-24.

Per Richard Johansen and Torbjørn Eika: Driving forces behind business cycles in the 1990s, 25-38.

Konjunkturindikatorer for Norge

Tabell	Side	Figur	Side
Konjunkturbarometeret			
1.1. Konjunkturbarometer, industri og bergverk. Sesongjustert og glattet	2*	1.1. Konjunkturbarometer. Produksjon og sysselsetting, faktisk utvikling	3*
		1.2. Konjunkturbarometer. Generell bedømmelse av utsiktene, neste kvartal	3*
		1.3. Konjunkturbarometer. Kapasitetsutnyttingsgraden ved nåværende produksjonsnivå	3*
		1.4. Konjunkturbarometer. Faktorer som begrenser produksjonen i industrien	3*
Ordre			
2.1. Ordretilgang. Sesongjusterte og glattede verdiindekser	2*	2.1. Ordre. Odretilgang og ordreservert i industri ialt	3*
2.2. Ordreservert. Sesongjusterte og glattede verdiindekser	2*	2.2. Ordre. Ordretilgang og ordreservert i bygg og anlegg i alt	3*
Arbeidskraft			
3.1. Arbeidsmarked. 1 000 personer og prosent. Sesongjustert	4*	3.1. Arbeidsstyrke, sysselsatte og ukeverk	5*
		3.2. Arbeidsledige og beholdning av ledige plasser	5*
Produksjon			
4.1. Produksjon: Sesongjusterte volumindekser 1995=100.	4*	4.1. Produksjon. Olje og naturgass	5*
4.2. Produksjon og omsetning. Indekser. Nivå og prosentvis endring fra samme periode året før	6*	4.2. Produksjon. Industri og kraftforsyning	5*
		4.3. Produksjon. Innsatsvarer og energivarer	5*
		4.4. Produksjon. Investeringsvarer og konsumvarer	5*
		4.5. Produksjonsindeks for bygg og anlegg	7*
		4.6. Hotellovernattinger	7*
Investeringer			
5.1. Antatte og utførte investeringer ifølge SSBs investeringsstatistikk. Mrd. kroner.	6*	5.1. Antatte og utførte investeringer i industri	7*
5.2. Påløpte investeringskostnader. Mrd. kroner. Næringslivets samlede årsanslag for investeringsåret gitt på ulike tidspunkter.	6*	5.2. Årsanslag for påløpte investeringskostnader i industri og bergverk gitt på ulike tidspunkter	7*
5.3. Igangsetting av nye bygg og bygg under arbeid	8*	5.3. Årsanslag for påløpte investeringskostnader i oljevirksomheten gitt på ulike tidspunkter	7*
		5.4. Årsanslag for påløpte investeringskostnader i kraftforsyning gitt på ulike tidspunkter	7*
		5.5. Bygg satt i gang. Boliger	9*
		5.6. Bygg satt i gang. Driftsbygg	9*
		5.7. Bygg under arbeid	9*
Forbruk			
6.1. Forbruksindikatorer	8*	6.1. Detaljomsetning	9*
		6.2. Varekonsumindeks (volum)	9*
		6.3. Registrerte nye personbiler	9*
Priser			
7.1. Pris- og kostnadsindekser. Nivå og prosentvis endring fra samme periode året før	10*	7.1. Pris- og kostnadsindekser. Nivå og endring	11*
7.2. Produktpriser: Nivå og prosentvis endring fra samme periode året før	10*	7.2. Produktpriser. Nivå og endring	11*
7.3. Prisindekser: Nivå og prosentvis endring fra samme periode året før	12*	7.3. Boligpriser. Prosentvis endring fra samme kvartal året før	11*
7.4. Månedsførtjeneste og avtalt lønn. Indeks	12*	7.4. Spotpris elektrisk kraft	11*
		7.5. Spotpris Brent Blend	11*
		7.6. Spotpris aluminium og eksportprisindeks for treforedlingsprodukter	11*
Finansmarked			
8.1. Utvalgte norske rentesatser. Prosent	12*	8.1. 3 måneders eurorente	15*
8.2. Eurorenter og effektiv rente på statsobligasjoner. Prosent	13*	8.2. Utlånsrente og innskuddsrente	15*
8.3. Valutakurser, Norges Banks penge- og kredittindikatorer og aksjekursindeks for Oslo Børs	13*	8.3. Valutakursindekser	15*
		8.4. Norges Banks penge- og kredittindikator	15*
Utenrikshandel			
9.1. Innførsel og utførsel av varer. Mill. kroner Sesongjustert	14*	9.1. Utenrikshandel	15*
9.2. Utenriksregnskap. Mill. kroner	14*	9.2. Driftsbalansen	15*

1.1. Konjunkturbarmeter, industri og bergverk. Sesongjustert og glattet

	Faktisk utvikling fra foregående kvartal og forventet utvikling i kommende kvartal. Diffusjonsindeks ¹				Kapasitets- utnyttning ²	Faktorer som begrenser produksjonen. Prosent av foretakene			
	Produksjon		Sysselsetting			Etterspørsel	Kapasitet	Arbeidskraft	Råstoff
	Faktisk	Forventet	Faktisk	Forventet					
Prosent									
1997									
3. kvartal	60,7	61,7	55,8	54,6	83,0	46,0	13,9	10,1	4,0
4. kvartal	58,0	61,8	54,6	54,2	82,7	48,3	12,0	10,6	3,9
1998									
1. kvartal	56,1	59,0	53,1	52,7	82,5	51,2	11,5	10,8	3,7
2. kvartal	55,5	54,3	52,4	49,9	82,3	54,7	11,0	10,5	3,5
3. kvartal	54,3	51,7	50,9	46,3	81,8	58,5	10,3	8,9	3,3
4. kvartal	50,8	50,5	47,6	42,6	81,1	62,9	9,4	6,6	3,1
1999									
1. kvartal	48,7	50,0	44,5	39,8	80,7	67,9	7,6	5,0	3,0
2. kvartal	47,6	50,1	41,4	38,8	80,2	71,1	6,3	4,3	3,0
3. kvartal	47,6	51,0	39,7	39,6	79,9	70,8	6,3	4,3	3,3
4. kvartal	49,2	52,6	40,7	42,5	80,0	69,5	6,8	4,7	3,6
2000									
1. kvartal	49,2	55,2	42,1	44,8	79,8	68,5	7,0	5,1	4,0
2. kvartal	49,3	57,3	43,5	46,3	79,7	66,8	7,0	5,7	4,4
3. kvartal	50,0	56,8	44,7	46,9	79,9	65,3	6,9	6,8	4,7

¹ Beregnet som summen av andelen av foretakene som har svart STØRRE og halvparten av andelen av foretakene som har svart UENDRET. ² Veidd gjennomsnitt for kvartalet.
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

2.1. Ordretilgang. Sesongjusterte og glattede verdiindekser

	Ordrebasert industri. 1995=100					Bygg og anlegg. 1. kv. 1992=100			
	I alt	Metaller og metallvarer	Maskiner og utstyr	Transportmidler	Kjemiske råvarer	I alt	Anlegg	Boligbygg	Andre bygg
1996	455,5	428,7	518,5	556,0	426,6	124,3	97,8	104,1	159,0
1997	531,1	478,5	637,8	640,2	471,1	137,1	95,9	116,0	187,9
1998	514,0	487,7	644,0	491,6	499,1	152,6	113,1	130,9	206,4
1999	480,5	458,6	565,1	470,4	546,7	144,6	80,2	182,3	201,5
1998									
3. kvartal	126,0	119,7	155,7	116,3	126,2	146,0	107,9	127,7	200,8
4. kvartal	119,3	114,0	144,2	108,2	129,1	138,3	94,0	133,9	191,1
1999									
1. kvartal	115,7	111,0	137,1	105,5	131,6	137,8	86,5	153,2	190,7
2. kvartal	117,0	112,0	137,5	109,7	134,7	140,8	86,8	177,4	192,3
3. kvartal	121,3	115,6	142,2	120,1	138,0	147,3	78,5	194,9	203,3
4. kvartal	126,5	120,1	148,3	135,2	142,3	152,6	69,0	203,7	219,9
2000									
1. kvartal	131,0	124,1	154,1	150,7	147,5	156,8	72,0	205,9	226,7
2. kvartal	134,4	126,9	158,9	162,9	152,7	162,6	81,1	209,0	230,6

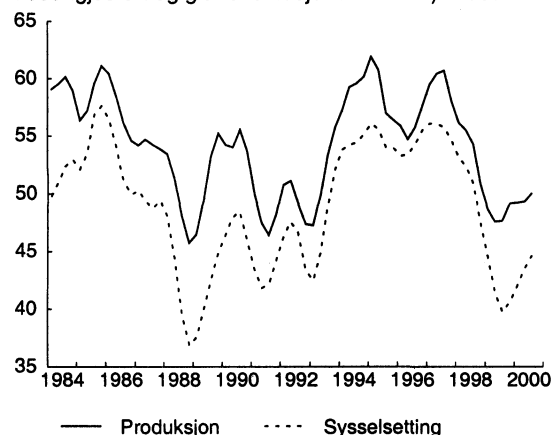
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

2.2. Ordrereserve. Sesongjusterte og glattede verdiindekser

	Ordrebasert industri. 1995=100					Bygg og anlegg. 1. kv. 1992=100			
	I alt	Metaller og metallvarer	Maskiner og utstyr	Transportmidler	Kjemiske råvarer	I alt	Anlegg	Boligbygg	Andre bygg
1996	425,4	393,0	369,5	557,4	406,2	132,2	102,9	136,0	179,7
1997	518,4	435,5	424,2	687,2	464,9	144,1	97,5	161,6	218,2
1998	546,3	544,9	471,7	695,2	512,7	169,4	113,9	186,1	259,4
1999	426,1	544,3	372,1	514,4	420,5	162,4	80,7	251,2	267,5
1998									
3. kvartal	136,2	139,7	117,5	169,9	130,3	170,6	115,4	181,0	265,5
4. kvartal	127,7	139,9	108,9	153,0	129,8	167,8	106,5	187,3	268,9
1999									
1. kvartal	117,3	138,0	99,4	138,0	123,9	164,3	94,8	210,5	267,8
2. kvartal	108,0	135,9	92,7	128,8	112,7	161,5	85,7	239,7	264,9
3. kvartal	101,7	135,0	89,8	124,5	98,6	161,4	76,3	268,2	265,2
4. kvartal	99,2	135,5	90,1	123,1	85,4	162,4	66,1	286,4	272,0
2000									
1. kvartal	99,4	137,3	92,2	123,3	75,8	167,1	61,7	301,8	284,0
2. kvartal	101,7	140,1	94,8	124,2	71,3	177,8	60,4	333,2	299,0

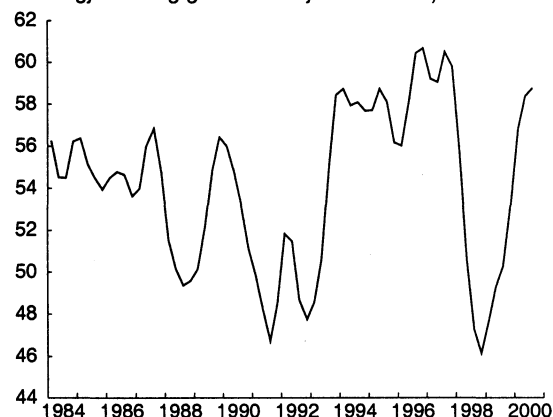
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 1.1 Konjunkturbarometer: Industri og bergverk
Produksjon og sysselsetting, faktisk utvikling, kvartal.
Sesongjustert og glattet diffusjonsindeks 1) Prosent

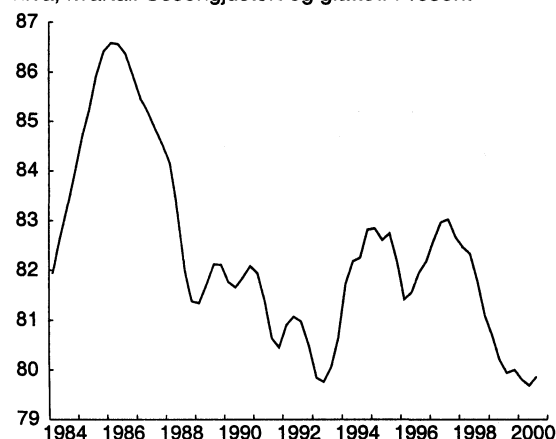
1) Se fotnote 1) til tabell 1.1
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 1.2 Konjunkturbarometer: Industri og bergverk
Generell bedømmelse av utsiktene, neste kvartal.
Sesongjustert og glattet diffusjonsindeks 1) Prosent

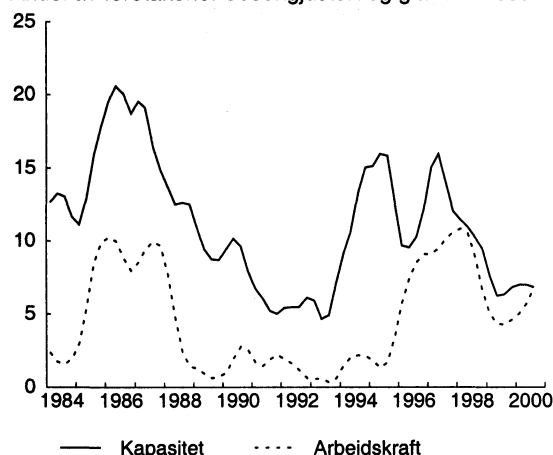
1) Se fotnote 1) til tabell 1.1
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 1.3 Konjunkturbarometer: Industri og bergverk
Kapasitetsutnyttingsgraden ved nåværende produksjonsnivå, kvartal. Sesongjustert og glattet. Prosent

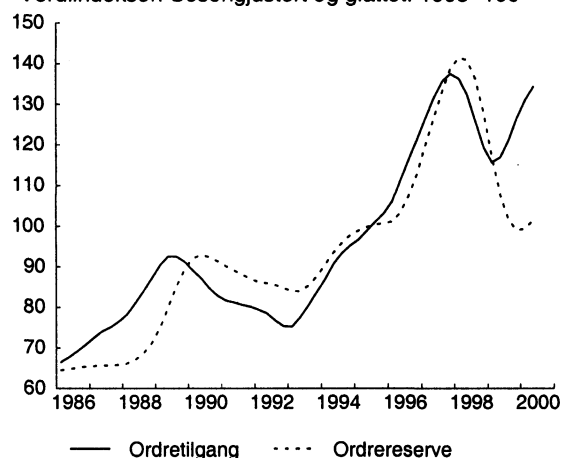
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 1.4 Konjunkturbarometer: Industri og bergverk
Faktorer som begrenser prod. i industrien, kvartal.
Andel av foretakene. Sesongjustert og glattet. Prosent

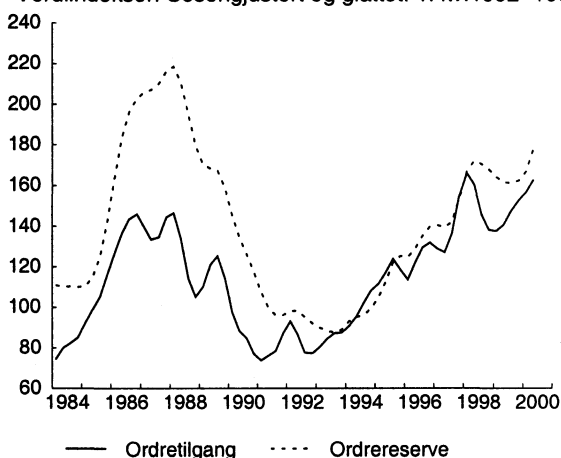
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 2.1 Ordre (kvartal)
Ordretilgang og ordresreserve. Ordrebasert industri ialt.
Verdiindekser. Sesongjustert og glattet. 1995=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 2.2 Ordre (kvartal)
Ordretilgang og ordresreserve. Bygg og anlegg ialt.
Verdiindekser. Sesongjustert og glattet. 1. kv.1992=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

3.1. Arbeidsmarked. 1000 personer og prosent. Sesongjustert

	Arbeidskraftundersøkelsen ¹					Arbeidsdirektoratet			
	Sysselsatte	Ukeverk	Arbeidsstyrken	Arbeidsledige	Arbeidsledighet. Prosent av arbeidsstyrken	Registrerte ledige ²	Registrerte ledige og personer på tiltak ²	Tilgang på ledige stillinger	Beholdning av ledige stillinger
1995	2 079	1 725	2 186	107	4,9	102,1	146,8	23,0	8,8
1996	2 132	1 716	2 240	108	4,8	90,9	127,8	26,0	10,0
1997	2 195	1 770	2 287	92	4,0	73,5	96,0	32,5	14,0
1998	2 248	1 813	2 323	74	3,2	55,9	70,6	39,3	18,6
1999	2 258	1 798	2 333	75	3,2	59,6	67,9	42,2	17,8
1999									
Mai	2 260	1 801	2 331	71	3,0	55,3	64,1	39,4	18,4
Juni	2 260	1 804	2 330	71	3,0	58,0	65,3	44,7	16,8
Juli	2 255	1 796	2 328	73	3,1	59,8	66,5	33,3	18,1
August	2 249	1 797	2 324	76	3,3	61,4	67,8	39,3	17,4
September	2 252	1 791	2 338	86	3,7	61,2	69,5	48,4	18,9
Oktober	2 263	1 798	2 350	88	3,7	61,4	70,3	43,7	18,3
November	2 264	1 796	2 349	86	3,6	62,3	71,8	47,6	17,3
Desember	2 259	1 784	2 344	85	3,6	61,9	70,6	56,3	17,5
2000									
Januar	2 264	1 794	2 350	86	3,7	62,3	71,8	45,8	17,3
Februar	2 266	1 806	2 353	87	3,7	62,3	72,4	46,7	17,3
Mars	2 271	1 820	2 353	83	3,5	62,0	72,8	58,0	18,5
April	2 276	1 820	2 355	79	3,4	62,5	73,1	51,7	16,2
Mai	2 280	1 826	2 355	75	3,2	64,2	75,2	57,2	20,4
Juni	2 279	1 817	2 353	74	3,1	61,0	73,2	44,6	18,7
Juli	2 281	1 820	2 356	75	3,2	62,5	74,9	40,0	20,5
August	..	..	..	..	..	61,5	74,6	54,1	18,5
September	..	..	..	..	..	61,7	75,1	40,9	17,7
Oktober	..	..	..	..	..	62,7	75,7	47,0	18,2

¹ Tre måneders glidende sentrert gjennomsnitt. Tallene for februar, mai, august og november gir gjennomsnittet for henholdsvis 1., 2., 3. og 4. kvartal.

² Tallene er justert bakover for brudd i serien fra januar 1999.

Kilde: Statistisk sentralbyrå og Arbeidsdirektoratet.

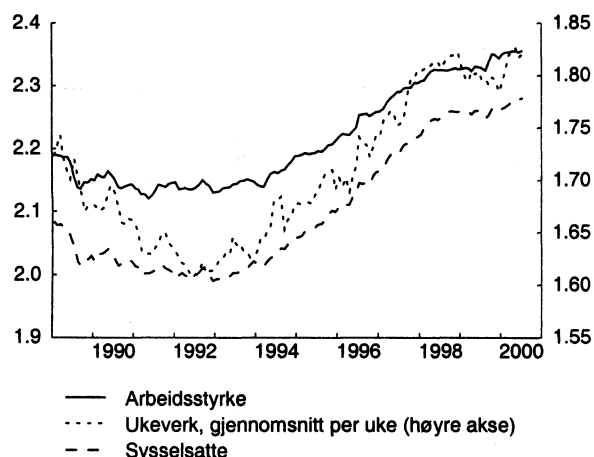
4.1. Produksjon. Sesongjusterte volumindekser. 1995=100

	Etter næring				Etter sluttanvendelse				Nye bygg
	Totalindeks ¹	Råolje og naturgass	Industri	Kraftforsyning	Innsatsvarer	Investeringsvarer	Konsumvarer	Energivarer	
1995	100,1	100,0	100,1	100,1	100,0	99,9	100,1	100,0	100,0
1996	106,0	113,3	102,6	84,9	101,2	103,3	103,7	108,0	103,9
1997	109,7	116,3	106,0	90,9	104,7	106,7	111,2	107,3	115,4
1998	107,9	109,5	108,9	94,9	107,3	113,3	110,9	102,9	..
1999	107,6	110,2	106,3	99,5	104,6	111,0	108,0	104,2	..
1999									
Mars	105,9	107,0	107,4	93,6	105,6	111,6	110,3	101,2	..
April	104,6	105,2	107,2	90,2	106,6	111,9	105,4	100,1	..
Mai	105,2	107,9	104,3	96,4	102,2	111,3	106,0	102,3	..
Juni	107,6	108,9	107,3	103,8	105,7	115,6	108,8	104,0	..
Juli	108,9	110,3	106,6	112,8	103,9	111,4	107,7	105,5	..
August	109,7	113,2	105,3	108,9	102,9	113,5	108,3	108,9	..
September	104,8	105,7	105,6	95,8	104,8	108,9	106,7	99,8	..
Oktober	107,0	110,6	105,5	93,4	103,8	108,9	107,1	103,9	..
November	110,6	116,6	105,7	98,8	104,0	109,2	109,0	108,5	..
Desember	111,6	117,2	105,7	106,9	105,0	103,7	108,3	109,7	..
2000									
Januar	109,6	112,6	105,7	108,4	104,5	110,1	107,4	106,3	..
Februar	111,9	117,5	104,8	112,0	102,3	108,4	108,5	110,8	..
Mars	112,7	118,0	105,1	118,8	103,7	107,3	108,2	111,7	..
April	108,6	111,8	103,1	117,3	101,3	106,0	106,2	109,0	..
Mai	112,1	118,5	102,3	123,0	100,7	103,8	108,6	115,1	..
Juni	107,8	112,2	100,5	120,7	100,0	102,5	101,8	109,6	..
August	110,2	115,1	102,6	120,6	103,5	107,8	103,0	111,9	..

¹ Olje- og gassutvinning, industri, bergverk og kraftforsyning.

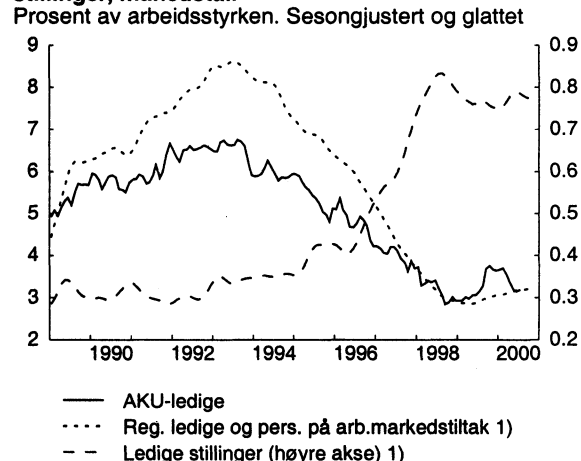
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 3.1 Arbeidsstyrke, sysselsatte og ukeverk
Millioner. Sesongjusterte og glattede månedstall.

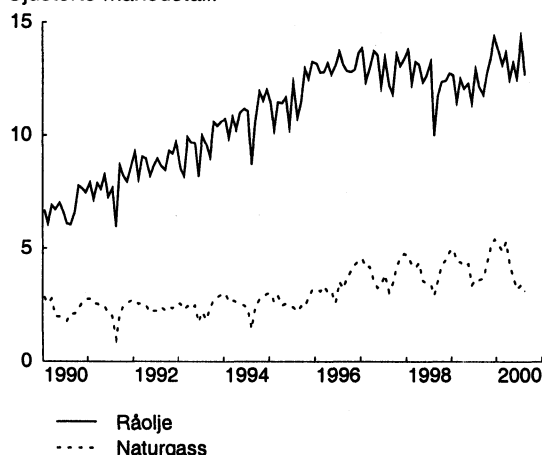
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 3.2 Arbeidsledige og beholdning av ledige stillinger, månedstall
Prosent av arbeidsstyrken. Sesongjustert og glattet

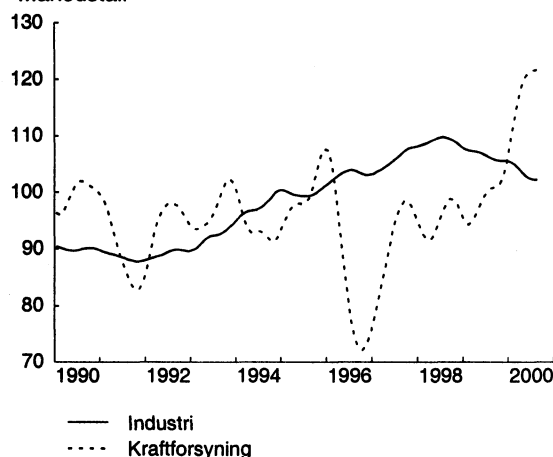
1) Justert bakover for brudd i serien fra januar 99
Kilde: Arbeidsdirektoratet og Statistisk sentralbyrå.

Fig. 4.1 Produksjon: Olje og naturgass
Råolje (mill tonn) og naturgass (mrd. Sm³)
Ujusterte månedstall.

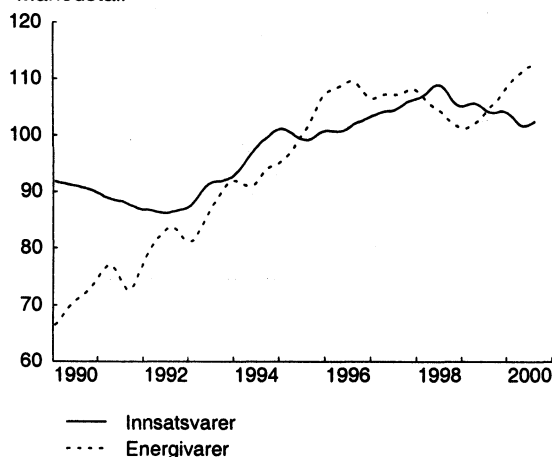
Kilde: Oljedirektoratet.

Fig. 4.2 Produksjon: Industri ialt og kraftforsyning
Sesongjusterte og glattede volumindekser. 1995=100
Månedstall

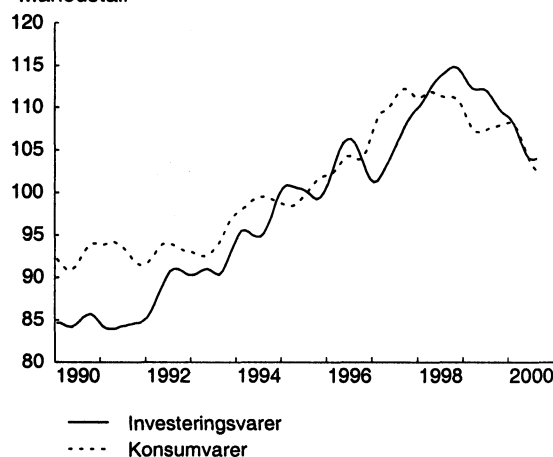
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 4.3 Produksjon: Innsatsvarer og energivarer
Sesongjusterte og glattede volumindekser. 1995=100
Månedstall

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 4.4 Produksjon: Investerings- og konsumvarer
Sesongjusterte og glattede volumindekser. 1995=100
Månedstall

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

4.2. Produksjon og omsetning. Indekser. Nivå og prosentvis endring fra samme periode året før

	Bygge- og anleggsproduksjon.		Engroshandelsomsetning.		Omsetning for forretningsmessig tjenesteyting. Verdi		Hotellomsetning. Verdi	
	Volum		Volum					
	Nivå	Endring	Nivå	Endring	Nivå	Endring	Nivå	Endring
	1995=100		1995=100		1.kv 1997=100		1992=100	
1997	114,6	8,5	112,9	8,2	110,7	18,8	132,0	8,2
1998	120,1	4,8	118,3	4,7	124,4	12,4	144,9	9,8
1999	122,7	2,2	..	..	132,2	6,3	153,9	6,2
1997								
4. kvartal	124,2	9,8	125,3	8,8	126,5	20,2	115,2	10,9
1998								
1. kvartal	118,9	10,5	114,4	14,1	116,9	16,9	129,5	12,6
2. kvartal	121,0	8,5	115,6	-0,4	122,3	9,7	140,8	2,7
3. kvartal	120,0	4,2	115,5	5,1	116,9	11,5	177,6	10,6
4. kvartal	120,6	-2,9	127,5	1,8	141,4	11,8	131,7	14,4
1999								
1. kvartal	118,8	-0,1	114,8	0,3	126,9	8,6	139,8	8,0
2. kvartal	123,1	1,7	114,8	-0,7	129,4	5,8	159,9	13,6
3. kvartal	121,4	1,2	114,2	-1,1	124,4	6,4	185,4	4,4
4. kvartal	127,6	5,8	..	..	148,0	4,7	130,6	-0,8
2000								
1. kvartal	..	..	..	..	..	..	143,3	2,5
2. kvartal	..	..	..	..	..	..	149,0	-6,8
3. kvartal	..	..	..	..	..	..	188,5	1,7

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

5.1. Antatte og utførte investeringer ifølge SSBs investeringsstatistikk¹. Mrd. kroner

	Industri			Kraftfor- syning	Oljevirksomhet (ujustert)					
	Antatte, sesongjust.	Utførte, ujustert	Utførte, sesongjust.		Utførte	Antatte	Utførte			
							I alt	Leting	Utbygging	Felt i drift Rørtransport
1996	..	15,6	15,9	4,0	..	47,9	5,5	25,3	9,0	6,0
1997	..	16,3	16,1	3,9	..	62,5	8,3	35,3	9,2	8,2
1998	..	17,6	17,2	4,2	..	79,2	7,6	45,1	12,4	8,4
1999	..	13,6	13,6	4,2	..	69,1	5,0	35,2	19,9	4,7
1998										
3. kvartal	5,1	4,7	4,5	1,2	20,9	21,3	1,9	11,9	3,2	2,5
4. kvartal	5,0	5,6	4,3	1,2	19,0	20,9	1,8	12,2	3,3	1,7
1999										
1. kvartal	4,2	2,7	3,8	0,8	18,8	18,9	1,6	9,4	4,4	2,0
2. kvartal	3,9	3,3	3,4	1,0	20,0	18,9	1,1	9,3	6,0	1,4
3. kvartal	3,7	3,2	3,0	1,0	18,6	16,6	1,1	8,6	5,1	1,1
4. kvartal	3,6	4,3	3,4	1,5	14,1	14,8	1,3	8,0	4,5	0,2
2000										
1. kvartal	3,7	2,5	3,2	0,6	11,5	12,8	1,0	5,9	5,0	0,2
2. kvartal	4,1	3,5	3,6	0,9	14,2	13,5	1,1	5,9	6,0	0,1
3. kvartal	3,7	..	..	..	12,8	..	..	..	..	..

¹ Tallene for antatte og utførte investeringer i et kvartal er hentet fra investeringsundersøkelsen for henholdsvis samme og påfølgende kvartal.

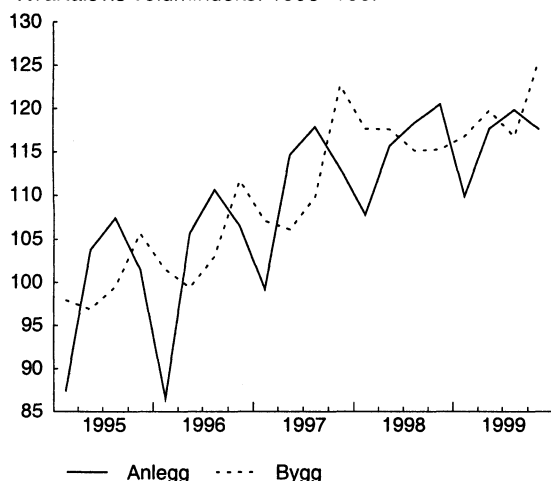
Kilde: Statistisk sentralbyrå

5.2. Påløpte investeringskostnader. Mrd. kroner. Næringens samlede årsanslag for investeringsåret (år t) gitt på ulike tidspunkter i året før investeringsåret (t-1) og året etter investeringsåret (t+1)

	Industri og bergverksdrift				Kraftforsyning				Oljevirksomhet			
	1998	1999	2000	2001	1998	1999	2000	2001	1998	1999	2000	2001
År t-1												
2. kvartal	11,8	10,9	10,8	10,2	3,2	4,7	4,0	3,1	46,4	52,0	46,2	33,6
3. kvartal	13,4	11,5	11,2	10,1	4,6	5,0	3,3	3,3	58,5	59,6	43,6	36,7
4. kvartal	16,4	12,8	12,4	..	4,3	4,3	3,3	..	66,4	64,5	48,5	..
År t												
1. kvartal	17,9	13,5	13,2	..	5,6	4,9	4,5	..	71,0	62,1	49,5	..
2. kvartal	17,9	13,9	13,9	..	4,7	4,8	4,3	..	75,9	71,4	51,0	..
3. kvartal	18,2	14,1	14,1	..	5,0	4,6	4,4	..	76,8	72,9	51,1	..
4. kvartal	18,0	13,7	..	..	4,8	4,3	..	..	77,4	68,4	..	..
År t+1												
1. kvartal	18,0	14,0	..	..	4,2	4,2	..	..	79,2	69,1	..	..

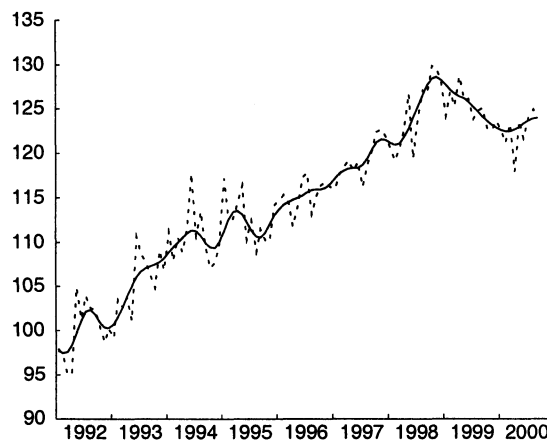
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 4.5 Produksjonsindeks for bygg og anlegg
Kvartalsvis volumindeks. 1995=100.

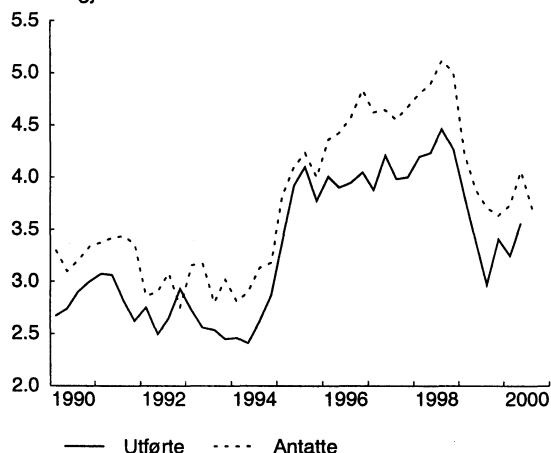
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 4.6 Hotellovernattinger
Månedsindeks. 1992=100. Sesongjustert og trend

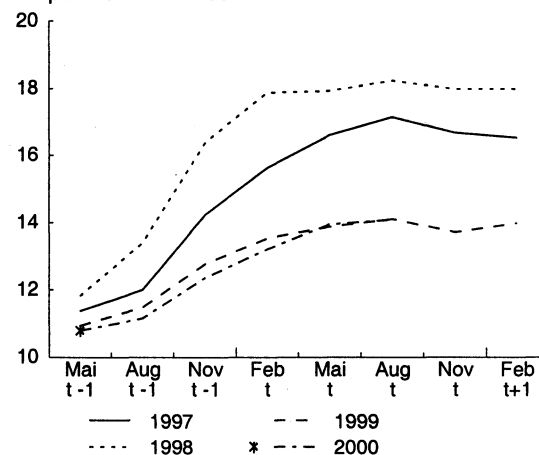
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 5.1 Investeringer: Industri
Antatte og utførte per kvartal. Milliarder kroner.
Sesongjustert

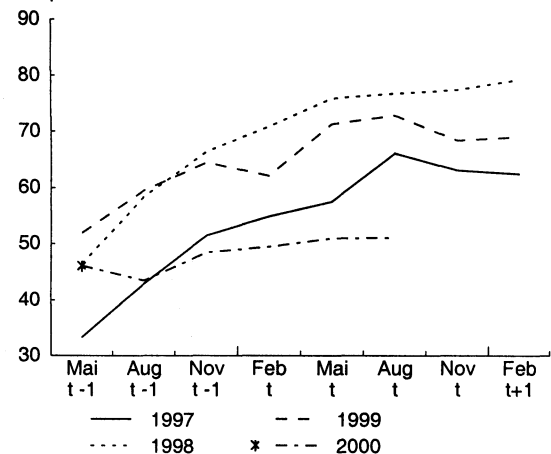
Kilde: Statistisk sentralbyrå

Fig. 5.2 Investeringer: Industri og bergverksdrift
Påløpte kostnader, årsanslag gitt på ulike
tidspunkter. 1997-2000. Milliarder kroner

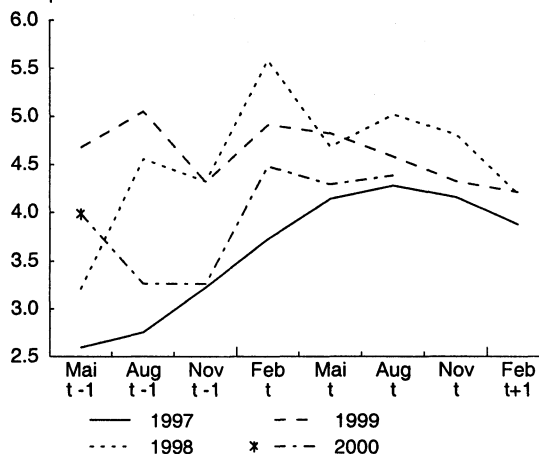
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 5.3 Investeringer: Oljevirkosomhet
Påløpte kostnader, årsanslag gitt på ulike
tidspunkter. 1997-2000. Milliarder kroner

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 5.4 Investeringer: Kraftforsyning
Påløpte kostnader, årsanslag gitt på ulike
tidspunkter. 1997-2000. Milliarder kroner

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

5.3. Igangsetting av nye bygg og bygg under arbeid*

	Bygg satt igang				Bygg under arbeid. Bruksareal. 1000 kvm. Utgangen av perioden		
	Antall boliger		Bolig bruksareal 1000 kvm		Andre bygg. Bruksareal. 1000 kvm. Trend ¹	Boliger. Trend	Andre bygg. Trend
	Sesongjustert nivå	Trend. Endring fra forrige periode. Årlig rate. Prosent	Sesongjustert nivå	Trend. Endring fra forrige periode. Årlig rate. Prosent			
1994	21 240	31,2	2 987	38,9	2 463	2 568	2 851
1995	20 011	-5,8	2 874	-3,8	2 752	2 601	3 221
1996	18 743	-6,3	2 907	1,1	3 131	2 872	3 726
1997	21 259	13,4	3 232	11,2	3 619	3 213	4 453
1998	19 646	-7,6	3 014	-6,7	3 036	3 032	4 160
1997							
September	1 914	6,1	269	-13,1	304	2 969	4 191
Oktober	1 654	4,6	254	-8,4	303	2 989	4 295
November	1 728	0,8	250	-2,5	300	3 011	4 383
Desember	1 488	-4,9	247	0,9	294	3 038	4 450
1998							
Januar	1 800	-11,7	260	-3,1	288	3 066	4 493
Februar	1 955	-17,6	294	-11,4	280	3 092	4 520
Mars	1 947	-21,7	296	-22,3	271	3 105	4 537
April	1 722	-24,3	243	-34,8	263	3 096	4 549
Mai	1 548	-25,2	225	-41,6	256	3 067	4 548
Juni	1 322	-24,0	204	-38,8	249	3 023	4 522
Juli	1 562	-21,3	227	-24,3	245	2 973	4 470
August	1 358	-17,7	200	0,5	241	2 925	4 395
September	1 434	-13,5	215	27,0	238	2 886	4 314
Oktober	1 620	-8,9	232	39,7	234	2 863	4 244
November	1 644	-4,6	231	34,7	231	2 856	4 184
Desember	1 651	-2,6	313	25,9	228	2 860	4 129
1999							
Januar	1 510	-2,9	234	18,0	224	2 865	4 072
Februar	1 360	-5,4	189	19,2	222	2 872	4 016

* Publisering av disse seriene er midlertidig stoppet.

¹ Tallene omfatter ikke bygg til jordbruk, skogbruk og fiske.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

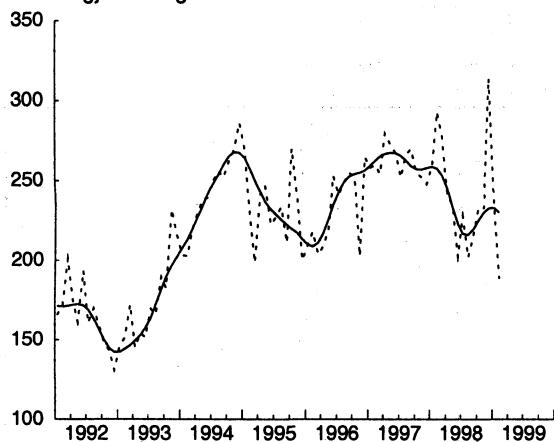
6.1. Forbruksindikatorer

	Detaljomsetningsvolum		Varekonsumindeks ¹		Førstegangsregistrerte personbiler		Hotellovmattinger, ferie og fritid	
	Sesongjustert indeks	Trend. Prosent endring fra forrige periode. Årlig rate	Sesongjustert indeks	Trend. Prosent endring fra forrige periode. Årlig rate	Sesongjustert nivå. 1000	Trend. Prosent endring fra forrige periode. Årlig rate	Sesongjustert nivå	Trend. Prosent endring fra forrige periode. Årlig rate
	1995=100		1995=100		1 000		1 000	
1995	100,0	2,9	100,0	2,2	97,1	7,2	8 297,2	-1,9
1996	102,6	2,9	104,7	5,0	146,7	50,0	8 343,5	1,8
1997	107,5	4,7	108,6	3,6	155,1	5,3	8 384,8	-0,2
1998	112,8	4,9	112,4	3,5	140,0	-8,7	8 579,8	2,0
1999	115,0	1,9	113,8	1,2	124,3	-12,2	8 681,0	1,2
1999								
April	114,6	0,4	113,9	3,5	9,5	2,4	748,7	-0,8
Mai	113,2	1,1	111,0	4,4	9,0	10,3	746,8	-0,3
Juni	114,1	1,7	113,4	4,5	10,1	16,8	723,6	0,0
Juli	115,8	2,3	115,4	4,2	10,7	23,0	707,8	-0,1
August	118,9	3,0	115,9	4,2	10,4	31,4	722,8	-0,8
September	115,3	3,7	113,8	4,6	10,8	34,2	740,5	-1,9
Oktober	114,9	4,5	114,1	5,3	10,7	27,8	755,7	-3,1
November	115,4	5,0	114,1	5,6	11,1	15,6	711,1	-3,9
Desember	115,7	5,1	116,4	5,2	11,6	5,6	716,8	-4,0
2000								
Januar	117,4	4,8	117,4	4,5	12,4	-5,6	736,3	-3,3
Februar	118,0	4,1	117,8	3,0	10,9	-15,5	700,2	-2,0
Mars	118,0	3,2	116,7	1,4	10,1	-20,9	800,0	-0,5
April	118,2	2,2	116,9	0,6	10,5	-21,0	698,9	0,9
Mai	119,7	1,2	117,7	0,9	10,7	-16,3	684,8	2,1
Juni	119,0	0,4	118,1	1,5	10,0	-9,1	727,0	3,7
Juli	116,8	-0,1	115,9	2,2	10,4	-4,0	717,6	5,1
August	117,6	-0,2	116,5	2,4	10,4	-1,5	734,2	5,8
September	117,0	0,1	..	..	10,2	1,7	734,0	5,6

¹ Indikatoren bygger på informasjon om detaljomsetningsvolum, førstegangsregistrering av personbiler (antall) og volumindikatorer for omsetning av tobakk, øl, mineralvann, elektrisk kraft, bensin, brensel og fjernvarme. Vektene er hentet fra det kvartalsvise nasjonalregnskapet (KNR).

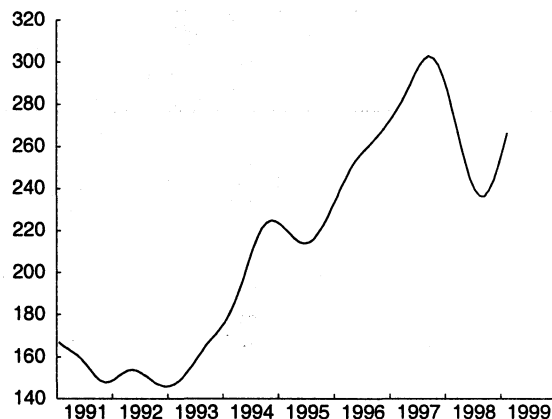
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 5.5 Bygg satt igang
Boliger. Bruksareal. 1000 kvm. månedstall
Sesongjustert og trend

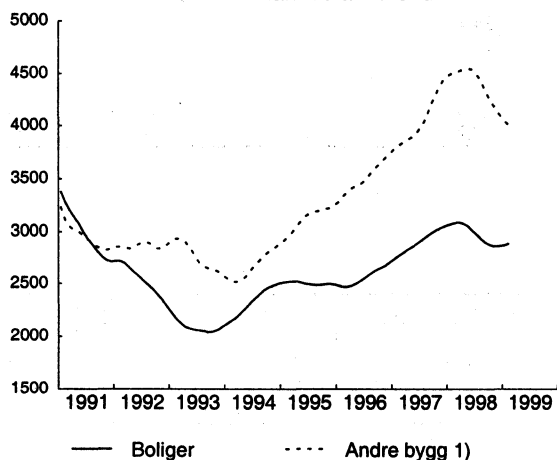
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 5.6 Bygg satt igang
Andre bygg 1) enn boliger. Bruksareal. 1000 kvm.
Månedstall. Trend.

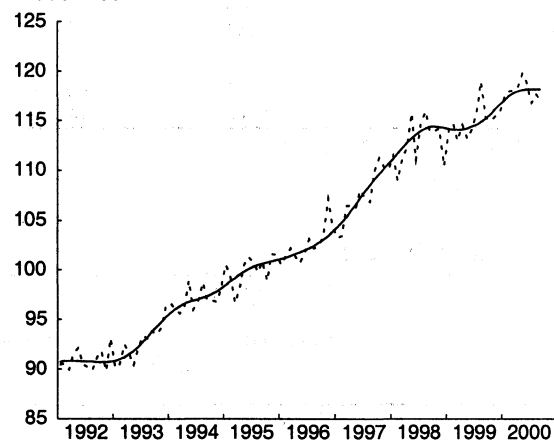
1) Unntatt bygg til jordbruk, skogbruk og fiske.
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 5.7 Bygg under arbeid
Bruksareal. 1000 kvm. Månedstall. Trend

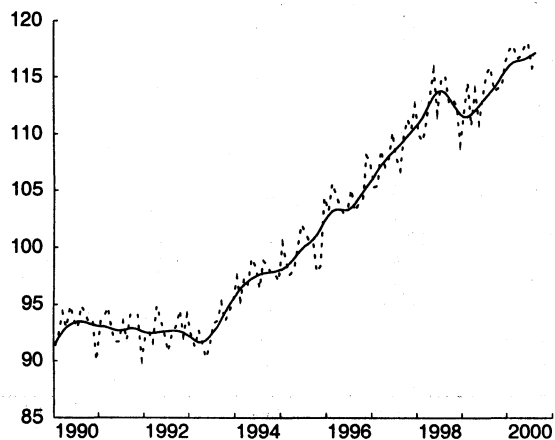
1) F.o.m 1993 inkl. jordb., skogb., fiske
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 6.1 Detaljomsetning
Volumindeks. Månedstall. Sesongjustert og trend
1995=100

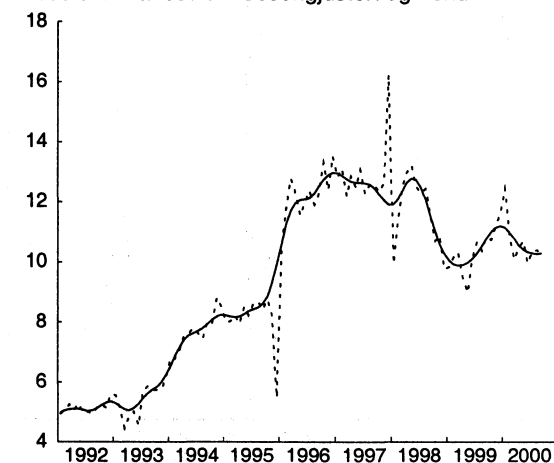
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 6.2 Varekonsumindeks
Volumindeks. Månedstall. Sesongjustert og trend
1995=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 6.3 Førstegangsregistrerte personbiler
1000 stk. Månedstall. Sesongjustert og trend

Kilde: Vegdirektoratet og Statistisk sentralbyrå.

7.1. Pris- og kostnadsindekser. Nivå og prosentvis endring fra samme periode året før

	Konsumprisindeks		Harmonisert konsumprisindeks			Førstegangsomsetning innenlands		Byggekostnadsindeks for boliger ⁴	
	Nivå ¹	Endring ²	Norge. Endring	EU11 ³ Endring	EU15 Endring	Nivå	Endring	Nivå	Endring
	1998=100					1981=100		Jan.2000=100	
1995	94,2	2,4	..	..	..	167,2	1,9	90,0	4,8
1996	95,3	1,3	0,7	2,2	2,4	169,8	1,5	91,0	1,1
1997	97,8	2,6	2,6	1,6	1,7	172,2	1,4	92,8	2,0
1998	100,0	2,3	2,0	1,1	1,3	172,7	0,3	95,6	3,0
1999	102,3	2,3	2,1	1,1	1,2	175,5	1,6	98,1	2,6
1999									
April	102,4	2,5	2,2	1,1	1,2	174,4	1,0	97,7	2,4
Mai	102,2	2,5	2,2	1,0	1,1	174,7	0,9	97,8	2,3
Juni	102,3	2,4	2,1	0,9	1,0	175,0	1,3	97,8	2,3
Juli	102,0	2,0	1,7	1,1	1,1	176,0	1,7	97,9	2,2
August	101,7	1,9	1,7	1,2	1,2	176,3	2,1	97,9	2,2
September	102,6	2,1	1,8	1,2	1,2	177,0	2,3	98,5	2,6
Oktober	103,1	2,5	2,4	1,4	1,3	177,1	2,4	98,6	1,7
November	103,5	2,8	2,6	1,5	1,4	178,0	3,1	98,8	1,9
Desember	103,6	2,8	2,7	1,7	1,7	178,9	3,8	99,8	2,8
2000									
Januar	104,1	2,9	2,6	1,9	1,8	179,6	4,1	100,0	2,9
Februar	104,6	3,2	2,9	2,0	1,9	180,7	4,6	100,4	3,0
Mars	104,7	2,5	2,6	2,1	1,9	182,2	5,0	100,7	3,2
April	105,1	2,6	2,7	1,9	1,7	181,4	4,0	100,9	3,3
Mai	105,1	2,8	2,9	1,9	1,7	182,0	4,2	101,0	3,2
Juni	105,7	3,3	3,5	2,4	2,1	182,8	4,5	101,3	3,5
Juli	105,4	3,3	3,3	2,4	2,2	183,2	4,1	101,8	4,0
August	105,3	3,5	3,5	2,3	2,0	183,5	4,1	102,0	4,1
September	106,2	3,5	3,6	2,8	2,5	185,3	4,7	103,2	4,8

¹ Den offisielle konsumprisindeksen fikk fra og med august 1999 nytt basisår med 1998=100. Indekstallene til og med juli 1999 er i denne oppstillingen kjedet til 1998=100 med en desimal og er derfor ikke identisk med den offisielle indeksen i denne perioden. ² Vekstratene for årene 1994 til 1998 og for alle månedene til og med juli 1999 er basert på de offisielle konsumprisindekstallene for denne perioden med 1979=100 og kan derfor avvike fra veksten mellom indekstallene med 1998 som basisår. ³ Omfatter de 11 deltakerne i EU's økonomiske og monetære union (ØMU).

⁴ Tallene for byggekostnadsindeksen for boliger for september er korrigert siden første gangs publisering p.g.a. feil.

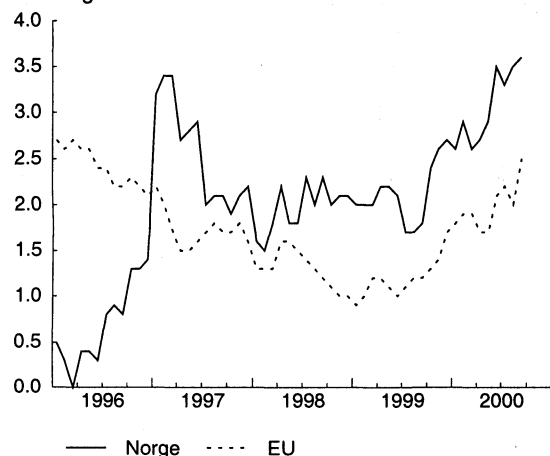
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

7.2. Produktpriser. Nivå og prosentvis endring fra samme periode året før

	Produsentprisindeks		Spotpriser				Eksportprisindeks, tre-foredlingsprodukter. 1994=100	Eksportpris, laks. Nivå. NOK pr. kg
	Nivå. 1981=100	Endring	Elektrisk kraft. Øre pr. kWh	Brent Blend. NOK pr. fat	Brent Blend. USD pr. fat	Aluminium. NOK pr. tonn		
1996	159,1	2,2	25,4	133,1	20,6	9 623,2	130,42	26,52
1997	161,3	1,4	13,5	135,1	19,2	11 311,7	120,48	26,30
1998	162,2	0,6	11,7	96,5	12,8	9 278,2	131,58	28,06
1999	167,1	3,0	11,2	140,1	17,9	9 291,0	140,48	27,84
1999								
Mai	165,2	1,3	9,3	118,4	15,3	9 543,8	112,00	28,29
Juni	165,1	1,7	8,2	123,7	15,7	9 453,6	124,50	27,33
Juli	168,0	3,4	6,8	149,1	18,9	9 814,1	146,50	26,95
August	168,9	4,0	11,0	160,2	20,6	9 672,2	138,20	27,14
September	170,3	4,5	13,3	179,1	22,9	10 059,5	145,50	27,09
Oktober	170,3	4,7	13,5	172,1	22,2	9 826,7	141,30	27,18
November	171,6	5,8	12,6	195,3	24,6	9 983,6	139,40	27,80
Desember	172,7	6,8	14,1	205,9	25,7	10 335,2	150,70	30,53
2000								
Januar	173,8	7,2	13,2	204,6	25,5	11 120,9	129,50	31,00
Februar	175,7	8,1	10,5	228,2	27,7	11 148,6	146,00	32,15
Mars	177,2	8,4	9,6	230,7	27,4	10 755,3	166,10	33,15
April	175,1	6,2	10,4	195,5	22,7	10 034,8	151,30	34,54
Mai	178,4	8,0	7,8	249,5	27,6	10 694,5	160,60	36,66
Juni	178,8	8,3	8,6	256,7	29,6	10 345,1	159,00	34,81
Juli	178,7	6,4	5,2	249,2	28,7	10 719,2	165,80	35,33
August	179,7	6,4	7,9	267,0	29,8	10 595,3	168,20	34,28
September	182,9	7,4	11,4	303,0	32,9	11 166,5	151,80	29,82
Oktober	..	..	..	290,6	31,0	10 793,2	..	..

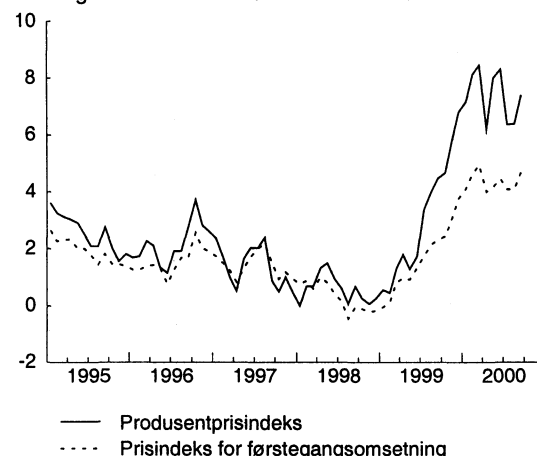
Kilde: Statistisk sentralbyrå og Norges Bank.

Fig. 7.1 Harmonisert konsumprisindeks Norge og EU
Endring fra samme måned året før. Prosent

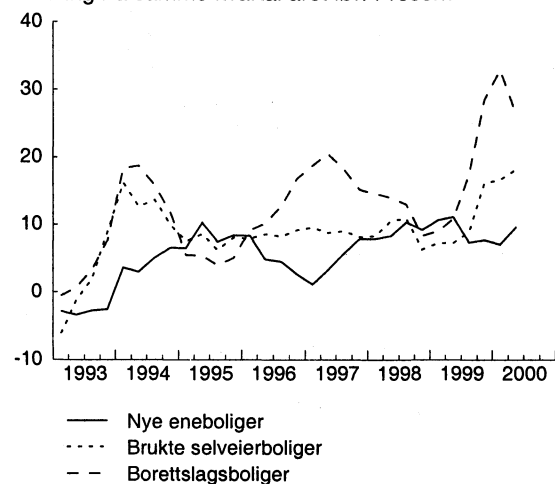
Kilde: Eurostat.

Fig. 7.2 Produsentprisindeks for industri og prisindeks for førstegangsomsetning innenlands
Endring fra samme måned året før. Prosent

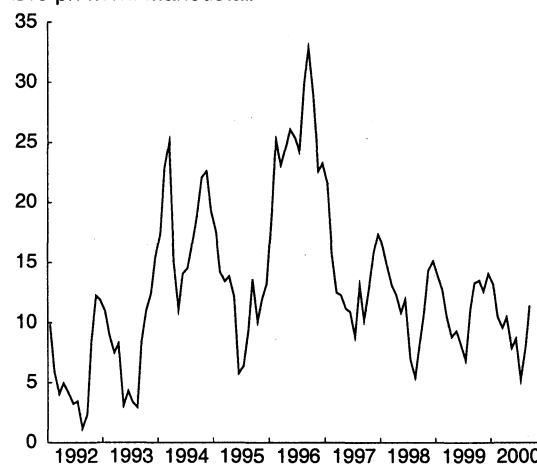
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 7.3 Boligpriser
Endring fra samme kvartal året før. Prosent

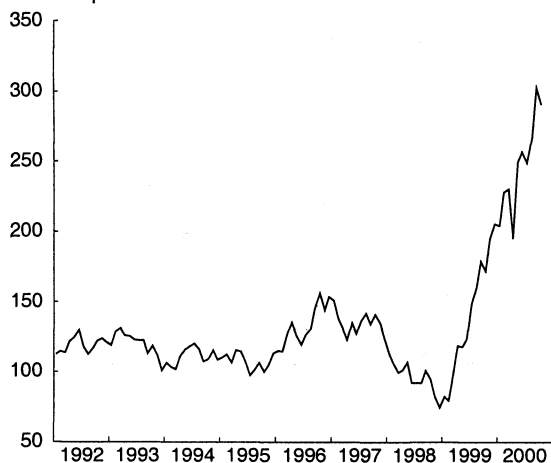
Kilde: Statistisk sentralbyrå og NBBL.

Fig. 7.4 Spotpris elektrisk kraft
Øre pr. kWh. Månedstall

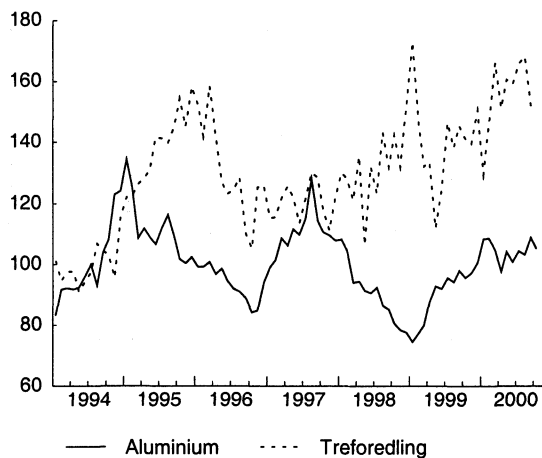
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 7.5 Spotpris Brent Blend
Kroner pr. fat. Månedstall

Kilde: Norges Bank.

Fig. 7.6 Spotpris aluminium og eksportprisindeks for treforedlingsprodukter
Månedsindeks. 1994=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

7.3. Prisindekser. Nivå og prosentvis endring fra samme periode året før

	Engroshandel		Nye eneboliger		Brukte boliger			
	Nivå	Endring	Nivå	Endring	Selveier		Borettslag	
					Nivå	Endring	Nivå	Endring
	1995=100		1989=100		1991=100		1998=100	
1996	102,2	2,2	108,6	5,1	126,4	8,5	75,3	12,3
1997	104,0	1,8	113,4	4,5	137,6	8,9	89,0	18,1
1998	106,4	2,3	123,6	9,0	150,0	9,0	100,0	12,4
1999	109,7	3,1	134,9	9,1	164,8	9,9	116,5	16,5
1998								
4. kvartal	107,0	2,1	127,6	9,2	150,4	6,3	99,5	8,3
1999								
1. kvartal	108,2	2,4	130,6	10,7	153,6	7,3	104,9	9,0
2. kvartal	109,3	2,7	135,5	11,1	162,1	7,2	113,5	10,8
3. kvartal	110,0	3,5	136,1	7,3	168,8	8,9	119,6	17,4
4. kvartal	111,2	3,9	137,4	7,7	174,6	16,1	127,8	28,4
2000								
1. kvartal	113,9	5,3	139,8	7,0	179,1	16,6	139,4	32,9
2. kvartal	115,9	6,0	148,6	9,7	191,5	18,1	143,3	26,3
3. kvartal	116,4	5,8	..	..	..	..	..	..

Kilde: Statistisk sentralbyrå og Norske Boligbyggelags Landsforbund.

7.4. Månedsførtjeneste og avtalt lønn. Indeks. 1.kvartal 1998=100

	Månedsførtjeneste ialt ¹				Avtalt lønn ²			
	Industri	Olje- og gass- utvinning og bergverksdrift	Bygge- og anleggs- virksomhet	Sam- ferdsel ³	Industri	Olje- og gass- utvinning og bergverksdrift	Bygge- og anleggs- virksomhet	Sam- ferdsel ³
1998								
2. kvartal	101,4	102,1	102,1	101,2	102,4	101,1	103,3	102,1
3. kvartal	103,5	105,9	103,2	104,1	105,0	105,8	106,2	104,7
4. kvartal	106,0	109,4	106,7	105,5	105,9	106,6	106,9	105,8
1999								
1. kvartal	106,3	107,8	106,5	106,9	106,9	107,1	107,3	106,9
2. kvartal	107,4	108,7	107,3	107,0	107,9	107,8	108,4	107,5
3. kvartal	108,3	112,1	108,4	108,4	110,0	108,5	111,3	109,5
4. kvartal*	110,2	112,5	111,4	110,2	110,9	109,7	112,0	109,8
2000								
1. kvartal*	110,7	113,7	111,4	110,8	111,0	110,1	112,3	110,8
2. kvartal*	111,6	114,8	112,4	111,6	112,5	110,9	113,5	111,5

¹ Månedsførtjeneste omfatter avtalt lønn, uregelmessige tillegg og bonus, provisjon og liknende. ² Avtalt lønn ved utgangen av kvartalet. ³ Eksklusive virksomheter i offentlig sektor med innrapportering av lønn til Arbeids- og administrasjonsdepartementet for ansatte i staten og til Kommunenes Sentralforbund for ansatte i kommunene. * Foreløpige tall.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

8.1. Utvalgte norske rentesatser. Prosent

	Utlånsrente					Innskuddsrente		NOK 3mnd eurorente	Effektiv rente på 10 års statsobl.
	Forretnings- banker ¹	Spare- banker	Statlige låne- institutter	Forsikrings- selskap	Kreditt- foretak	Forretnings- banker ¹	Spare- banker		
1995	7,7	7,9	6,4	6,7	7,9	4,0	4,0	5,4	7,4
1996	7,1	7,1	5,5	6,1	7,0	3,6	3,7	4,8	6,8
1997	5,9	6,0	4,4	5,2	6,3	2,7	2,8	3,6	5,9
1998	7,8	8,1	4,2	6,8	6,9	4,4	4,6	5,7	5,4
1999	8,1	8,2	5,8	7,0	7,0	4,9	4,8	6,4	5,5
1998									
3. kvartal	9,3	10,0	4,1	8,1	7,7	5,7	5,9	6,5	5,4
4. kvartal	9,7	9,9	4,7	8,3	7,7	6,3	6,3	7,9	5,4
1999									
1. kvartal	8,9	8,9	5,8	7,5	7,2	5,6	5,5	7,1	4,9
2. kvartal	8,2	8,3	6,2	7,0	7,0	4,8	4,9	6,4	5,1
3. kvartal	7,7	8,0	5,6	6,7	6,8	4,5	4,4	6,0	5,9
4. kvartal	7,5	7,7	5,7	6,6	6,8	4,5	4,4	6,0	6,1
2000									
1. kvartal	7,4	7,7	5,1	6,6	6,5	4,5	4,4	5,8	6,3
2. kvartal	7,7	8,0	5,2	6,8	6,7	4,7	4,6	6,4	6,1
3. kvartal	..	..	..	..	..	..	..	7,0	6,2

¹ Inkludert Postbanken.

Kilde: Norges Bank.

8.2. Eurorenter og effektiv rente på statsobligasjoner. Prosent

	3 mnd eurorente					Effektiv rente på 10 års statsobligasjon			
	Norge	ECU/Euro	USA	Japan	Storbritannia	Norge	Tyskland	USA	Japan
1995	5,4	5,9	6,0	1,2	6,6	7,4	6,8	6,6	3,3
1996	4,8	4,4	5,4	0,5	6,0	6,8	6,2	6,4	3,0
1997	3,6	4,2	5,2	0,5	6,8	5,9	5,7	6,3	2,3
1998	5,7	4,2	4,8	0,5	7,3	5,4	4,6	5,3	1,5
1999	6,4	2,9	5,3	0,2	5,5	5,5	4,5	5,7	1,8
1999									
Mai	6,5	2,5	4,9	0,1	5,3	5,0	4,0	5,5	1,4
Juni	6,4	2,6	5,1	0,1	5,1	5,4	4,3	5,9	1,7
Juli	6,2	2,6	5,2	0,1	5,1	5,8	4,7	5,9	1,7
August	6,0	2,7	5,4	0,1	5,2	6,0	4,9	6,2	1,9
September	5,8	2,7	5,5	0,1	5,4	6,0	5,1	6,2	1,8
Oktober	6,2	3,3	6,1	0,2	6,0	6,3	5,3	6,4	1,8
November	6,0	3,4	6,1	0,3	5,8	6,0	5,1	6,3	1,8
Desember	5,8	3,4	6,1	0,4	6,0	6,1	5,2	6,5	1,7
2000									
Januar	5,7	3,4	6,0	0,1	6,1	6,4	5,5	6,7	1,7
Februar	5,8	3,5	6,1	0,1	6,1	6,3	5,5	6,3	1,8
Mars	5,9	3,7	6,2	0,1	6,2	6,1	5,3	6,2	1,8
April	6,1	3,9	6,3	0,1	6,2	6,1	5,2	6,0	1,7
Mai	6,4	4,3	6,7	0,1	6,2	6,2	5,4	6,3	1,7
Juni	6,6	4,5	6,8	0,1	6,1	6,1	5,2	6,1	1,7
Juli	6,8	4,6	6,7	0,2	6,1	6,2	5,3	6,0	1,7
August	7,0	4,8	6,7	0,3	6,1	6,2	5,2	5,8	1,8
September	7,2	4,8	6,6	0,4	6,1	6,3	5,3	5,9	1,9
Oktober	7,4	5,0	6,7	0,5	6,1	6,4	5,2	5,9	1,8

Kilde: Norges Bank.

8.3. Valutakurser, Norges Banks penge- og kredittindikatorer og aksjekurs for Oslo Børs

	Valutakurser		Importveid valutakurs (44 land)	Industriens effektive valutakurs	Pengemengdeindikator (M2) ²		Kredittindikator (K2) ²		Aksjekurs- indeks totalt. Oslo Børs. 1995=100
	NOK/ECU NOK/Euro ¹	NOK/USD			Mrd. kroner. Sesongjustert	Trend. Prosent endring fra forrige periode. Årlig rate	Mrd. kroner. Sesongjustert	Trend. Prosent endring fra forrige periode. Årlig rate	
1995	8,29	6,34	97,4	101,7	603,7	5,9	911,0	3,1	100,0
1996	8,20	6,46	97,2	101,5	634,6	5,1	963,4	5,8	120,8
1997	8,01	7,07	96,7	100,7	658,4	3,8	1 052,3	9,2	174,1
1998	8,45	7,54	98,9	104,3	703,3	6,8	1 156,6	9,9	169,5
1999	8,31	7,80	97,7	105,4	752,2	7,0	1 246,7	7,8	166,3
1999									
Mai	8,24	7,75	96,3	103,8	738,5	9,9	1 233,2	8,2	166,7
Juni	8,17	7,87	96,7	103,9	749,4	11,9	1 239,4	8,2	169,1
Juli	8,18	7,90	96,8	104,2	761,7	13,4	1 247,5	8,7	173,0
August	8,26	7,79	97,3	105,0	767,4	12,0	1 256,1	9,4	175,5
September	8,23	7,84	97,8	105,6	754,5	8,6	1 266,7	10,4	178,4
Oktober	8,29	7,74	97,8	105,8	775,6	5,6	1 280,3	11,1	170,0
November	8,19	7,92	97,8	105,8	772,6	4,1	1 289,7	11,1	176,0
Desember	8,10	8,01	97,7	105,5	788,6	3,3	1 299,0	10,8	189,2
2000									
Januar	8,12	8,01	97,8	105,8	779,2	3,9	1 313,0	11,0	196,8
Februar	8,10	8,24	98,3	106,2	781,3	6,3	1 326,3	12,1	199,8
Mars	8,11	8,41	99,4	107,3	786,3	9,3	1 336,9	12,9	202,0
April	8,15	8,61	100,6	108,8	796,4	10,8	1 357,6	13,0	185,5
Mai	8,20	9,05	102,3	110,1	805,4	11,6	1 369,5	13,5	196,1
Juni	8,24	8,68	101,4	109,0	810,9	11,0	1 377,6	13,9	197,6
Juli	8,18	8,70	100,3	108,2	819,2	10,6	1 397,0	13,9	205,7
August	8,10	8,96	100,7	108,3	830,6	9,9	1 415,0	13,3	220,4
September	8,03	9,21	100,6	108,0	..	..	..	..	227,1
Oktober	8,01	9,36	..	108,2	..	..	..	..	..

¹ Fra januar 1999. ² Sesongjusterte tall hentes fra Norges Bank. Trenden er beregnet av Statistisk sentralbyrå ved hjelp av sesongjusteringsprogrammet X12ARIMA.

Kilde: Norges Bank.

9.1. Import og eksport av varer. Millioner kroner. Sesongjustert

	Eksport								Import
	Varer i alt, u/skip og plattformer	Olje- og gass	Varer i alt u/skip, plattf. og råolje	Herav:					Varer i alt, u/skip
				Metaller	Verksteds- produkter	Treforedlings- produkter	Kjemiske produkter	Fisk og fiske- produkter	
1995	256 277	113 150	143 066	29 794	14 930	12 859	18 138	19 285	202 554
1996	310 830	156 369	154 616	30 742	17 810	11 518	18 659	21 342	219 931
1997	332 859	163 444	169 227	33 959	18 473	10 794	20 508	23 254	236 324
1998	295 690	118 288	177 717	35 394	22 584	12 066	21 506	26 489	264 770
1999	342 191	157 891	183 609	33 769	22 196	12 055	22 260	..	254 853
1999									
April	24 911	10 289	15 049	2 733	1 870	952	1 715	..	20 836
Mai	26 428	11 538	14 790	2 779	1 950	893	1 745	..	20 516
Juni	28 260	12 551	15 632	2 961	1 963	1 055	1 904	..	21 280
Juli	28 696	14 234	14 707	2 717	1 833	984	1 752	..	20 251
August	29 549	14 713	15 237	2 717	1 876	978	1 857	..	20 646
September	31 415	15 313	16 130	2 974	1 791	1 040	1 851	..	20 759
Oktober	31 768	14 431	16 292	2 819	1 690	990	2 087	..	20 879
November	34 531	18 660	16 178	3 144	1 667	1 063	2 120	..	21 299
Desember	35 985	19 717	16 439	2 976	1 663	1 030	1 951	..	24 439
2000									
Januar	36 585	20 240	16 149	3 258	1 791	1 043	2 092	..	21 797
Februar	37 692	22 590	16 598	3 278	1 653	1 016	1 974	..	21 272
Mars	37 547	22 474	15 968	3 277	1 701	1 017	2 020	..	21 398
April	38 396	18 979	17 475	3 468	1 787	1 073	2 156	..	22 925
Mai	42 046	24 450	18 077	3 609	2 131	1 093	2 268	..	23 648
Juni	40 172	23 519	17 473	3 447	1 861	1 106	1 924	..	22 497
Juli	43 200	24 534	17 673	3 392	1 675	980	2 161	..	24 597
August	45 950	29 153	18 062	3 570	2 253	989	2 127	..	23 585
September	43 213	24 904	17 655	2 878	1 965	1 020	2 111	..	22 859

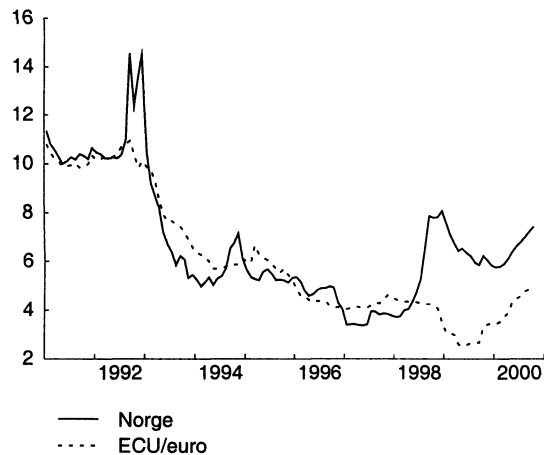
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

9.2. Utenriksregnskap. Millioner kroner

	Eksport i alt	Import i alt	Vare og tj.bal.	Rente- og stønadsbal.	Driftsbal.	Netto kap.overf.	Netto finansinv.	Norske inv. i utlandet	Utenl. inv. i Norge
1996	414 493	327 050	87 443	-21 433	66 010	-820	65 190	144 336	91 863
1997	448 081	366 149	81 932	-20 746	61 186	-1 256	59 372	125 062	82 862
1998	412 139	407 301	4 838	-19 123	-14 285	-830	-15 115	72 236	117 686
1999	465 514	393 755	71 759	-24 864	46 895	-867	45 329	203 300	155 086
1999									
Mars	37 516	36 398	1 118	-1 500	-382	-83	-472	3 961	4 532
April	34 697	31 469	3 228	-1 391	1 837	-9	1 828	30 588	18 311
Mai	33 928	29 332	4 596	-3 046	1 550	-9	1 543	34 884	27 343
Juni	38 963	34 085	4 878	-2 672	2 206	-7	1 758	-25 132	-19 683
Juli	37 052	32 296	4 756	-1 521	3 235	-48	2 935	16 747	18 791
August	40 600	32 402	8 198	-2 105	6 093	-50	6 043	19 672	17 642
September	43 408	36 665	6 743	-1 800	4 943	-29	4 914	-4 174	-6 867
Oktober	43 106	33 025	10 081	-3 082	6 999	-246	6 751	13 547	4 295
November	47 307	34 508	12 799	-2 601	10 198	-223	9 975	20 479	3 523
Desember	47 065	35 268	11 797	-1 813	9 984	-111	9 874	28 865	22 456
2000									
Januar	45 741	29 637	16 104	-2 494	13 610	-17	13 593	29 861	25 607
Februar	46 927	31 319	15 608	-1 002	14 606	-62	14 540	28 112	16 517
Mars	52 544	37 818	14 726	-2 497	12 229	-35	12 616	18 768	21 784
April	44 135	33 086	11 049	-1 608	9 441	-127	9 408	21 384	11 285
Mai	54 418	37 076	17 342	-2 256	15 086	-131	14 969	37 871	19 891
Juni	51 141	36 028	15 113	-2 441	12 672	-135	12 536	14 250	2 918
Juli	50 898	34 582	16 316	-1 367	14 949	7	15 059	26 417	16 967
August	57 651	36 867	20 784	-857	19 927	-72	19 865	53 881	48 919

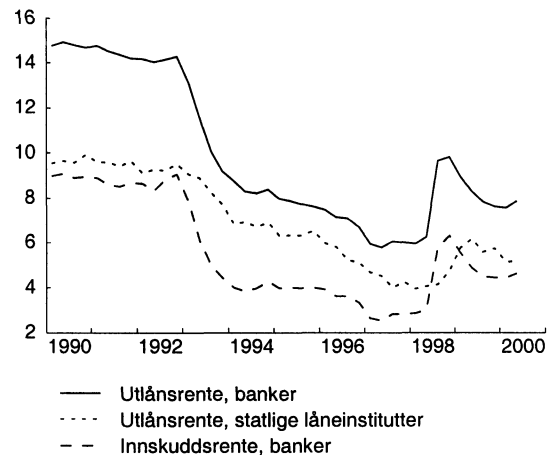
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 8.1 3 måneders eurorente
Månedstall. Prosent

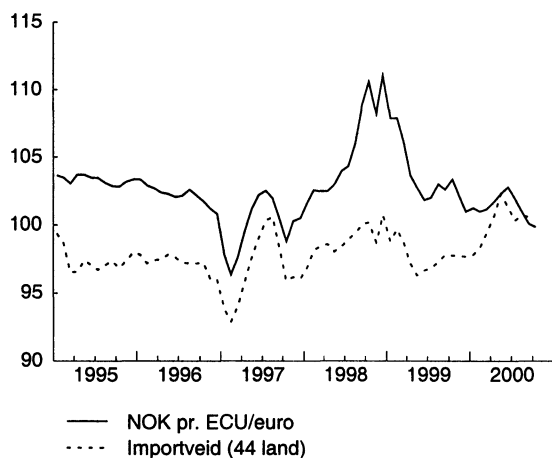
Kilde: Norges Bank.

Fig. 8.2 Utlånsrente og innskuddsrente
Kvartalstall. Prosent

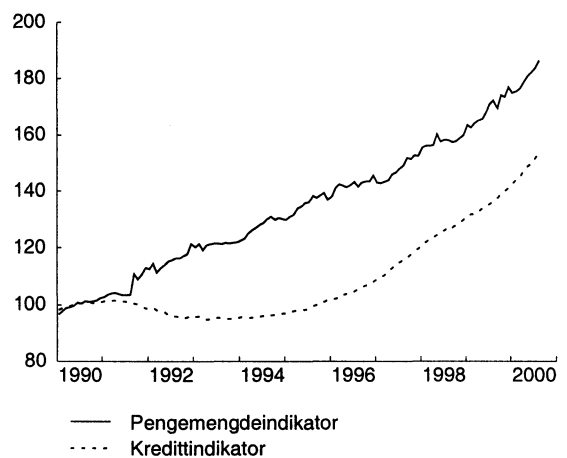
Kilde: Norges Bank.

Fig. 8.3 Valutakursindekser
1991=100. Månedstall

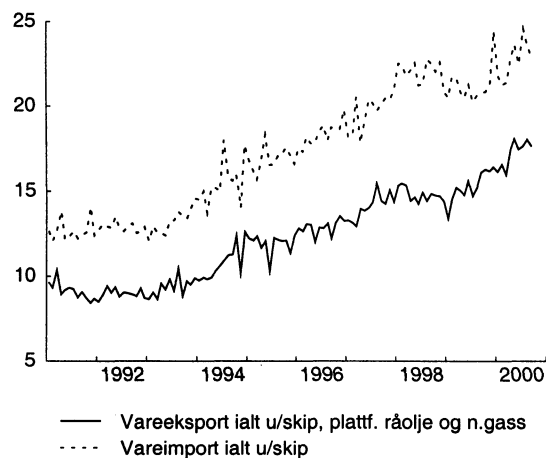
Kilde: Norges Bank.

Fig. 8.4 Norges Banks penge- og kredittindikator
Sesongjustert indeks. Månedstall. 1990=100

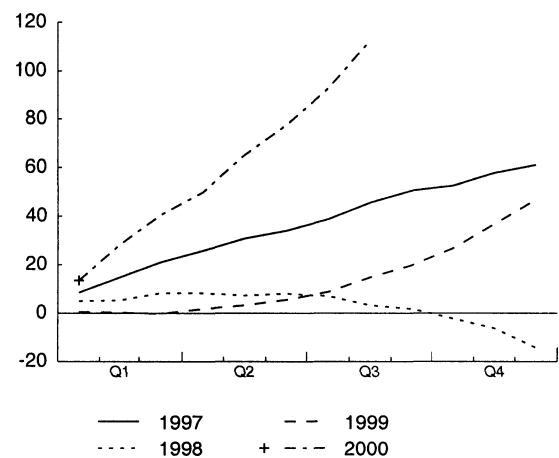
Kilde: Norges Bank.

Fig. 9.1 Utenrikshandel
Mrd. kroner. Sesongjusterte månedstall

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fig. 9.2 Driftsbalansen
Akkumulerte tall i mrd. Nkr måned for måned

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell B1: Bruttonasjonalprodukt, regnskap og prognose

Prosentvis volumendring fra foregående år

	1994	1995	1996	1997	1998	1999	prognose	
							2000	2001
Danmark	5,5	2,8	2,5	3,1	2,5	1,6	2,2	2,4
Frankrike	1,8	1,9	1,1	1,9	3,2	2,9	3,7	2,9
Italia	2,2	2,9	1,1	1,8	1,5	1,4	2,9	3,1
Japan	0,6	1,5	5,1	1,6	-2,5	0,3	1,7	2,2
USA	4,0	2,7	3,6	4,2	4,3	4,2	4,9	3,0
Storbritannia	4,4	2,8	2,6	3,5	2,2	2,1	2,9	2,3
Sverige	4,1	3,7	1,1	2,0	3,0	3,8	4,4	3,0
Tyskland	2,3	1,7	0,8	1,5	2,2	1,5	2,9	3,0

Kilde: OECD - Economic Outlook nr. 67.

Tabell B2: Privat konsum, regnskap og prognose

Prosentvis volumendring fra foregående år

	1994	1995	1996	1997	1998	1999	prognose	
							2000	2001
Danmark	6,5	1,2	2,5	3,7	3,5	0,7	1,4	1,8
Frankrike	0,6	1,6	1,3	0,1	3,4	2,3	3,1	3,3
Italia	1,5	1,7	1,2	3,0	2,3	1,7	1,5	2,2
Japan	1,9	2,1	2,9	0,5	-0,5	1,2	1,3	2,1
USA	3,8	3,0	3,2	3,4	4,9	5,3	5,5	2,7
Storbritannia	2,9	1,7	3,6	3,9	3,2	3,9	3,3	2,6
Sverige	1,8	0,6	1,4	1,7	2,4	4,1	5,0	4,2
Tyskland	1,0	2,1	0,8	0,7	2,3	2,1	2,3	2,7

Kilde: OECD - Economic Outlook nr. 67.

Tabell B3: Offentlig konsum, regnskap og prognose

Prosentvis volumendring fra foregående år

	1994	1995	1996	1997	1998	1999	prognose	
							2000	2001
Danmark	3,0	2,1	3,4	1,3	3,0	1,1	1,1	1,0
Frankrike	0,6	-0,1	2,2	2,1	0,3	2,6	1,8	1,4
Italia	-0,9	-2,2	1,0	0,8	0,7	0,6	0,5	0,5
Japan	2,4	3,3	1,9	1,5	1,5	1,3	0,3	0,6
USA	0,1	-0,0	0,6	2,3	1,2	2,6	1,8	2,3
Storbritannia	1,4	1,6	1,7	-1,4	0,7	4,4	3,8	3,2
Sverige	-0,9	-0,6	0,9	-1,0	2,2	1,8	-0,5	1,6
Tyskland	2,4	1,5	2,1	-1,1	0,5	0,2	0,5	0,3

Kilde: OECD - Economic Outlook nr. 67.

Tabell B4: Bruttoinvesteringer i fast realkapital, regnskap og prognose

Prosentvis volumendring fra foregående år

	1994	1995	1996	1997	1998	1999	prognose	
							2000	2001
Danmark	7,6	11,6	4,0	8,0	6,7	-0,7	1,2	1,6
Frankrike	1,5	2,1	-0,1	0,0	6,6	7,1	5,6	3,5
Italia	0,1	6,0	3,6	1,2	4,1	4,4	5,5	4,9
Japan	-0,8	1,7	11,1	-0,8	-7,4	-1,0	1,3	2,1
USA	7,3	5,3	8,3	7,5	10,6	8,2	8,3	4,4
Storbritannia	3,6	2,9	4,9	7,5	11,0	5,2	3,8	3,4
Sverige	6,1	9,4	5,0	-2,2	9,4	8,1	7,0	7,4
Tyskland	4,0	-0,7	-1,1	0,5	1,4	2,3	2,8	3,4

Kilde: OECD - Economic Outlook nr. 67.

Tabell B5: Eksport av varer og tjenester, regnskap og prognose

Prosentvis volumendring fra foregående år

	1994	1995	1996	1997	1998	1999	prognose	
							2000	2001
Danmark	7,0	2,9	4,3	4,1	2,2	7,0	6,5	6,3
Frankrike	7,9	7,8	3,1	12,1	7,7	3,6	10,9	8,9
Italia	9,8	12,6	0,6	6,5	3,3	-0,4	10,9	9,5
Japan	4,6	5,4	6,3	11,6	-2,5	1,9	8,0	4,8
USA	8,9	10,3	8,2	12,5	2,2	3,8	6,8	7,9
Storbritannia	9,2	9,5	7,5	8,6	2,4	2,9	8,5	6,7
Sverige	14,1	11,3	3,5	13,0	7,3	5,2	9,0	5,0
Tyskland	7,6	5,7	5,1	10,9	7,0	4,3	10,5	8,9

Kilde: OECD - Economic Outlook nr. 67.

Tabell B6: Import av varer og tjenester, regnskap og prognose

Prosentvis volumendring fra foregående år

	1994	1995	1996	1997	1998	1999	prognose	
							2000	2001
Danmark	12,3	7,3	3,5	8,0	7,3	1,3	4,4	4,6
Frankrike	8,5	7,8	1,5	7,1	11,3	3,1	10,2	9,3
Italia	8,1	9,7	-0,3	10,2	9,1	3,4	7,1	7,5
Japan	8,9	14,2	11,9	0,5	-7,6	5,3	6,7	4,5
USA	12,0	8,2	8,6	13,7	11,6	11,7	10,1	7,2
Storbritannia	5,4	5,5	9,1	9,2	8,8	7,5	9,8	7,7
Sverige	12,2	7,2	3,0	11,8	10,4	5,0	7,5	8,0
Tyskland	7,3	5,6	3,2	8,3	8,5	7,1	7,0	6,5

Kilde: OECD - Economic Outlook nr. 67.

Tabell B7: Privat konsumdeflator, regnskap og prognose

Prosentvis endring fra foregående år

	1994	1995	1996	1997	1998	1999	prognose	
							2000	2001
Danmark	3,0	1,9	2,1	2,0	1,8	2,5	2,8	2,5
Frankrike	2,2	2,0	1,9	1,4	0,7	0,7	1,3	1,5
Italia	4,9	6,0	4,4	2,2	2,1	2,2	2,6	2,3
Japan	0,7	-0,5	0,1	1,7	0,2	-0,5	-0,3	-0,0
USA	2,0	2,3	2,1	2,0	0,9	1,6	2,4	2,2
Storbritannia	2,2	2,9	3,1	2,5	2,5	2,4	2,5	2,8
Sverige	2,8	2,9	1,4	2,2	1,0	0,7	1,1	2,2
Tyskland	2,6	1,9	1,9	1,7	0,9	0,8	1,5	1,5

Kilde: OECD - Economic Outlook nr. 67.

Tabell B8: Lønnskostnader pr. sysselsatt, regnskap og prognose

Prosentvis endring fra foregående år

	1994	1995	1996	1997	1998	1999	prognose	
							2000	2001
Danmark	3,2	3,4	2,3	3,8	4,8	4,2	3,9	3,4
Frankrike	1,3	1,3	2,0	1,9	1,8	1,8	1,7	2,2
Italia	3,0	4,9	4,9	3,4	-1,2	2,2	2,7	2,9
Japan	2,0	0,8	0,6	0,9	-1,0	-0,3	0,2	0,4
USA	2,3	1,9	2,5	4,0	4,9	4,4	4,4	4,8
Storbritannia	3,5	2,7	3,8	6,0	6,9	5,4	5,8	5,8
Sverige	5,4	2,8	6,2	3,2	4,4	1,9	3,6	4,9
Tyskland	3,2	3,7	2,0	1,4	1,3	1,8	1,8	2,3

Kilde: OECD - Economic Outlook nr. 67.

Tabell B9: Sysselsetting, regnskap og prognose

Prosentvis endring fra foregående år

	1994	1995	1996	1997	1998	1999	prognose	
							2000	2001
Danmark	-0,4	0,7	1,4	2,2	2,1	0,8	0,8	0,8
Frankrike	0,1	0,8	0,1	0,5	1,1	2,0	2,3	2,0
Italia	-1,6	-0,6	0,5	0,4	1,1	1,2	1,5	1,3
Japan	0,1	0,1	0,4	1,1	-0,7	-0,8	-0,1	0,3
USA	2,3	1,5	1,4	2,2	1,5	1,5	2,1	1,0
Storbritannia	1,0	1,2	1,1	1,6	1,2	1,0	0,9	0,5
Sverige	-0,9	1,6	-0,6	-1,1	1,5	2,2	1,9	1,4
Tyskland	-0,3	-0,1	-0,8	-0,8	0,4	0,3	0,5	0,9

Kilde: OECD - Economic Outlook nr. 67.

Tabell B10: Arbeidsledigheten, regnskap og prognoseProsent av arbeidsstyrken¹⁾

	1994	1995	1996	1997	1998	1999	prognose	
							2000	2001
Danmark	12,0	10,2	8,7	7,7	6,4	5,5	5,4	5,4
Frankrike	12,2	11,6	12,3	12,4	11,8	11,1	9,8	8,8
Italia	11,2	11,7	11,7	11,8	11,9	11,5	11,0	10,5
Japan	2,9	3,1	3,4	3,4	4,1	4,7	4,8	4,8
USA	6,1	5,6	5,4	4,9	4,5	4,2	4,0	4,2
Storbritannia	9,4	8,6	8,0	6,9	6,2	5,9	5,7	5,8
Sverige	8,0	7,7	8,0	8,0	6,5	5,6	4,8	4,3
Tyskland	8,3	8,1	8,8	9,8	9,3	9,0	8,5	7,7

Kilde: OECD - Economic Outlook nr. 67.

¹⁾ Vanlig brukte definisjoner.**Tabell B11: Korte renter, regnskap og prognose**

Prosent

	1994	1995	1996	1997	1998	1999	prognose	
							2000	2001
Danmark	6,2	6,0	3,9	3,7	4,1	3,4	4,7	5,5
Frankrike	5,8	6,6	3,9	3,5	3,6	3,0	4,3	5,1
Italia	8,5	10,5	8,8	6,9	5,0	3,0	4,3	5,1
Japan	2,2	1,2	0,6	0,6	0,7	0,2	0,3	0,7
USA	4,7	6,0	5,4	5,7	5,5	5,4	6,8	7,3
Storbritannia	5,5	6,7	6,0	6,8	7,3	5,4	6,6	7,0
Sverige	7,4	8,7	5,8	4,1	4,2	3,1	4,2	5,6
Tyskland	5,4	4,5	3,3	3,3	3,5	3,0	4,3	5,1

Kilde: OECD - Economic Outlook nr. 67.

Tabell B12: Budsjettbalanse, regnskap og prognose

Prosent av BNP

	1994	1995	1996	1997	1998	1999	prognose	
							2000	2001
Danmark	-2,4	-2,3	-1,0	0,1	0,9	3,0	2,8	2,8
Frankrike	-5,5	-5,5	-4,1	-3,0	-2,7	-1,8	-1,4	-1,2
Italia	-9,1	-7,6	-7,1	-2,7	-2,8	-1,9	-1,5	-1,1
Japan	-2,3	-3,6	-4,2	-3,3	-5,0	-7,0	-6,7	-6,3
USA	-3,6	-3,1	-2,2	-0,9	0,4	1,0	1,6	1,7
Storbritannia	-6,8	-5,8	-4,4	-2,0	0,2	1,1	1,1	0,9
Sverige	-10,9	-7,8	-3,6	-1,7	1,9	1,9	2,4	3,2
Tyskland	-2,5	-3,2	-3,4	-2,6	-1,7	-1,1	-1,2	-1,7

Kilde: OECD - Economic Outlook nr. 67.

Tabell C1: Makroøkonomiske hovedstørrelser for Norge, regnskap og SSBs prognoser

Prosentvis vekst fra foregående år der ikke annet fremgår

	1994	1995	1996	1997	1998*	1999*	prognoser		
							2000	2001	2002
Realøkonomi									
Konsum i husholdninger og ideelle org. . . .	4,0	3,4	5,3	3,6	3,3	2,4	3,0	1,7	1,6
Konsum i offentlig forvaltning	1,4	0,3	2,8	1,9	3,8	2,7	2,0	1,8	1,9
Bruttoinvesteringer i fast kapital	4,5	3,4	9,9	13,9	5,8	-5,6	-2,3	-2,2	2,7
- Oljevirkksomhet	-9,1	-13,7	2,6	15,4	20,4	-12,6	-23,9	-10,8	8,3
- Fastlands-Norge	13,5	12,3	11,3	9,8	1,6	-2,1	4,0	1,3	1,6
- Bedrifter	16,4	16,7	17,6	7,8	1,2	-3,3	2,5	0,4	1,3
- Bolig	24,6	9,1	-0,1	7,4	-0,9	-2,2	12,8	10,6	3,5
- Offentlig forvaltning	-0,2	3,5	3,8	18,2	4,9	1,3	1,7	-3,9	0,5
Etterspørsel fra Fastlands-Norge.	4,7	4,1	5,8	4,4	3,1	1,6	3,0	1,7	1,6
Eksport	8,7	4,3	9,3	6,1	0,3	1,7	3,6	4,8	3,0
- Råolje og naturgass	11,9	9,2	13,7	2,9	-3,6	-0,1	6,7	4,1	2,0
- Tradisjonelle varer	12,5	4,5	10,0	8,1	3,3	2,6	4,9	5,5	4,2
Import	4,9	5,6	8,0	11,3	9,3	-3,1	1,0	3,4	4,2
- Tradisjonelle varer	13,1	8,8	9,8	7,7	8,6	-2,0	4,0	5,9	4,6
Bruttonasjonalprodukt.	5,5	3,8	4,9	4,7	2,0	0,9	2,7	1,5	1,5
- Fastlands-Norge	4,1	2,9	3,8	4,2	3,3	0,8	2,0	1,2	1,6
Arbeidsmarked									
Sysselsatte personer	1,3	2,1	2,1	2,9	2,4	0,7	0,7	0,7	0,8
Arbeidstilbud	0,9	1,6	2,1	2,2	1,4	0,8	0,8	0,6	0,8
Arbeidsledighetsrate	5,9	5,4	4,8	4,1	3,2	3,2	3,3	3,3	3,2
Yrkesandel, nivå	68,9	69,9	71,2	72,5	73,3	73,5	74,0	74,2	74,5
Lønninger og priser									
Lønn per normalårsverk	3,0	3,3	4,4	4,7	6,5	5,2	4,5	4,0	3,5
Konsumprisindeksen	1,4	2,4	1,3	2,6	2,3	2,3	3,0	2,2	1,8
Eksportpris tradisjonelle varer	1,6	6,8	-1,2	0,4	1,2	0,1	11,3	-1,2	-1,2
Importpris tradisjonelle varer	2,1	1,1	0,1	-0,5	1,6	-2,3	4,8	0,1	-1,2
Realpris, bolig.	11,5	5,0	7,2	6,1	6,6	7,5	13,5	4,9	2,7
Inntekt, renter og valuta									
Husholdningenes realdisponible inntekt . . .	2,4	3,1	4,1	4,3	4,7	2,2	3,1	2,1	2,7
Husholdningenes sparerate, nivå	6,0	5,8	4,7	4,9	6,8	6,8	6,3	6,7	7,9
3 måneders rente, NOK	5,8	5,4	4,8	3,6	5,7	6,4	6,6	7,1	6,8
Gjennomsnittlig lånerente, nivå.	8,4	7,8	7,1	6,0	7,4	8,4	8,1	9,1	8,7
Realrente etter skatt, nivå	4,6	3,1	3,8	1,7	3,0	3,7	2,7	4,3	4,4
Importveid kronekurs**	0,6	-2,9	-0,2	-0,5	2,2	-1,2	2,5	-0,8	-1,2
Utlandet									
BNP-vekst handelspartnere	3,0	2,6	2,2	2,8	2,5	2,6	3,5	3,0	2,7
Internasjonal markedsvekst	11,1	6,5	5,2	6,8	7,1	5,4	7,0	6,5	6,0
Prisvekst handelspartnere	2,3	2,3	1,7	1,8	1,3	1,2	1,9	1,9	1,9
Prisvekst ECU/euro-området	3,3	2,9	2,4	1,7	1,3	1,1	2,0	1,8	1,9
3 måneders rente ECU/euro	5,9	5,9	4,4	4,2	4,2	2,9	4,4	5,3	5,3
Råoljepris (kroner per fat)	112	108	133	136	96	141	231	193	168
Utenriksøkonomi									
Driftsbalansen, mrd. kroner	26,4	30,8	66,0	61,2	-14,3	46,9	168,8	164,8	151,4
Driftsbalansen i prosent av BNP	3,0	3,3	6,5	5,6	-1,3	3,9	12,3	11,8	10,6

Kilder: Statistisk Sentralbyrå, Norges Bank og OECD.

* Foreløpige tall.

** For 12 land t.o.m. 1995, deretter for 44 land.

Publikasjonene kan bestilles fra:

Statistisk sentralbyrå
Salg- og abonnementservice
N-2225 Kongsvinger

Telefon: 62 88 55 00
Telefaks: 62 88 55 95
E-post: salg-abonnement@ssb.no

eller:
Akademika – avdeling for
offentlige publikasjoner
Møllergt. 17
Postboks 8134 Dep.
N-0033 Oslo

Telefon: 22 11 67 70
Telefaks: 22 42 05 51

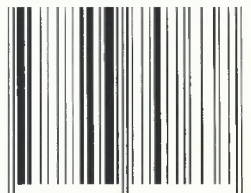
ISBN 82-537-4763-2
ISSN 0800-4110

Pris (inkl. mva):
Institusjonsabonnement: kr 1 000,- per år
Privatabonnement: kr 540,- per år
Enkeltnummer: kr 115,-

Statistisk sentralbyrå
Statistics Norway

ISBN 82-537-4763-2

9 788253 747637